

P 400(4)

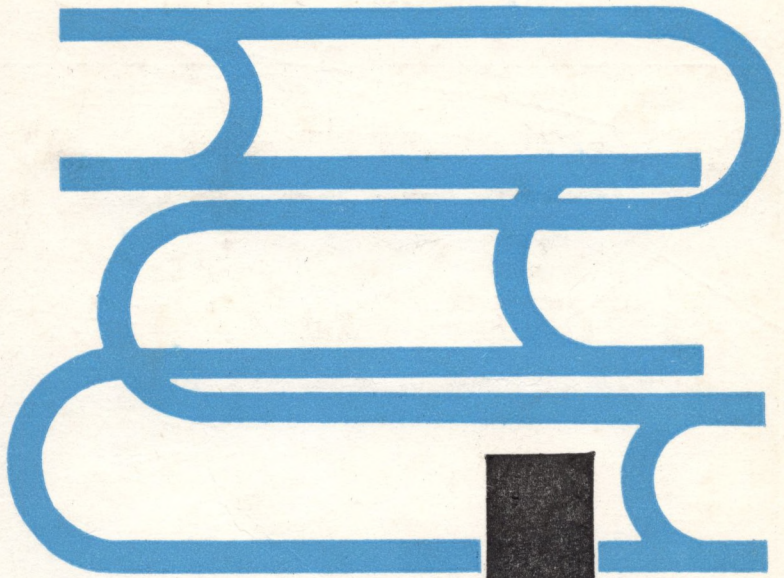

KÖNYVTÁROS

1981 MAR 21

1981 MAR 21

2

1981

Új, kettős funkciójú városi fiókkönyvtár Debrecenben. Felső képünkön a gyermekrészleg. Alsó képünkön a hírlapolvasó, háttérben a felnőtt részleggel. Híradásunkat lásd a 87. oldalon (Vencsellei István felvételei)

TARTALOM

A szakszervezeti mozgalomnak része a könyvtárügy	59
Kitüntetések	61
BESZÉLGETÉSEK A KÖNYVTÁRRÓL	
KIRÁLY ISTVÁN: „Igazi könyvtári élményt csak a szabadpalc nyújt” (<i>Véresy Miklós</i>)	62
TÓTH EDE: „A könyvtár veszélyes hely...” (<i>Dr. Csulák Mihály</i>)	65
ILIA MIHÁLY: „A legfontosabbnak magát a könyvtárost vélem...” (<i>Lenygyel András</i>)	68
FÓRUM	
CSIK MIHÁLY: Kell a jogi háttér is a hálózati-módszertani munkához ...	71
KOVACS IMRÉNÉ: Magunkra utaltan	72
DEVECSERY LÁSZLÓ Valóban beteg?	73
SKALICZKI JUDIT: Mi történjék a kisebb könyvtárakban a hanglemezekkel?	74
MOLNÁR ZOLTÁN: Analitikus feltárás a Szombathelyi Tanárképző Főiskola könyvtárában — és a központi repertorizálás	75
ARATÓ ANTAL: Valamennyi tanszékünk a könyvtárhasználatra is neveli a hallgatókat. Beszélgetés dr. Fábíán Zoltán kandidátussal, a Jászberényi Tanítóképző Főiskola főigazgatójával (<i>Megkérdeztük a fenntartókat</i>)	77
Kérdezz — felelek	80, 109
MOHELYKÉRDÉSEK	
VARGA ILDIKÓ: Mi legyen a katalógusokkal? (1. rész)	81
VISSZHANG	
Teljes funkciójú munkahelyi könyvtárakra van szükség (<i>Megyeri Istvánné</i>) ...	83
A lapokban olvastuk (<i>Vas Népe, Petőfi Népe</i>)	85
KÖNYVTÁRI ÉLET	
Pályázat az olvasó- és zeneszerető ifjúságért (<i>Dr. Varga Józsefné</i>)	87
Lapozgató	88, 107
Hírek	89
LÁTÓKÖR	
HEIT GÁBOR: Hová tűnt egy évfolyam?	91
VALLOMÁSOK A KÖNYVTÁRRÓL	
DR. CZEIZEL ENDRE: Tiszteletadás a könyvtárosnak	95
DR. MÓRA LÁSZLÓ: Bemutatjuk a Bajor Állami Könyvtárat	97
BATÁRI GYULA A könyv gyógyító hatása. Beszélgetés a biblioterápiáról dr. Oláh Andorral	100
Könyvtárosok és bibliográfusok: TRÓCSÁNYI GYÖRGY 1896—1973 (<i>Jónás Károly</i>). SZÁSZ KÁROLY 1905—1980 (-t)	104, 106
A Könyvtáros galériája: Tamás Pál (<i>Bartis Ferenc</i>)	108
BIBLIOGRÁFIÁK	
A magyar irodalom és irodalomtudomány bibliográfiája 1977 (<i>Lakatos Éva</i>)	110
Cs. Bezeredy Ágnes—Csiszár Jolán: Tudományos-fantasztikus művek bibliográfiája (<i>Pálvölgyi Endre</i>)	111
Magyar könyvészet 1921—1944 (<i>Galambos Ferenc</i>)	113

A lapunk e számában közölt rézkarcokat és rézdomborításokat Tamás Pál készítette

Из содержания

Общегосударственное совещание о профсоюзных библиотеках (59);
Разговоры о библиотеке. Интервью с литературоведом, академиком, профессором, заведующим кафедрой, депутатом Государственного собрания, лауреатом премии Кошута и Государственной премии *Иштваном Кирайом*; с историком, кандидатом, доцентом *Еде Тотом*; с литературоведом, доцентом, критиком, лауреатом премии Йожефа Аттлы *Михайом Илия* (62);
Можно ли лечить сетевую-методическую работу? (Спор) (71);
Шкалицки Юдит: Пусть и маленькие библиотеки выдают грампластины по абонементу! (74);
Антал Антал: Разговор с кандидатом, главным директором Педагогического института г. Ясберень, *Золтаном Фабианом* о библиотеке вуза (77);
Варга Илдико: Задачи библиотек в связи с новыми стандартами библиографического описания (Работа в мастерской — Серия статей) (81);
Хеит Габор: Высказывания студентов, закончивших библиотечное отделение педагогических институтов о студенческой жизни и поприще (91);
Мора Ласло: Представляем Баварскую государственную библиотеку (97);
Батари Дьюла: Разговор со старшим врачом доктором *Андором Олах* о библиотерапии (100).

From the contents

National conference on trade union librarianship (59);
Talks about the library. Interviews with professor *István Király*, literary historian, academician, laureate of Kossuth and State Awards, MP, *Ede Tóth*, historian, assistant professor; and *Mihály Ilia*, literary historian and critic, assistant professor (62);
Is methodological work curable? (71);
Judit Skaliczki: Let even smaller libraries lend records! (74);
Antal Arató: Interview with *Zoltán Fábian*, director of the Jászberény Teachers' Training College, about the college library (77);
Ildikó Varga: Tasks of the libraries concerning the new cataloguing code (Workshop problems — A series) (81);
Gábor Heit: Graduated library students of a Teachers' Training College speak about their studies and their carrier outlooks (91);
László Móra: The Bavarian State Library (97);
Gyula Batári: Talking about bibliotherapy with *Dr. Andor Oláh*, senior medical consultant (100).

Aus dem Inhalt

Landesberatung über das gewerkschaftliche Bibliothekswesen (59);
Gespräche über die Bibliothek. Interview mit *István Király*, Kossuth- und Staatspreisträger, Literarhistoriker, Akademiker, das Ordinarat leitendem Universitätsprofessor, Abgeordneten; mit *Ede Tóth*, Historiker, Kandidat, Universitätsdozent und mit *Mihály Ilia*, Literarhistoriker, Universitätsdozent, Kritiker, *Attila József*-Preisträger (62);
Ist die methodische Netzarbeit heilbar? Diskussion (71);
Judit Skaliczki: Auch die kleineren Bibliotheken sollen Schallplatten ausleihen! (74);
Antal Arató: Gespräch mit *Zoltán Fábian*, Kandidat, Hauptdirektor des Lehrerseminars von Jászberény, über die Bibliothek der Hochschule (77);
Ildikó Varga: Die Aufgaben der Bibliotheken im Zusammenhang mit der neuen Norm der Titelaufnahme (Werkstattfragen — Artikelserie) (81);
Gábor Heit: Äusserungen von Absolventen des Lehrerseminars über ihre Studienjahre, ihr Berufsbild (91);
László Móra: Wir präsentieren die Bayerische Staatsbibliothek (97);
Gyula Batári: Gespräch mit *Dr. Andor Oláh*, Oberarzt, über die Bibliotherapie (100).

Cikkeink szerzői

Arató Antal, a Jászberényi Városi-Járási Könyvtár igazgatója; *Bartis Ferenc* író (Marosvásárhely); *Batári Gyula*, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa; *Csik Mihály*, a Kunszentmártoni Nagyközsegi-Járási Könyvtár igazgatója; *dr. Csulák Mihály*, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum tudományos főmunkatársa; *Devescsey László*, a Szombathelyi Megyei Könyvtár munkatársa; *Galambos Ferenc* bibliográfus; *Heit Gábor*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Jónás Károly*, az Országgyűlési Könyvtár munkatársa; *Kovács Imréné*, a Kiskunfélegyházi Városi Könyvtár munkatársa; *Lakatos Éva*, az OSZK munkatársa; *Lengyel András*, a Csongrád Megyei Múzeumok Igazgatóságának munkatársa; *Megyeri Istvánné*, a Békéscsabai Konzervgyár könyvtárának vezetője; *Molnár Zoltán*, a Szombathelyi Tanárképző Főiskola könyvtárának vezetője; *dr. Móra László*, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ ny. osztályvezetője; *Pálvölgyi Endre*, a Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpont munkatársa; *Skaliczki Judit*, a KMK munkatársa; *Varga Ildikó*, a KMK munkatársa; *Vértesy Miklós*, az Egyetemi Könyvtár ny. osztályvezetője.

Főszerkesztő: **Gerő Gyula**
A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.
Telefon: 451-758, 664-805
Kiadja a **Lapkiadó Vállalat**
1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285.
Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223.
Felelős kiadó: **Siklósi Norbert**

Egyetemi Nyomda — 80.6388 Budapest, 1981.
Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató

**KÖNYVTÁROS
A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA**

INDEX: 25 449

Terjeszti a **Magyar Posta**. Előfizethető a hírlapkézbesítő postahivatalknál és a Posta Központi Hírlap Irodánál (postacím: Budapest V., József nádor tér 1. — 1900) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1/2 évre 60 forint. Egy szám ára 10 forint. Külföldön terjeszti a „Kultúra” Külkereskedelmi Vállalat. H—1389 Budapest, Postafiók 149.

A szakszervezeti mozgalomnak része a könyvtárügy!

A Szakszervezetek Országos Tanácsának elnöksége 1980. szeptember 29-én ismét napirendre tűzte a szakszervezeti könyvtárak munkáját, és határozatot hozott fejlesztésük alapelveiről, valamint szervezeti és működési rendszerükről. Ezt követően a SZOT kulturális, agitációs és propagandaosztálya október 23-ra országos tanácskozásra hívta össze a szakszervezeti könyvtárosokat, azzal a szándékkal, hogy segítse kialakítani a határozat egységes értelmezését, s a megvalósításhoz ötleteket kapjon a résztvevőktől. E tanácsadó jellegű értekezlet abból a szempontból rendhagyónak ítéltető, hogy munkájában a könyvtárosokon kívül első ízben vettek részt a fenntartó, irányító szakszervezeti szervek (szmi-k, szakágazati szakszervezetek) képviselői: az illetékes osztályvezetők, valamint több szb-titkár és vállalati, üzemi gazdaságvezető is. Közülük sokan fejtették ki véleményüket a könyvtárakról, a könyvtárak társadalmi és munkahelyi szerepéről, feladatairól.

A tanácskozást *André Miklósnak*, a SZOT munkatársának vitaindítója vezette be a szakszervezeti könyvtárak helyzetéről és az elnökségi határozatból eredő legfontosabb feladataikról. Az eredményekről szólva a vitaindító hangsúlyozta, hogy a magyar szakszervezetek mindig felelősséggel gondozták saját könyvtáraikat. Ezt bizonyítja a 60-as évek elején megszervezett és ugyanennek az évtizednek a végéig teljesen ki is épített egységes könyvtári hálózati rendszer. A növekvő követelmények és a szervezet megerősödése hamarosan lehetségessé és szükségessé is tették az új minőségi követelmények megfogalmazását, a könyvtári tevékenység szervezeti és tartalmi korszerűsítési elveinek határozottabb formába öntését. Erre először 1971-ben került sor, amikor a SZOT elnöksége állásfoglalásban rögzítette a könyvtárak távlati fejlesztésének alapelveit és követelményeit. E nagy jelentőségű dokumentum alapján az elmúlt tíz évben tovább fejlődtek a szakszervezeti könyvtárak, és szervezeti rendszerük még jobban megszilárdult. Mind jobban szélesedő szolgáltatásaikkal szép sikereket értek és érnek el a szakszervezetek kulturális nevelőmunkájában, különösen a munkások, a szocialista brigádtagok olvasóvá nevelésében, továbbá a különféle olvasómozgalomokban. Elegendő itt például a sok irodalmi rendezvényre, a vetélkedők elterjedésére és a könyvtárakra támaszkodó brigádklubok gazdag programjaira utalni. A szakszervezeti szervek, az üzemek, vállalatok nagy anyagi áldozatokat hoztak a könyvtárak működési körülményeinek javításáért is. Az utóbbi években több új, korszerű könyvtár létesült, mint például a textilszakszervezet gyakran emlegetett központi könyvtára, valamint a debreceni SZMT központi könyvtár, de számos önálló vállalati könyvtárat is létrehoztak. Ma a szakszervezeti könyvtárak évente 26 millió forintot fordítanak a könyvvállomány fejlesztésére, s ez 14 millióval több az 1970. évinél.

A vitaindító az eredmények számbavétele mellett felhívta a figyelmet az akadályozó körülményekre és a gondokra is. Egyebek között arra, hogy még nem minden fenntartó szakszervezeti szerv és könyvtár szemléletében él úgy a könyvtár, mint a *szakszervezeti* kulturális nevelőmunkának nélkülözhetetlen intézménye és eszköze. A könyvtári munka hatásfoka nem áll arányban az anyagi feltételek javulásával, az életszínvonal emelkedésével; az olvasási igény kielégítése is elmarad a lehetőségektől. Az olvasók száma a szakszervezeti könyvtárakban sem növekedett az utóbbi tíz évben. Azt is kiemelte a vitaindító, hogy manapság már nem elégséges csupán működtetni a jól megszervezett ellátási rendszert, ennél sokkal többre, magasabb színvonalú munkára van szükség. Ha e téren eredményeket akarunk elérni, a figyelmet az eljövendő években a következő fő szempontokra kell majd fordítani: A tartalmi, minőségi munkát állítsák a könyvtárak a szakszervezeti feladatok összességének szolgálatába, különös tekintettel a munkahelyi demokrácia továbbfejlesztésére, a bizalmiak jog- és hatáskörének, nevelési feladatainak érvényesítésére, továbbá a termelés, a gazdálkodás segítésére, végül pedig a szellemi és az anyagi erők ésszerű felhasználására, az együttműködésben rejlő lehetőségek jobb kiaknázására.

A könyvtárosok nemcsak várakozással tekintettek az értekezlet elé, de felszólalásaikban igen felelősségteljesen és sokoldalúan foglalkoztak is a könyvtári nevelőmunkának a következő években jelentkező legfontosabb feladataival, valamint feltételrendszerével. Több felszólaló (*Arnóth Károly, Seregi István, Ribicska Raymond*) taglalta a szakszervezeti mozgalom, az irányító és a fenntartó szakszervezeti szervek és a könyvtárak közötti kapcsolat kérdéskörét, ennek gondjait és a tökéletesítés módjait. Ugyancsak fontos témaként szerepelt a vitában — *Mészáros Józsefné* és *Sudár Ivánné* hozzászólásában — a termelés, a gazdálkodás könyvtári segítése, a szocialista brigádok és a

könyvtárak kapcsolata (*Csernus Gyuláné, Doma Sándorné*) és nem utolsósorban az együttműködés manapság igen fontos kérdése (*Komoróczy Alajosné, Pálffy Lajosné*).

Szinte minden könyvtáros felszólaló felelősséggel nyilatkozott a helyzetről, s elsősorban a feladatok megoldásának mikéntjére fordította figyelmét. A következőkben azonban a „másik oldal” — a gazdasági vezetés és az irányítói szervek — képviselőinek részéről elhangzott megnyilatkozásokat ismertetjük részletesebben, mivel a fenntartók véleménye, a könyvtárak munkájának megítélése a következő időszakban döntő tényezője lehet az egész szakszervezeti könyvtárügy fejlesztésének.

A tanácskozáson részt vett és felszólalt *Virizlay Gyula*, a SZOT titkára is. Hozzászólásában — egyebek között — a következőket mondotta:

Szeretnénk, ha a jövőben a könyvtári munka felélénkülne, ha a fejlődést kedvező irányba fordíthatnánk. Az olvasómozgalom, a könyvolvasás mindig a szakszervezeti mozgalmal lényegéhez tartozott. Ma a figyelem a mozgalom hibájából mintha a szolgáltatásra szűkülne. A legtöbb szakszervezeti bizottság szemében az olvasás ügye hatodrangú kérdés, gondoskodásuk kimerül abban, hogy a működéshez megadják a megfelelő forintösszeget, létszámot, helyiséget stb. Az olvasás kérdését — nem a könyvtárosoknak, hanem a szakszervezeti mozgalomnak — három ponton kellene megragadni. Az egyik: a következő években kerüljünk közel az egyénhez, a közösségek egyedeihez. Egy kollektívának (szocialista brigádnak, munkahelyi közösségnek stb.) a minősége egyedeinek minőségétől függ. Akár munkáról van szó, akár művelődésről, a kollektívának az egyedeit kell „megfognia”, hogy másfajta minőségű kollektíva alakuljon ki. A másik: a közösséget kell felelőssé tenni saját tagjainak sorsáért, munkájáért, magatartásáért és művelődéséért. Senki számára ne legyen közömbös a művelődés. A harmadik: a szocialista brigádoknál lényegében csak az olvasást kellene „jegyezni”. De nem az elolvasott könyvek számával, hanem aszerint, hogy a könyvek tartalma, annak az egyes dolgozókra gyakorolt hatása legyen a legfontosabb... Az olvasás egyéni ügy, e téren az embereket kényszeríteni nem lehet. Olvasási igényt azonban egy jó közösség, a művelődő kollektíva légköre is tud ébreszteni. A legnagyobb ellenségünk a formalizmus — hangsúlyozta *Virizlay Gyula* —, amely sajnos eluralkodott a szocialista brigádokban, de máshol is. Ez a munkánk elszűrítője, véget kell tehát vetni neki!

Goda Miklós, a Mátraaljai Szénbányák Vállalat műszaki igazgatója a vállalati művelődési bizottság eredményes működéséről szólt elsősorban. Elmondta, hogy náluk a 6200 fős közösségből csaknem 4000 a bejárók száma, emiatt a kultúra a legegyszerűbben és legkönnyebben a könyvön keresztül jut a dolgozókhoz. A könyvtár vezetője megalakulása óta tagja a vállalati művelődési bizottságnak. Azok a gondok, amelyek a munkások művelődésével kapcsolatban jelentkeznek, rövid úton jutnak el a könyvtár vezetőjéhez. Hatékonyan segíti a vmb azt is, hogy a szűkös jóléti keretet helyesen osszák el, és az egyéb területeken kívül a könyvtárnak is megfelelő összeg jusson belőle. Amíg korábban a könyvtár fejlesztésére egy állandó, gépiesen tervezett, évi 40 ezer forint körüli összeg állt rendelkezésre, a bizottság megalakulása után 120 ezer forintra nőtt ez a pénz. Elmondotta továbbá, hogy a régi, mélyművelési bányászati szakembereket nagyon rövid idő alatt jó külfejtési szakemberekké kellett átképezni. Ehhez olyan tanfolyamokat vett tervbe a vállalati művelődési bizottság, amelyeknek egy része önképzés jellegű, az így támasztott igények kielégítéséért pedig a könyvtárhoz kell fordulni, az önképzés a könyvtárra épül. Végül hangsúlyozta, hogy a könyvtáros egyedül nem tud eredményt elérni. A könyvtárt nem szabad kampányra serkenteni. Az olvasótábor folyamatos kialakítására, az igényeknek megfelelő könyvtárfejlesztésre kell törekedni. A könyvtárakban szakképzett könyvtárosok alkalmazását kell szorgalmazni, és támogatásukat erősíteni kell. Felhívta a figyelmet arra is, hogy a gazdasági egységeknél növelni kell a vállalati művelődési bizottság javaslattevő szerepét.

Kéri Lászlóné, a REMIX szombathelyi gyárának igazgatója leszögezte, hogy az a vezető, aki a könyv, a szépirodalom, a szakirodalom segítségét nem használja fel a dolgozók művelésére, gazdaságpolitikai tennivalóit sem tudja végrehajtani, mert magát a legkényesebb eszközt, az embert nem készíti fel az új feladatok végrehajtására. Mindebből következik, hogy a könyvtáros nem adminisztrátor, hanem nagyon fontos politikai oktató munkát végző szakember, aki, ha rosszul választottuk meg, és munkájára nem alkalmas, legalább annyi kárt tehet, mint egy gazdasági egység igazgatója a maga területén. A személyi és a tárgyi feltételek megteremtése nélkül ennek a munkának nekikezdeni ugyanolyan súlyos hiba, mint akár a gazdasági, akár a politikai élet egyéb területén. A könyvtáros feladata, hogy tudatosan irányítsa, nevelje és szoktassa olvasásra az embereket. Nem mindegy, milyen könyvet ad az emberek kezébe. A gazdasági vezető pedig az olvasói létszám növekedése helyett inkább azt nézze meg, hogy jól végzi-e egész munkáját a könyvtáros, s ha igen, hagyja békében dolgozni!

A Művelődési Minisztérium könyvtári osztályát képviselő *Győri Erzsébet* elisme-

réssel szolt a szakszervezeti könyvtáraknak az elmúlt tíz évben a munkásművelődésért végzett munkájáról. Utalt arra, hogy bizonyos megyékben igen erős szakszervezeti hálózatok alakultak ki, máshol azonban nagyobb segítségre, mindenekelőtt anyagi megalapozásra van szükség a fejlesztés érdekében. Csak így tudják a könyvtárak megvalósítani azokat a feladatokat, amelyeket a SZOT elnöksége határozatában megfogalmazott. Hangsúlyozta, hogy képzett és elkötelezett könyvtárosokat kell állítani arra a helyre, amely valójában nem „kölcsönkönyvtárosi” poszt, hanem a politikai nevelőmunka fontos helyszíne.

Szente Ferenc, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ osztályvezetője szerint „mintha a könyvtári munka környékén gyengültek volna a mozgalmi tényezők, mintha az új gazdasági mechanizmus óta valamiféle szemérmesség lett volna úrrá a szakszervezeti közművelődési irányító munkában, különösen a könyvtári munkában. Nagyon szemérmesen, óvatosan közelítettek ezekhez a kérdésekhez, nehogy az önállóságot megbántsák...” Megállapította, hogy a szakszervezeti könyvtárosok sem maradtak teljesen mentesek ezektől a szemérmességből adódó betegségekől. Munkájukból is hiányzott és hiányzik a megfelelő mértékű mozgalmi elem. Gondok vannak a tiszteletdíjas könyvtárosokkal is. Többnyire már csak szívességből, sok rábeszélés után hajlandók elvállalni a könyvtárosi munkakört. Meg kellene próbálni, hogy a társadalmi munkások körében a könyvtári munka megbecsült mozgalmi munkának számítson. Ha valóban hiszünk abban, hogy a jó irodalom közvetítése az emberekhez fontos nevelési feladat, akkor a társadalmi munkások megbízása nem lehet közömbös, rangjuk hangsúlyozása nem maradhat el. Ha pedig a könyvtárakat a következő években nem fejlesztik, ez visszafejlődéssel fog jární. Amit a mozgalom kiharcolt könyvtárai számára, a gyűjtemények fejlesztésére, azt meg kell adnia a következő években is a könyvtárak „kondíciójának” fenntartása végett.

Roland Ferenc, a SZOT kulturális, agitációs és propagandaosztályának megbízott vezetője zárszavában megállapította, hogy a 680 ezer olvasóval foglalkozó, 10 milliós állományt kezelő szakszervezeti könyvtárosok többsége megbecsült ember. Az értekezlet bizonyította: a könyvtárügy nemcsak szakszervezeti ügy. Ha egy jó könyvtáros, egy jó igazgató és egy jó szakszervezeti titkár találkozik, alig hihető, hogy a lehetőségek határain belül nehézségek legyenek a személyi és tárgyi feltételek megteremtésében. Időszerűséget az értekezletnek az adott, hogy a szakszervezeti mozgalom iránt fokozódott a társadalmi érdeklődés. Növekedett a szakszervezetek érdekvédelmi tevékenységével szemben támasztott igény, s van kulturális érdekvédelem is. Amikor tehát a mindennapokban szó esik az érdekvédelemről, essék szó arról is, hogy ennek szellemi érdekvédelmi képviselői feladata és értéke is van.

A szakszervezeti mozgalomnak része a könyvtárügy. A könyvtárak értékét az fémjelzi, hány új olvasót tudnak megnyerni az olvasás számára. Egy szakszervezeti bizottság értékét az is adja, hogy milyen a könyvtár helyzete, rangja a szakszervezeti bizottságon belül, illetve az üzemben.

Kitüntetések

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa eredményes munkájának elismeréseként, nyugállományba vonulása alkalmából *Ónódy Miklósnak*, az Országos Széchényi Könyvtár fősztályvezető-helyettesének a MUNKA ÉRDEMLEND arany fokozata kitüntetését adományozta.

A művelődési miniszter a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 63. évfordulója alkalmából, eredményes munkájuk elismeréséül *Horváth Imrénének*, a Belügyminisztérium mb. könyvtárvezető-helyettesének és *Vida Sándornak*, az MSZMP Politikai Főiskola könyvtárvezetőjének, továbbá nyugállományba vonulása alkalmából, eredményes munkájának elismeréséül *dr. Czinnei Tibornének*, az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ könyvtárosának A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT; a NOSZF 63. évfordulója alkalmából, eredményes munkájának elismeréséül *dr. Járjay Jenőnének*, az Országgyűlési Könyvtár nyilvántartójának és *Vörös Baláznának*, az MSZMP Politikai Főiskola könyvtárosának, valamint nyugállományba vonulása alkalmából, eredményes munkájának elismeréseként *Kokas Endrénének*, a Veszprémi Vegyipari Egyetem könyvtárosának, *Magyar Józsefné Sinkinov Annának*, a szegedi Somogyi Könyvtár főkönyvtárosának, továbbá *dr. Tichler Jánosnének*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főelőadójának a KIVÁLÓ MUNKAÉRT kitüntetését adományozta.

„Igazi könyvtári élményt csak a szabadpolc nyújt”

Király István 1921-ben született a Gömör megyei Ragályon, gyermekéveit a szatmári Cégénydányádon és nagyszüleinél Szarazberken töltötte. 1957 óta egyetemi tanár, eleinte Szegeden, 1961-től Budapesten. Mikszáth monográfiájáért 1953-ban Kossuth-díjat kapott, Adyról szóló könyvéért 1973-ban Allami-díjjal tüntették ki. A XX. századi magyar irodalomtörténeti tanszék vezetője. Tíz éve országgyűlési képviselő.

Kevesen vannak, akik nála jobban szeretik a könyvet. Erről tanúskodik Kossuth Lajos téri lakása is. Három szobában és az előszobában minden tenyérnyi helyet elfoglalnak a mennyezetig érő könyvespolcok, rajtuk példás rendben tartva mintegy 18–20 ezer kötet könyv. Első, szokványos kérdésem, hogy a könyvszeretet családi örökség-e nála?

— Szüleim nem voltak különösebb kedvelői a könyvnek, a családban ilyen tekintetben leginkább nagyapámat tekinthetem példaképnek. Református lelkész volt, emellett szenvedélyes méhész. A méhészmerek sajátos tulajdonságai jellemezték: befelé fordulás, a méhesben élés, magány és sok olvasás. Könyveit maga kötötte be. Leginkább *Tolnai Lajost* szerette, ő volt a kedvenc írója, néhány Tolnai-regényt még ma is őrzöm.

A gimnáziumot Sárospatakon végeztem, itt ivódott belém a könyvtárak megbecsülése. Tizenkét éves koromban a Rákóczi-kör elnevezésű diákcsoport könyvtárosa lettem. Az igazi élményt természetesen a nagykönyvtár jelentette, ahol először talákoztam a könyvtári levegővel. Egyik tanárom, *Gulyás József*, a neves irodalomtörténész korán bizalmába, szeretetébe fogadott. Szabad mozgást engedélyezett számomra a nagykönyvtárban, azt a művet vehettem le a polcról, amelyiket akartam. Ezt a nekem mindennél többet jelentő keresést, „böngészést” azután Budapesten, az Eötvös-kollégiumban folytathattam tovább. Ennek egyszerű könyvtára, a kollégistáknak engedélyezett szabad mozgás közismert, a *Könyvtárosban* is több cikk, interjú említette meg. Az Eötvös-kollégiummal kapcsolatban ezért csak egyet jegyeznek meg: hálás vagyok érte, hogy rászoktatott a jegyzetelésre, s ezen keresztül — bármily paradoxon hangzik — a gyorsolvasásra. Megtanított rá, hogyan kell kiszedni egy-egy könyvből a lényegét, a gondolati vázát. Meggyőződésem, hogy a gyorsolvasás titka: a lassú, gon-

KIRÁLY
ISTVÁN
Kossuth-
és Allami-díjas
irodalomtörténész,
akadémikus,
tanszékvezető
egyetemi tanár,
országgyűlési
képviselő

dos munka, azaz ha valaki a jegyzetelés technikáját sok gyakorlattal elsajátította.

— *Vigh Károly mesélte, hogy vele együtt bibliográfián is dolgoztál.*

— A második világháború idején a Teleki-intézet megbízásából *I. Tóth Zoltán* vezetésével a Széchényi Könyvtárban írtam ki adatokat annak a munkának a részére, amelyből *Magyar történeti bibliográfia 1825—1867* címmel négy kötet jelent meg. A folytatását nem adták ki, pedig az 1867 utáni anyagról is sok cédulát készítettünk.

— *Ha jól emlékszem, a Széchényi Könyvtárnak rendes munkatársa is voltál.*

— Csak valamivel később, 1947-től. A sorozatok címfelvételén dolgoztam.

— *Szívesen végeztél ezt a sokak által unalmasnak talált katalogizálást?*

— Talán különösnek hangzik, de élveztem, szerettem. Jó érzés volt kézbe venni a könyvek sokaságát, beléjük lapozni, ízlelni őket. Egy külön világban érezte magát az ember a könyvtárban élve; egy csendesebb, tisztább világban. Furcsa a hasonlat, de nagyapám méhészt idézte a könyvtár hangulata; külön léte sugallt, békítő, nyugtató elszigeteltséget. Szerencsém volt abban is, hogy az ország egyik legkiválóbb akkori könyvtárosát, *Goriupp Alizt* kaptam közvetlen főnökömnek, munkatársnak pedig *Fóris Pannát*. Szerettem együtt dolgozni velük. Örülök neki, hogy a nyilvánosság előtt is beszélhetek erről, az irántuk érzett háláról, tiszteletről. Rajtuk keresztül ismerem meg azt a sajátos emberi tartást, melyet magamban „könyvtáros pszichének” nevezek, könyvtáros lelkületnek. Hisz minden foglalkozás magával hoz

egy sajátos, a foglalkozástól megszabott lelkialkatot. A könyvtáron érződik az, hogy könyvek közt tölti az életét. Egy jó értelemben vett életidegenség lesz önkéntelenül is jellemző reá; idegenség mindentől, ami durva, közönséges. A könyvek közt élés belső alázatra, szerénységre nevel. Ráragódik az egyéniségre a halkság, kulturáltság, a csend szeretete, a tisztelet a szellem dolgai iránt. A könyvek közt élés kissé elszakít talán a praktikus élettől, de bőven ellensúlyozza ezt a gazdag befelé élés, a belső kulturáltság.

Aki Goriupp Alízhoz és Fóris Pannához hasonló egyéniségekkel dolgozott együtt, meg tudta szeretni a könyvtári munkát. Hivatásnak tekintették őket a maguk pályáját, nem pusztán foglalkozásnak. A nemzeti kultúra iránti felelősség töltötte el őket. Lehatolt ez a mindennapjaikba, az apróságokig, lehet úgy mondani: a pontokig, vesszőkig. Magatartásukkal adtak példát reá, hogy a kulturáltság mindig fegyelem is: a gondolás arra, hogy nem utolsó sorban a kicsiségek komolyan vételén múlik egy nemzet kultúrája; azon, hogy maradáktalanul rendben tudja-e tartani egy nép saját örökségét, nemzeti múltját, van-e benne tisztelet, alázat a szellem, a kultúra dolgai iránt.

— *1949-ben azután elszakadtál a könyvtárártól.*

— Az Eötvös Loránd Tudományegyetem irodalomtörténeti tanszékére kerültem, *Bóka László* mellé, de a könyvtárártól sohasem szakadtam el, sohasem lettek számomra idegenek. A könyvtár számomra sziget, ahol sajátos hangulat vesz körül, a szellem levegője. Ha egy idegen városban megfordulok, mindig felkeresem nagy könyvtárait. Ezt teszem még kéthetes turista útjaimon is.

— *Mi érdekel legjobban ezekben az intézetekben?*

— Főleg a kézikönyvtár, a szabadpolcokon heverő tájékoztató művek.

— *Dolgoztál is külföldi könyvtárakban?*

— Sokban, köztük a legnagyobbakban is, a Lenin-könyvtárban, a párizsi Bibliothèque Nationale-ban, a londoni British Museumban, a bécsi Nationalbibliothekben, a washingtoni Library of Congressben. Mindenütt kitűnően éreztem magam.

— *Idegen könnyen kap engedélyt arra, hogy ott dolgozhasson?*

— A Bibliothèque Nationale-ba és a British Museumba a túlszűfolttság miatt csak külön engedéllyel lehet beiratkozni, de ezt mint egyetemen dolgozó külföldi szakember könnyen megkaptam. Annál nagyobb a szabadság könyvtári vonalon Amerikában. Amikor a Kongresszusi Könyvtárba akartam bejutni, nem értet-

ték, hogy miért kérek látogatójegyet. Csak menjek be nyugodtan, mondták, erre nincs szükség. Ugyanezt tapasztaltam New Yorkban, a Public Libraryban. Legjobban azonban a bloomingtoni egyetem könyvtárában lepődtem meg. Tekintélyes, kilencmillió kötetes állományában minden látogató szabadon válogathat, azt a könyvet veszi kézbe, ami megtetszik neki, csak a könyvek visszatévése tilos, nehogy rossz helyre rakják vissza őket.

— *Hogyan biztosítják az állomány sérteletlenségét? Nem lopnak el sok könyvet?*

— Érdekes rendszerük van. Minden kötet kötésébe beépítenek egy kis mágneses lapot, s ez, ha a könyvtáros elől elrejtve ki akarja valaki az épületből csempészni a kötetet, megszólatat egy jelzőt. Nem ismerem ennek technikai megoldását, de rengeteg pénzbe kerülhet, csak nagy gazdagság mellett valószínűleg meg.

— *A mi könyvtárainkban mit tartasz a legjobbnak?*

— Azt, hogy egyre több intézményben van szabadpolc, főleg a közművelődési hálózatban. Meggyőződésem, hogy igazi könyvtári élményt csak a szabadpolc nyújt. A látogatók bele-beleolvashatnak a könyvekbe, izlelgethetik, megismerik őket, és közben érzik, hogy melyek azok a munkák, amelyeket feltétlenül el kell olvasniuk. Nagyon nagy élmény volt például kislányom számára, amikor a Szabó Ervin Könyvtár egyik gyermekrészlegét megismerte, s ott szabadon válogathatott az olvasnivalókban. Örülnek, ha a tudományos könyvtárak állományának minél nagyobb része is szabadpolcra kerülne, de tudom, hogy a túlszűfolttság, a helyhiány a legtöbb helyen megoldhatatlanná teszi ezt. Jó lenne viszont valamiképpen változtatni rajta.

— *Sokat dolgoztál tudományos könyvtárainkban?*

— Utoljára az ötvenes években ültem sokat, reggeltől estig a Széchenyi Könyvtárban, mikor sajtó alá rendeztem *Mikszáth* kritikai kiadását; összeolvastam, javítottam, jegyzeteket csináltam. Az 1956 körüli években, amelyeket emberileg nehéz volt elviselni, ez a munka segített át. Azóta főleg saját könyvtáramat használom. Noha nagyon szeretem a könyveket, ez mégsem bibliofil gyűjtemény, hanem szakkönyvtár. A regények, színdarabok, versek, esszék mellett a polcokon sorakozik a magyar irodalom tanulmányozásához szükséges majdnem valamennyi kézikönyv. Megvan a XX. századi magyar irodalmi folyóiratoknak viszonylag gazdag gyűjteménye, megta-

láthatók itt a *Nyugat*, a *Jövendő*, a *Renaissance*, a *Huszadik Század*, a *Tanú*, a *Válasz*, a *Kelet Népe* stb. évfolyamai. Így irodalomtörténeti, kritikai tevékenységemhez nem szükséges gyakran könyvtárakba járni. És megvannak a kortárs írók, *Németh László*, *Lukács György*, *Déry Tibor*, a két *Karinthy*, *Illyés Gyula*, *Sütő András*, *Veres Péter* és a többiek művei...

(Találomra leveszek az egyik polcraól egy *Lukács György* kötetet. A címlapján dedikáció: „*Király Istvánnak a régi barátsággal Lukács György.*”

— Igen — felel *Király István* ki nem mondott kérdésemre — a kortárs írók műveinek nagy részét a szerzők dedikálják is.)

— *Érdekességgként áruld el, hogy melyik volt az első könyved! Emlékszel rá?*

— Az első, általam vásárolt könyv *Szabó Dezső* „*Elsodort falu*”-ja volt. Tizenegy éves koromban vettem meg. Ma is itt áll a könyveim között.

— *Amint látom, megvannak a nagy német, angol, szovjet lexikonok is, sőt a legújabb, 20 kötetes francia enciklopédia is. A fáradságon, utánjáráson kívül rengeteg pénzedbe is kerülhetett ez a gyűjtemény. Engedj meg egy talán nem illendő kérdést! A család nem sajnálja az erre költött összeget?*

— A feleségem úgy véli, hogy csak ez az egy szenvedélyem van, márpedig ez a legártatlanabb és legszebb szenvedély, s így hagyja, hogy ennek éljek.

— *Elfoglaltságod nagyon sokirányú. Hogyan tudod mégis ilyen rendben tartani a gyűjteményt. Selejtezni nem szoktál?*

— A helyhiány bizony rászorít sokszor a selejtezésre, pedig nehezen válok meg minden egyes kötettől. Az új szerzeményeket „*kupacban*” tartom, és átlag kéthavonként osztom be. 4—5 évenként átnezem, leporolom az egész állományt, kézbe veszek minden kötetet, igazából ilyenkor selejtezek. Erre mindig rámeleg legálabb két hét.

— *Ilyen szép szakkönyvtár mellett kölcsönzöl a fővárosi könyvtárakból is?*

— Igen, főképp a készséges s mindig nagyon szíves *Akadémiai Könyvtár*ból. A magyar irodalomra vonatkozó fontosabb műveket össze tudtam gyűjteni, nem tudom azonban ezt megtenni az angol, német, szovjet stb. irodalommal. Márpedig ezekre is nagy szükségem van. Jó volna, ha a szükséges kézikönyvek egy helyen volnának meg. Régen sokat és sok helyen kerestem ezeket. A kereséstől most szerencsére megment egy nagyon jó tájékoztató, a *Kondor Imréné* által szerkesztett sorozat, a *Külföldi társadalom-*

tudományi kézikönyvek. Ebből megtudom, hogy melyik munkáért hová kell mennem.

— *Hallgatóiddal kapcsolatban mik a tapasztalataid? Meg vagy elégedve olvasási készségükkel, könyvtárlátogatási szorgalmukkal?*

— Aki irodalomszakra iratkozott be, annál már fel kell tételezni az olvasás-szeretetet. En főleg két dolgot szeretnék megtanítani nekik. Mindenekelőtt a tájékozódást a könyvek között, hogy tudják, mit hol kell keresni, milyen bibliográfiák könnyítik meg munkájukat. A másik a problémák meglátása, az irodalomtörténészé váló gondolkodás. E két dolog nélkül nem lehet senki irodalomtörténész. *Keresztury Dezső* az Eötvös-kollégiumban az első évesektől megkövetelte, hogy két héten belül ismerkedjenek meg az összes fővárosi nagykönyvtárral és számoljanak be róluk. Ezt követendő példának tartom. Mindenesetre baj, hogy a hallgatók közt sok a szerény, félénk természetű, aki nem mer kérdezni a könyvtárostól, s ezért sok esetben tudatlan marad, nem tanulja meg a könyvtár használatát, a katalógusfajtákat.

— *Sajnos, be kell vallani, hogy a könyvtárosok közt viszont akadnak rosszkedvűek, morcosak, akik csak nemszeretemen módon vagy még úgy sem adnak mindenre kiterjedő felvilágosítást; akik nem szőlítják meg a tanácstalanul lézen-
gőket.*

— Ezen a lehetőség szerint segíteni kell, mert a könyvek megszerettetése, a könyvtár használatának a megtanítása

elsősorban a könyvtárosok dolga, ebben a legtöbbet ők segíthetnek.

— *Országgyűlési képviselő vagy és a kulturális bizottság tagja. A bizottságban gyakran tárgyalják a könyvtárügyet?*

— Ritkán, nagyon ritkán. Ennek, sajnos, nem az az oka, mintha mindenki tisztában volna a könyvtárak jelentőségével, fejlesztésének fontosságával, sokkalta inkább az, hogy a könyvtárügy a költségvetésben nem túlzottan nagy tétel, a kulturális kiadásoknak alig 2,5 százalékat teszi ki, talán ezért szerepel ritkán a megvitatandó kérdések között.

— *A könyvtárak jövőjével kapcsolatban van valami tervéd, elgondolásod?*

— Általánosságban szeretném, ha minél jobban elterjedne a szabadpolc-rendszer, de ennek megvalósítási lehetőségét nem ismerem. És a távolabbi jövő...? A hatodik öt éves tervben kezdik el a természettudományi kar új otthonának építését, és a hetedikben fejezik be. Akkor az Eötvös Loránd Tudományegyetem bölcsészka fogja megkapni a Múzeum körüli épületeket, lesz ott elegendő hely. Ha még dolgozni fogok és

lesz valami befolyásom, minden erőmmel azon leszek, hogy minden tanszék kapjon egy nagyobb helyiséget megfelelő kézikönyvtárral, ahol a tanszék dolgozói nyugodtan, kellemes légkörben társaloghatnak egymással és a hallgatókkal, szóval létesítsenek könyvtári kaszinóféleket; ez nagy mértékben elősegítené a közös munkát. Legszebb emberi emlékeim közé tartoznak a Széchényi Könyvtár előcsarnokában folytatott egykori viták és beszélgetések. Jó lenne, ha minél több helyen kapcsolódna össze — főleg a közművelődési könyvtárakban — a könyvtár és a klub. Tudományos könyvtárainkkal kapcsolatban pedig szeretném, ha nem kellene szegyenkeznünk a külföldi nagy könyvtárak mellett. A tágasabb, nagyobb kézikönyvtárral rendelkező olvasótermekről már szoltam, de idesorolom a könnyen kezelhető automata másológépek, a szakkatalógust pótló leolvasógépek, számítógép-végállomások, „terminálok” jelenlétét is, azaz a korszerű informatikát. Áldozni kellene rá, mert ezen a téren nagy a lemaradás.

Vértesy Miklós

„A könyvtár veszélyes hely...”

TÓTH EDE
kandidátus,
az Eötvös Loránd
Tudományegyetem
új- és
legújabb kori
magyar
történelmi
tanszékének
docense

— *Tanár úr, Ön egyetemi oktató-nevelő munkája mellett a dualizmus korának államigazgatási kérdéseivel, a korabeli ipar és közlekedés problémáival és a nemzetiségi kérdéssel foglalkozik. Rendszeresen jelennek meg publikációi Mocsáry Lajosról, a kor haladó magyar nemzetiségi politikusáról. Miért és hogyan választotta ezt az életpályát?*

— A pályaválasztás nem rajtam múltott, hanem a véletlenül, pontosabban szólva a kényszerítő körülményeken. Nem tudtam ugyanis kifizetni a „hullapénzt”... 1945-ben az orvostudományi egyetemre iratkoztam be. Választásomban irodalmi

élmények is erőteljesen motiváltak. Diákori olvasmányaimban, a 19. század klasszikusainak műveiben nagyon sok rokonszenves orvos-hőssel találkoztam. Ilyen szerettem volna lenni magam is. Németh László példája is serkentett, akit mint író is kedveltem, s aki számomra a humán és reál műveltség egyidejű birtokosaként valamilyen embereszményt is megtestesített. 1945-ben mári szemmi elvi akadályja nem volt annak, hogy valaki egyetemi tanulmányokat folytathasson, az egyetemi oktatás tulajdonképpen ingyenes volt. Szállásomról, étkezésemről, ha szerényen is, a Györffy-kollégium gondoskodott. Félévi vizsgáimra készülve azonban megtudtam, hogy csak akkor vizsgázhatok, ha előbb kifizetem a „hullapénzt”, ami természetesen nem a boncolt hullák ára volt (hulla egyébként is bőven akadt abban az időben), hanem a tartósító vegyszerek árához való hozzájárulás. Én ezt az összeget nem tudtam előteremteni, s így búcsút kellett mondanom az orvosi karnak. Ezek után már csak a bölcsészet, a magyar-történelem szak jöhetett számításba. Ehhez is voltak indítékaim.

— *Hol szerezte ezeket az ifjúkori indítékokat?*

— Egy nyolcszáz lelket számláló kis-községben születtem, és itt éltem 18 éves

koromig. Osztatlan iskolába jártam, az apám volt a tanítóm, egy személyben a falu könyvtárosa is.

— *Milyen volt ez az egykori falusi könyvtár?*

— Emlékeim szerint sokkal jobb, mint ahogy ezt manapság emlegetni szoktuk. Ezeknek a falusi népkönyvtáraknak az alapját még *Eötvös József* vetette meg. A könyvanyag, a könyvtárak szelleme hosszú évtizedek eltelte után is őrizte ezeket a liberális és demokratikus eötvösi hagyományokat. Olvashatók itt a falusi ember *Tolsztojt, Balzacot, Anatole France*-ot, igaz, *Göre Gábort* is. A kis könyvtár „önkiszolgáló” rendszerben működött, vagyis mindenki szabadon turkálhatott a szekrény könyvei között. Amikor kiválasztotta a megfelelő olvasmányt, jelentkezett a könyvtárosnál, s ő feljegyezte, hogy milyen könyveket visz magával. Ennél is sokkal fontosabb volt az, hogy afféle önkéntes olvasókörök alakultak ki egy-egy ilyen könyvtár körül a sokat olvasó parasztemberekből, akik kölcsönzés közben megvitatták egymás közt olvasmányait, könyveket ajánlottak egymásnak, vitatkoztak egyikről-másikról. És azt is el kell mondanom, hogy a népkönyvtár mellett még az ilyen „egyszemélyes” iskolában is volt egy igen jól felszerelt tanítói könyvtár is, amely tartalmazta a legfontosabb pedagógiai, didaktikai, gyermeklélektani műveket.

— *Folytatódott-e ez a bensőséges kapcsolata a könyvekkel a középiskolában is?*

— Noha bejáró diák voltam, használtam a gimnázium ifjúsági könyvtárát, felsős korban pedig már a tanári könyvtár bizonyos kötetéhez is hozzáférhettem. Olvasásomhoz, érdeklődésemhez azonban sokkal inkább az a baráti kör járult hozzá, amelynek tagjai abban az időben már rendszeresen olvasták *Gorkijt*, a *Püski-féle* kiadó köteteit, *Veres Pétert, Nagy Istvánt*, és olvasták *Molnár Erik* műveit is. Baráti társaságunk nem egy tagja részt vett például a nevezetes szárszói konferencián. Mindez talán megmagyarázza, hogy amikor érettségi után, 1945-ben Budapestre kerültem, a Györfly-kollégiumban kerestem a helyem. A kollégium akkor még az Apponyi téren, a mai Felszabadulás téren működött.

— *Milyen volt a kollégium könyvtára?*

— Nagyon érdekes és a maga nemében egészen különleges. Mintegy 150 ezer kötetből állott, igen nagy kár, hogy a NÉKOSZ felszámolása után ez a könyvtár is ebek harmincadjára jutott.

— *Miben állt a könyvtár különlegesége?*

— Abban az épületben, ahol a Györfly először működött, a felszabadulás előtt a Német Kulturális Intézet és a Magyar Autóklub helyiségei voltak. Az előbbi intézménynek igen jó könyvtára volt, őrizte a 19. és 20. századi, nagyon értékes német tudományos könyvanyagot, de megvolt benne Hitlerék teljes könyvkiadói tevékenységének produktuma is. A maga nemében tehát ez a könyvtár magyar viszonylatban unikum volt. Az autóklubnak viszont igen gazdag volt a szépirodalmi anyaga. Később a kollégium megkapta például a mártírirók magánkönyvtárának könyveit, így igazán elmondhatom, hogy a kollégium könyvtára valóban használható anyaggal állt az olvasók rendelkezésére.

— *A Györfly-kollégiumról az él a köztudatban, hogy tagjai eleven politikai tevékenységet folytattak. Ilyen körülmények között jutott-e idő az elmélyült olvasásra?*

— A kollégiumról meglehetősen egyoldalú kép él a köztudatban. Valójában a kollégistákra igenis az elmélyült tanulás volt inkább jellemző, s ehhez hozzátartozott a rendszeres olvasás is. Arról nem is beszélve, hogy a nevesebb írók állandó vendégei voltak a kollégiumnak, s már gyakori megjelenésükkel is olvasásra serkentettek. De működött itt például *Hegedűs Géza* vezetésével egy világirodalmi „szakkör”-féle is, amelyben igen pezsgő viták folytak. Természetesen ebben a kollégiumban is voltak „mániákus” olvasók, de akadtak olyanok is, akik ritkábban fordultak meg a könyvtárban. A „mennyit olvasni?” problémája egyébként engem már középiskolás korom óta foglalkoztatott. Egyszer egy rokonom

hosszabb időre elutazott, s megkért, hogy távollétében őrizzem lakását. Kitűnő könyvtára volt, és én unalmamban nekiálltam, hogy amit lehet, végigolvassak. Olvastam éjjel-nappal. Aztán vagy két hét elmúltával hirtelen úgy éreztem, hogy veszélyes területre tévedtem. Pontosan szólva, már akkor, gyerekefjével megéreztem, hogy a könyvtár „veszélyes” hely. Veszélyes, abban az értelemben, hogy gazdagságával, kimeríthetetlen kincseivel annyira lenyűgözi az embert, oly mértékben magához láncolja, hogy képtelen megszabadulni hatásától, megszűnik kapcsolata a külső világgal, cselekvő-képtelenné válik, megelégszik a befogadással, ahelyett, hogy maga is tenne, alkotna valamit. Ez a gyerekkori élmény egész életemben végigkísért. Mindig is éreztem a könyvtár ilyen értelmű csábításait, és sokszor nagyon nehéz volt ez alól a hatás alól kivonnom magamat.

— *Szorgalmas látogatója a nagy hazai és külföldi könyvtáraknak. Milyen hatással voltak Önre ezek a könyvtárak?*

— Nagyon nagy hatással. Minden igazi könyvtárnak, legyen az kisebb vagy nagyobb, van valami „személyes” varázsa, ez ugyanúgy jellemző rá, mint az ott hozzáférhető könyvanyag vagy a benne dolgozó könyvtárosok felkészültsége, né tán éppen ennek az ellenkezője. Most azonban hadd ne erről beszéljek, hanem valami másról, olyasmiről, amit már évtizedek óta szerettem volna elmondani valahol, s most meg is ragadom az alkalmat. Arról a rettenetes és hovatovább helyrehozhatatlan pusztulásról szeretnék beszélni, amely nagy könyvtáraink gazdag anyagát a rossz raktározási körülmények miatt fenyegeti. Értékes, sokszor pótolhatatlan kincsek mennek így tönkre, s az embernek néha az a benyomása, hogy ez tulajdonképpen senkit sem érdekel. Ha a balatonfüredi sétányon kívágnak néhány öreg fát, az egész ország közvéleménye felzúdul. Az, hogy a Széchényi Könyvtár és más nagy könyvtárak anyagának egy részét a pusztulás veszélye fenyegeti, s hogy ez ügyben gyakorlatilag jóformán semmi sem történik, úgy látszik, senkit sem érdekel.

De külföldi példákat is mondhatok. A berlini Magyar Intézetnek olyan gazdag könyvanyaga volt a 17. századtól kezdődően, hogy az ember szíve dagadozott a büszkeségtől. Most ennek a páratlan anyagnak egy igen nagy részét vizes pincékben tárolják, mert a Magyar Intézet megszánt, illetve beolvadt a Szláv Intézetbe, s ott kevés a hely a magyar anyag tárolására. Ez a könyvanyag is pusztulásra van ítélve tehát. Ugyanilyen rablógazdálkodás folyik a szellemi munkával

is. Egyetlen példát csak! *I. Tóth Zoltán* elkészítette a magyar történelem bibliográfiáját az 1825-től 1867-ig terjedő időszak vonatkozásában. A műből négy kötet jelent meg. Hozzátehetem, hogy a külföldi szakmai kritika a művet a legnagyobb elismeréssel fogadta. Ennek ellenére a további kötetek kiadása elmaradt, a folytatásra nincs remény. Az egész céduलाanyag az Akadémia birtokában van, az Akadémia nem adja oda az egyetemnek; az egész anyagot egy arra teljesen alkalmatlan, hozzáférhetetlen helyen tárolják, aki látta, azt mondja, hogy megkezdődött a sok évtizedes munkával összegyűjtött páratlan értékű anyag pusztulása. De más vonatkozásban is látom a szellemi javakkal való rossz gazdálkodást. Magasan kvalifikált könyvtáros szakemberek, akiknek tudományos könyvtárakban volna a helyük, jó ha egy szakmunkásképző könyvtárában álláshoz jutnak, ugyanakkor nem oda való emberek kapnak helyet tudományos könyvtárakban.

— *Mi a véleménye a könyvtárak korszerűsítéséről?*

— Bizonyára szükség van erre. Nem is akarok róla semmi maradinak tűnő véleményt mondani. De azt azért igen, hogy mint mindennek, ennek a dolognak is két oldala van. A mikrofilmezés például bizonyára nagyon hasznos dolog, de nekem, amióta mikrofilmeket kell olvasnom, több dioptriányit romlott a szemem. S úgy gondolom, hogy mások szeme is hasonlóan viselkedik. De hát ez apróság. Az azonban már nem, amikor egy könyvtár új nyilvántartási rendszerre tér át, s azt a már feldolgozott anyagára visszamenőleg is kiterjeszti. Ebből mindig a legteljesebb káosz keletkezik, amely a könyvtárosokat és a könyvtárlátogatókat egyaránt sújtja.

— *Mit kíván a magyar könyvtárosoknak?*

— Úgy itélem meg, hogy a magyar könyvtárügy a letagadhatatlan eredmények ellenére is szinte válságos helyzetben van. Ez egyaránt érvényes a könyvtárak raktározási körülményeire, az értékes dokumentumok folyamatos és megállíthatatlannak látszó pusztulására, a tudós könyvtárosok által felhalmozott tudományos értékek „hütlelen kezelésére”, a helytelen szakembergazdálkodásra és még sok másra, amiről itt hely hiányában nem szólhattunk. Azt kívánom a magyar könyvtárosoknak — és a magyar könyvtárhasználóknak is —, hogy ezek a súlyos gondok mielőbb megszűnjenek, vagy legalábbis történjék valami szemmel látható változás ezekben az ügyekben!

Dr. Csulák Mihály

„A legfontosabbnak magát a könyvtárost vélem...”

Ilia Mihály a szegedi József Attila Tudományegyetem 2. számú magyar irodalomtörténeti tanszékének docense, megbízott tanszékvezető. Fő kutatási területe a Nyugat című folyóirat története. A külföldi magyar irodalomnak egyik legjobb, legalaposabb ismerője; a magyar irodalom egységének tudatosítója. A Tiszatáj szerkesztőjeként végzett munkája határainkon túl is ismertté tette nevét. Kritikus—szerkesztői tevékenységét kulturális kormányzatunk József Attila-díjjal jutalmazta. Élete könyvek, folyóiratok között telik, könyvről, könyvtárról beszélni vele tehát nem nehéz.

ILIA MIHÁLY
irodalomtörténész,
egyetemi docens,
József Attila-díjas
kritikus

— Mikor értek az első, mélyebb könyvtári élmények? Egyáltalán: hogyan lettél olvasó emberré?

— Első könyvélményeim nem könyvtárhoz kapcsolódnak. Tápén, ahol nagyapám házában telt el gyermekkorom, mindig volt könyv, egy Petőfi-kötet meg az öröklődő Biblia; a nagy rokonság nálam idősebb gyermekei egy-egy könyvet mindig forgattak maguk között, így rám is sor került. Könyvtárral a tápai elemi iskolában találkoztam először, ahol a népiskolai könyvtár barna kötésű kötetei sorakoztak az ugyancsak barna szekrényekben, itt jöttem rá, hogy a könyveket valahol összegyűjtik, és akiket érdekel, azoknak odaadják olvasni stb. Nekem is ideadták. Útleírások, ismeretterjesztő könyvek és persze szépirodalom volt ott jócskán, Jókai és Gárdonyi. Az első nagy olvasmányélményem a háború alatt volt: 1944-ben olyan katonai egység szállásolt be nagyapám házába, amelyik valami okból könyveket is hurcolt magával, továbbá olyan postai küldeményeket, amiket már nem tudtak továbbítani, vagy nem is akartak. A Hét néhány évfolyama az 1890-es évekből, Jakó Zsigmond: A gyalui vártartomány urbáriumai, Mikszáth, Ady, Tömörkény kötetek. Kilencéves voltam, a könyvek nagyobbik részét nem értettem, az iskola nem fogott szigorúan, volt időm rá, hogy olvassak, és próbáljam megérteni, hogy ez a véletlenül elélem került könyvhalmoz mit is rejteget. Jellemző például, hogy Jakó Zsigmond könyvének címét kijavítottam *gyula*ira, mert nem tudtam, hogy „Gyalu” is létezik; de valami megragadt bennem, mert amikor egyetemista lettem, Kiss József folyóiratáról például többet tudtam, mint akármely egyetemista akkoriban, hiszen évfolyamokat ismertem, neveket

tudtam azonosítani; és valószínű, hogy Gyalu meg a határokon túl élő magyarság iránti érdeklődésem első nyoma lett, mert utána jártam a névnek is.

— Olvasóvá válásodat kik segítették? Volt-e ebben szerepük a könyvtárosoknak?

— Az olvasást otthon — paraszti családban nőtem föl — soha nem tiltották. Az engedékenységből — utóbb látom — a kiemelkedés reménye volt meg. De igazán az olvasásra mégis tanárok és könyvtárosok szoktattak rá. Szerencsém volt, jó szegedi iskolába kerültem, a *Klauzál Gábor Gimnáziumba*, ahol történelem-tanárom, *Papós Mihály* az iskola könyvtárosa is volt akkoriban, és beengedett az iskola nagy könyvtárába, sőt a tanári könyvtárt is használhattuk néhányan; ő és *Vág Sándor* igazított el a Somogyi Könyvtárba, ahol ugyan először eltévedtem, és a könyvtárral egy épületben levő múzeumba mentem be, de ez sem volt hiábavaló út, mert ott meg *Péczely Attilára*, a kiváló folkloristára akadtam, aki, amikor elhebegtem jövetelem célját, leültetett, és kivallatott dolgaimról, elmagyarázta, hogy hol a könyvtár, és mit is kell ott csinálni, hogy könyvet kapjak. Ha első könyvtári élményeim nem ilyenek, akkor valószínű, hogy nem tizenkét éves koromban jutok el a könyvtárhoz. A Somogyi Könyvtárban azután szép lassan törzstaggá váltam. Akárhányszor lépek is be ebbe a könyvtárba, mindig tudom, hogy ajándékkal jövök el, gazdagsággal a szellemiekben. Mint kisdíákot roppant meghatott a hely szelleme, egykori könyvtárosok (Tömörkény és Móra) emléke. Ezért is kaptam rá műveik olvasására. A Somogyi Könyvtárban mindig is volt valami patriarkális szellem, az,

amit az alapítók honosítottak meg benne, s ez megkönnyítette, meggyorsította a könyvtárral való megbarátkozást. Bocssássanak meg az egykori és a mostani könyvtárosok a Somogyi Könyvtárban, hogy itt nem sorolom föl nevüket, csak köszönetet mondok, amiért egykor eligazítottak, segítettek. A magam példáján állítom tehát, hogy a tanárnak, a könyvtárosnak van a legnagyobb szerepe a könyvhöz szoktatásban.

— *Fiatal irodalomtörténészként az egyik leginkább „könyvtárigényes” munkába kezdte: részt vettél a Juhász Gyula kritikai kiadás elkészítésében, sőt a munka zömét — Péter Lászlóval — te végezted.*

Kutatásaid közben mit tapasztaltál: megfelelően segítik-e a könyvtárak az ilyesféle munkát? Akadtak-e könyvtári vonatkozású gondjaid e munka végzése közben?

— A Juhász Gyula kritikai kiadásba Péter László — egykori tanárom, barátom — vont be; körülötte mindig rajzott néhány egyetemista, akiket roppant nagy gonddal tanított meg a filológia alapjaira, az akribiára, pontosságra, és szoktatott hozzá a könyvtári kutatómunkához. Az én könyvtári kutatásaimnak legszebb éveit csakugyan a Juhász Gyula kritikai kiadás készítésének éveit voltak. Jobbára a Somogyi Könyvtárban dolgoztunk, utóbb már a raktárban asztalom is volt, ahol nyaranta tökéletes munkalétkörben dolgozhattam. Megint csak utalok a Somogyi Könyvtár szellemére, amely ezt lehetővé tette. De ekkor már kutattam a szegedi egyetemi könyvtár folyóirat-osztályán is, ahol a két háború közti hírlapanyagot bővebben megtalálhattam, mint a Somogyi Könyvtárban. Még hallgató koromban kezdtem a Széchényi Könyvtár hírlaptárában is kutatni — éppen a Juhász kritikai kiadáshoz. Mindig azt tapasztaltam, hogy a szegedi könyvtárosok nagy figyelmet tanúsítottak a filológiai kutatómunka iránt, de az is gyorsan kiderült, hogy az én kedves helyi könyvtárain gyakorlata kevésnek bizonyultak egy mégoly szegedi költővel, mint Juhász Gyulával való kutatásokhoz is. Megkezdődött a szaladgálás Pest és Szeged között, levelezés más könyvtárakkal s a lehetetlennel való próbálkozás: anyagkérés azoknak a városoknak könyvtáraiból, ahol Juhász valamikor tanított. Ha valaki próbálta, tudja, hogy ez néha a lehetetlennel határos munka. Amikor a Juhász Gyula kritikai kiadás munkájában részt vettem, még a könyvtárak technikai ellátottsága rosszabb volt, másolat például sok helyről nem is lehetett

kérni, gépeltettünk és jegyzeteltünk rendületlenül.

— *Hogyan lehetne fokozni a könyvtárak „hatékonyságát”? Technikai-műszaki fejlesztéssel? A tevékenység átalakításával?*

— A technikai segítőeszközök nyilván elengedhetetlenek; bizonyára vannak olyan műszaki berendezések is, amelyeket én, az olvasó nem ismerek, de megkönnyítik nekem a kutatást, az olvasást, a keresést stb. De a legfontosabbnak mégis a könyvtárost magát vélem, akivel nem versenyezhet semmiféle technikai csodaeszköz. Nemcsak segítő, eligazító munkáját tartom fontosnak, hanem nevelő szerepét is. Néhány éve a finnországi Turkuban voltam, és az egyik ottani könyvtárt megmutatták nekem is. Biztattak, próbáljam ki, milyen gyorsan adnak tájékoztatást egy témában. Gombnyomásra ment minden, beadtam a címet, és valóban, percek alatt előttem volt az a néhány könyv, amely a magyar irodalom finn fogadtatására vonatkozott, a finnre fordított magyar irodalmi művek stb. De néhány perc múlva megjelent a könyvtáros is, akit e munka közben nem láttam, megkérdezte, meg vagyok-e elégedve, továbbá elmondta, hogy tudomása szerint ebben a témában hol folyik kutatás, fölhívta a figyelmemet néhány fordítóra, és érdeklődött, hogy miért érdekel ez a téma engem. Ha csak a technikai eszközöket vehettem volna igénybe, e tárgyról sokkal kevesebbet tudtam volna meg.

— *Megítélésed szerint szükség van-e a könyvtárosok tudományos munkájára? Ha igen, milyen területen végezhetik a leghasznosabb és legszükségesebb munkát?*

— Határozottan állítom, hogy szükség van a könyvtárosok tudományos munkájára. Nyilván nem minden könyvtár és nem minden könyvtárosi beosztás alkalmas erre, de gondoljuk meg, hogy egy folyóirat-osztályon, beszerzési osztályon, kéziratárban, de még az olvasószolgálatban dolgozó könyvtáros is micsoda tudás-nyújtást hozhat föl magában, amelyet nem sugároz át mindig az olvasóba; lehetnek olyan rész kérdések, amelyekkel soha senki nem foglalkozik, csak a könyvtáros, mert neki van a folyóirat- vagy könyvanyagáról a legnagyobb áttekinthetése, de gyakran neki van a legnagyobb tájékozottsága is az olvasók ízléséről, a kutatás újabb és újabb irányairól, a tudományos témák iránti érdeklődés növekedéséről stb. Vajon a könyvtárosnak ez a tudása maradjon csak referáló szolgálati munka, vagy öltön testet írásban is? Az utóbbit fontosnak tartom. Ha tudományokban gondolkodom,

akkor a könyvtáros a legideálisabb művelődéstörténész.

— *Lassan közhely már, hogy a „vidé-
kiségnek” számos hátránya van a könyv-
tári vonatkozásban is. Érezted-e ezt, s
főleg: hogyan próbáltál megbirkózni
vele?*

— Sok bosszúságot okozott vidéki
könyvtáraink kellemetlen meglepetése,
hogy egy-egy folyóiratból például gyak-
ran csak néhány évfolyam van meg ná-
luk, amit a helyi egyletek vagy gyűjtők
eladtak, nekik ajándékoztak stb. A könyv-
tárközi kölcsönzés csak a könyvre terjed
ki, de még ez sem megoldás, mert mire
a könyvet a keresés során megtalálják,
írásához, előadáshoz stb., már kellene az
adat. Persze én ritkábban éreztem ezt a
gondot, mint a régebbi időkkel foglal-
kozó irodalomtörténész kollégáim, mert a
huszadik századi anyag Szegeden a két
könyvtárban egymást kiegészíti, és jó ku-
tatási lehetőséget nyújt. Úgy próbáltam
megbirkózni adódó gondjaimmal, mint
bárki más: könyvtárközi kölcsönzéssel,
másolatkéréssel, levelezéssel és ritkábban
utazással. Ez utóbbi a legkínosabb, mert
egy adatért két napot is el kell tölteni
valahol. Van azonban változás, könyv-
táraink igen nagy erőfeszítéseket tettek
a hiányok pótlására: másolatokban, mik-
rofilmen hírlapok évfolyamait szerezték
be stb.

— *Rovatvezetőként, majd szerkesztő-
ként bő évtizedig részt vettél egy fon-
tos „vidéki” folyóirat, a Tiszatáj szer-
kesztésében. Sőt, néhány évig a lap meg-*

*határozó egyénisége, legfőbb irányítója
voltál. Szerkesztői munkád közben hasz-
nát tudta-e venni a könyvtárnak? Se-
gített-e a szerkesztésben könyvtári tájé-
kozottságod?*

— Igen, a szerkesztő nem dolgozhat
könyvtár nélkül, nem lehet jó szerkesztő.
A szerkesztés állandó tájékozódást
jelent, és tájékozottságot igényel. Nem-
csak az élő irodalomban, hogy tudniillik
tudja, mi történik a társlapoknál, a vi-
lágirodalomban stb., hanem a régebbi
irodalomnak, folyóirat-irodalomnak (!)
az ismeretét is megkívánja ez a tájé-
kozottság. Nem szabad azt hinni, hogy
amit egy szerkesztő csinál, az a tökély,
tudni kell, hogy mit csináltak az elődök,
hogyan csinálták, tehát ötleteket lehet
és kell tanulni a régebbiektől, metódust
a szerkesztéshez stb. Nem lévén iroda-
lomtörténeti folyóirat Szegeden, kellett,
hogy a Tiszatáj bizonyos mennyiségben
ilyen anyagot is fölvegyen. Ennek szer-
kesztői megítélése lehetetlen lett volna
könyvtári tájékozódó munka nélkül.
Könyvtári tájékozottságom, jártasságom
nagyon sokat segített a szerkesztésben;
szerettem a könyvtáros szerzőket is, mert
írásaik megbízhatóak, jól adatoltak vol-
tak.

— *Barátaid, vendégeid jól tudják: re-
mekül válogatott, pompás házikönyvtá-
rad van; gyűjteményed a maga nemében
alighanem egyedülálló. Hogyan jött létre
könyvtárad? Milyen szempontok szerint
gyűjtesz?*

— Nem merném „házi könyvtáramat”
egyedülállónak nevezni. Későn kezdtem
könyvet gyűjteni, akkor, amikor az an-
tikváriumokban nem lehetett beszerezni
a ritka, nélkülözhetetlen műveket. Az
egyetemen a huszadik századi magyar
irodalmat oktatom, e korszak anyagát
gyűjtöttem előbb magam köré, hogy kéz-
nél legyen a munkámhoz; amikor *Király
István* volt a tanszékvezetőm, a magyar
irodalom oktatását a legrégibb időktől
kezdtém, így érdeklődésem a teljes ma-
gyar irodalomra kiterjedt, meglátszik ez
a könyvgyűjteményem is, ez az érdeklő-
dés máig is tart. Szerkesztő koromban
— és később is — erős volt bennem az
élő magyar irodalom iránti érdeklődés,
a szakkönyvek mellett ez a másik része
könyvtáramnak. (Örömmre mondom,
hogy számos baráti dedikáció van ezek-
ben a könyvekben.) A harmadik része a
külföldi magyar irodalom, ez talán a
legteljesebb, az elérhető próbáltam meg-
szerezni; az egyetemen oktatom is a kül-
földi magyar irodalmat, az elkövetke-
zendőkben kutatási témám is ez lesz.

Lengyel András

Kell a jogi háttér is a hálózati-módszertani munkához

A *Kunszentmártoni Nagyközségi-Járási Könyvtár* hálózati-módszertani munkájában az első megtorpanást és visszaesést a járási tanács megszűnését követően hozott intézkedések okozták. A járási hivatal művelődésügyi osztálya például a hálózati központ tevékenységi körét akként „szabályozta”, hogy megszüntette a növekvő hatáskörrel rendelkező községi tanácsokkal létrejött, sok éves múltra visszatekintő közvetlen kapcsolatát és együttműködését. A művelődésügyi osztály intézkedése értelmében a „járási könyvtár nem ad tájékoztatást az illetékes vb-nek”, a helyi tanácsoknak, hanem „ellenőrzéseiről feljegyzést készít, tájékoztatja megállapításairól a Járási Hivatal Műv. Osztályát”, továbbá a járás községeiben tartott vb-üléseken csak az osztály „külön megbízásából” vesz részt. A művelődésügyi osztály tehát saját hatáskörébe utalta a helyi tanácsokkal kialakítandó közvetlen kapcsolattartást és a vb-üléseken való részvétel jogát valamennyi könyvtárügyi kérdésben. Ezáltal a könyvtár hálózati-módszertani munkája a hivatali munka részévé vált, és hivatali jelleget öltött. Az intézkedést tartalmazó ügyirat száma 10 551/1972, s a hivatali munkára vonatkozó előírások szerint jelenleg is érvényben van.

Ezzel az intézkedéssel egy időben felerősödött a szándék a községi művelődési intézmények klubkönyvtárrá szervezésére. Az osztály kezdeményezésére a községi tanácsok kérték intézményeik összevonását és klubkönyvtárrá minősítését. A klubkönyvtári besorolásakor a nagyobb lélekszámmal és jól működő könyvtárral rendelkező községekben is összevonták a művelődési házat és a könyvtárat (*Cserkeszlő, Tiszakürt, Nagyrév*). Jelenleg nyolc klubkönyvtár működik a kunszentmártoni járás területén.

Az intézmények összevonása után személycserék sorozata következett, amelyet azóta sem sikerült véglegesen megszüntetni. Előfordult, hogy a fenntartó tanács hosszú hónapokig nem tudta elérni, hogy a klubkönyvtár működjön (például *Cserkeszlőn, Tiszainokán*). Ilyen széles körű, krónikusá váló személyi problémák az ötvenes években, a letéti rendszerben működő könyvtáraknál sem fordultak elő.

Az összevont intézmények vezetése — jól tudjuk — sokoldalú ismeretekkel, rátermettséggel rendelkező szakembereket igényel: a műsoros és táncos rendezvények szervezése ugyanis más jellegű munka, mint az olvasókkal való foglalkozás vagy az állományfeltárás, ennek megfelelően az egyes feladatok ellátása más-más típusú, vérmérsékletű és felkészültségű embereket követel. A klubkönyvtárak vezetését erettségivel rendelkező személyek vállalták el, akik a könyvtári teendőket a járási könyvtár területi, illetve módszertani könyvtárosától tanulták meg. Megemlítendő még, hogy a klubkönyvtárak, mint művelődési otthon jellegű intézmények nem a könyvtári munkát tekintették és tekintik legfőbb feladatuknak, hanem lehetőleg minél több olyan rendezvény szervezését és rendezését, amely pénzbevételezt hoz. A gazdaságilag kifizetődő működés szempontjából pedig nem az olvasás és az önművelés igényével jelentkezők képviselik a legfontosabb réteget. Feltehetően ez a tény is hozzájárult ahhoz, hogy a klubkönyvtárak az elmúlt tíz év során javuló működési feltételeik ellenére sem tudtak eredményesebb könyvtári munkát felmutatni a korábbi részfoglalkozású és tiszteletdíjas könyvtáros vezetésével működő községi könyvtáraknál.

A kunszentmártoni járás 34 000 lakosával, 13 községével és 32–35 tanácsi fenntartásban levő egységével a kisebb járások közé tartozik. Emiatt a módszertani teendők ellátásához csupán a járási művelődési központ tulajdonában levő művelődési autót áll rendelkezésére. Az autó üzemeltetése azonban pénzbe kerül, s ezért időnként — mint az elmúlt évben is — felmerül az igény a működtetési költségekhez való hozzájárulás iránt. Ilyen célra viszont a könyvtárnak nem áll rendelkezésére pénzügyi fedezet. A könyvtár módszertani munkatársának sokszor kellett és kell lemondania a művelődési autóról. (Szerencsére időnként — feltehetően a *Szolnok megyei Könyvtár* közbenjárására — csökken vagy megszűnik az aggályoskodás az autó könyvtári igénybevételével kapcsolatban.) Gond az is, hogy a művelődési autó már 150 000 kilométert futott, és megérett a kicserélésre. A *Kunszentmártoni Nagyközségi Közös Tanácstól* viszont aligha várható el, hogy saját költségvetéséből pénzt adjon a nem községi feladat ellátására. Mindebből következik, hogy a hálózatba tartozó könyvtárak felkérését gyakran csak a menetrend szerint közlekedő járművekkel lehet megoldani. A menetrend azonban nem igazodik a könyvtárak nyitvatartásához, ezért egy-egy látogatás az egyébként szükségesnél jóval több időt rabol el a hálózati könyvtárosától.

Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy a módszertani munkát végző dolgozó munkaidő és étkezés szempontjából is hátrányos helyzetben van a területi munkát nem végzőkkel szemben. Napidíj a legritkább esetben fizethető neki, s ez egyébként sem volna arányban a területi munka során felmerült többletmunkaidővel és -kiadásokkal. Mindezek következtében a hálózati-módszertani munka már rég elvesztette vonzását a könyvtárosok körében.

Végül: a megyei szakfelügyeleti vizsgálatok során a községi könyvtárak munkájában tapasztalt hiányosságok megszüntetését és a megjelölt feladatok végrehajtását a járási hálózati központtól kéri számon. A hálózati központ azonban a módszertani munka keretében csak kérhet vagy javasolhat, illetve adott esetben a községi munkatársak helyett elvégezheti a feladatokat. Ez abból is következik, hogy a *hálózati munkának nincs jogilag szabályozott tevékenységi köre és a feladatok végrehajtását szolgáló munkának megfelelő jogi háttere*. Pedig az eddigieknél sokkal hatékonyabb, eredményesebb hálózati-módszertani munkára volna szükség mindaddig, amíg tiszteletdíjas, szefoglalkozású községi könyvtárosok és klubkönyvtárosok dolgoznak a járáások tanácsi könyvtárhálózatában.

A községi könyvtárak fejlesztése, a könyvtári munka eredményesebbé tétele elképzelhetetlen a feladatok végrehajtását nemcsak segítő, hanem szavatolni is tudó háttér nélkül.

Csík Mihály

Magunkra utaltan

A hálózatunkhoz tartozó városkörnyéki községek „D”-típusú könyvtárainak könyvtárosai részfoglalkozásúként — heti 12—18 órában — dolgoznak. Szakképzettségük nincs, esetleg alapfokú tanfolyamot végeztek. Ezek a könyvtárak azonban önálló költségvetéssel rendelkeznek, könyvvállományuk 6—9 ezer kötet, amelyből a kézikönyvek száma 250—300. A könyvtárosok a raktári kartotékokon kívül betűrendes katalógust is szerkesztenek. Ugyanezekben a községekben az iskolai könyvtárak állománya szegényes, jobbra csak a már megszűnt tanterv kötelező és ajánlott olvasmányait tartalmazza, valamint kevés példányban pedagógiai szakirodalmat. Kézikönyvtári állományuk nincs. Fejlődésüket az évi ezer-kétezer forintos könyvbeszerzési keret nemigen teszi lehetővé.

Az ötödik ötéves terv időszakában a községi tanácsok könyvtárfenntartói tevékenységében fejlődés volt tapasztalható, azonban a tanácsok igénytelenek a könyvtáros személyének kiválasztásában, nem tartják fontosnak a rátermettséget.

A hálózati munka során szerzett tapasztalataim alapján — a színvonalasabb módszertani munka érdekében — a következőket javaslom:

Központi intézkedésre van szükség, hogy az ilyen nagyságrendű könyvtárak továbbfejlődjenek és a lakosság alapellátását képesek legyenek megoldani. Különösen fontosnak tartom a tanulóifjúság megfelelő könyvtári ellátását, mivel a jövő olvasói ők lesznek. Az Irányelvek a 18 éven aluli ifjúság könyvtári ellátásának javítására című dokumentum (*Könyvtáros, 1972. 2. sz.*) szerint a kis települések részben osztott és kis létszámú iskoláiban tanuló gyerekek ellátása a falusi közművelődési könyvtárak feladata is lehet mindaddig, amíg az iskola nem tud gondoskodni olvasmányairól.

Szakképzett könyvtárosokra van szükség az említett községekben, mert amíg ez nem valósul meg, addig *Szita Ferenc* szavaival élve: „csak” függetlenített hálózati-módszertani munkatársak maradunk, akik a régi, hagyományos módon, elsősorban a vidéki könyvtárakat segítik, instruálják. (Ugyanakkor gondoskodni kell a szakképzett könyvtárosok rendszeres továbbképzéséről is.)

A módszertani munka hatékonyságát növelné a tényleges, „hatalmi pozícióval” rendelkező szakfelügyelet akkor, ha megkövetelhetné a fenntartóktól javaslatainak végrehajtását.

Tapasztalt és kezdő módszertani könyvtárosok egyaránt szóvá teszik a munkájukat segítő kézikönyv hiányát. E kézikönyvnek tartalmaznia kell az elméleti tudnivalókat, a gyakorlat során felmerülő problémákra pedig a lehetséges megoldási változatokat.

Úgy gondolom, más módszertani-hálózati könyvtárosok nevében is szólok, amikor a szakmai magunkra utaltságot említem. Sem a Magyar Könyvtárosok Egyesületének keretében, sem a hálózati központban nem foglalkoznak szervezeten továbbképzésünkkel.

Kovács Imréné

Valóban beteg ?

A hálózati-módszertani munka „betegségéről” szóló írást olvasva eszembe jutott egykori pedagógus kollégám, aki gyakorló tanár koromban, az első szakfelügyelői látogatás előtt imígyen buzdított: „a szakfelügyelő elmegy, de te maradsz...”

Erre gondolva felidéztem — talán első — látogatásomat, amit módszertani könyvtárosként megyénk egyik könyvtárában tettem. A könyvtáros — maga is kezdő — arról faggatott: Milyen jogaik vannak? (Ti. a módszertani könyvtárosoknak.) Utasíthatnak? A szakfelügyelő is? Aztán, amikor a segítségnyújtásról, tanácsadásról kezdem beszélni, meg a javaslatokról a munka végzésével kapcsolatban, vidéki kollégám tekintetében a „te méz, én maradok” — bevezetőmben említett — gondolatát véltem felfedezni.

A módszertani munkában nélkülözhetetlen az alapos szakmai és helyismeret, a jó kapcsolat a tanácsokkal és a könyvtárosokkal. *Sohasem szabad emberség nélküli munkakapcsolatot teremteni!* A kioktatást senki sem szereti. Nincs is rá szükség! Ahhoz, hogy jó munkát tudjunk végezni, emberileg is ismerni kell munkatársainkat — még akkor is, ha csupán időszakonként találkozunk egymással —, társítva hozzá a könyvtárak alaposra törekvő, a gondokat is feltáró ismeretét. S hogy ne ismétlődhessen meg a „még-maradok” groteszk valósága, céltudatosan kell munkánkat végeznünk. Nem szabad megfeleledkeznünk a korábban ugyanott szerzett tapasztalatokról, s ha kértük a könyvtárostól valamely feladat elvégzését, győződjünk meg annak végrehajtásáról is. Így nem fordulhat elő a „már százszor elmagyaráztam, kértem, javasoltam” idézett mondata. Másrészt a módszertani könyvtáros ne „elmagyarázzon”, hanem tanácsot adjon.

Hadd ejtsek néhány szót a megbízhatóságról is. A könyvtárosok gyakorta kérésrel, kívánsággal fordulnak hozzánk látogatásaink során. Teljesítsük ezeket! De mivel egyikünk sem lehet mindenek tudója, ilyenkor ne szégyelljük, ha nem tudunk azonnal válaszolni. Ígérjük meg: utánanézzünk és tájékoztatni fogjuk őket. És tegyük is meg, járjunk utána az ügynek!

A szakképzetlen módszertani könyvtárosokról írt sorokat megdöbbenve olvastam. Hogyan tud segítséget adni az, aki önmaga is segítségre szorul? A fiatal könyvtárosok esetében azonban nem hiszem, hogy a magára hagyással egyenlő túlzott önállósítás, a kezdeti segítségnyújtás nélküli, azonnali „mélyvízbe dobás” volna a megoldás. A bizalmon kívül a segítőkészség is nélkülözhetetlen a régóta módszertani munkát végző részéről. A „sok új ötlettel” jelentkező pályakezdő könyvtárost aligha gátolják bárhol is ötleteinek megvalósításában, ha ezek az ötletek valóban megvalósításra érdemesek. Legyünk őszinték önmagunkhoz: könyvtárosképzésünk felkészít-e ennek a munkaterületnek a maradéktalan ellátására? Az országosan szervezett tanfolyamok, továbbképzések minden esetben megfelelnek-e a kitűzött célnak?

Nem értünk egyet a cikkel abban, hogy „a hetvenes években nem fejlődött, megrekedt, elszürkült, elbizonytalanodott a hálózati-módszertani munka”. Kétségtelen: az említett időszakban talán nem volt olyan látványos a fejlődés, mint a megelőző években. Rutinból semmit sem szabad végezni. A jó könyvtáros, aki ismeri saját munkájának követelményeit, birtokában van az elvégzéshez szükséges tudásanyagának és képes szakmáján kívülre is kitekinteni, nem szürkülhet el. Ahogy a könyvtári munka sem korlátozódhat a könyvek kölcsönzésének mechanikus és lélektelen módon való lebonyolítására. Történt előrelépés, gondoljunk csak a könyvtárközi kérések számának növekedésére, a régóta és előszeretettel hangoztatott-emlegetett hálózati rendszer előnyeinek ilyen vonatkozású megvalósulására s arra, hogy gyakorta a legkisebb könyvtárból is érkezik igény például irodalomkutatásra. E néhány, kiragadott példa a magasabb színvonalú szolgáltatások bizonyítéka, s bízom benne, hogy módszertani tevékenységünknek is része van ebben.

A „vesztes falusi könyvtárügy” valóban nem lehet győztes akkor, ha hiányzik a „hőskor” sokat emlegetett ügybizgalma és lelkesedése. Tény, hogy némelyik nagyon rossz körülmények között működő — télen esetleg fűtési gondokkal küszködő — falusi könyvtár munkatársa nem egy esetben így gondolkozik: „Ezért a tiszteletdíjért kinyitni is elegendő volna...” Ne feledjük el azt sem, hogy a vidéket járó hálózati-módszertani könyvtárosok gyakorta egészségüket kockáztatják a hideg, egészségtelen könyvtárakban, mégis felkeresik őket. Ellenetesként bárki mondhatná: ha már járják a könyvtárakat, munkájukat is végezhetjük. Igaz. A feltételek jobbá válása viszont sajtós ösztönzéseként a cselekvőkészség javulását eredményezhetné.

Munkánk szerves része a fenntartókkal, a tanácsokkal való jó kapcsolat is. Ha ez a kölcsönös tájékoztatáson, tájékozódáson és nem az oktalan és jogtalan parancsszerű kérésen alapul, nem fordulhat elő állományvédelmi probléma, az oly sokszor hallott

„mások is használják a helyiséget” gondja. A fenntartók minden bizonnyal lehetőséget teremtenek a csak a könyvtár által használt helyiség kialakítására.

Az önállóan gyarapító, katalógust is szerkesztő könyvtárak, könyvtárosok esetében a „katalógusépítési hiányosságok” megszüntetése (vagy e probléma létrejöttének megelőzése) csupán *rendszeres és alapos* módszertani tevékenységgel lehetséges! Ha van kellő alapoossággal elkészített katalógusszerkesztési szabályzat — amelyet természetesen nekünk is ismernünk kell —, s ehhez társul a mi segítségadásunk, az említett hiányosság nem fordulhat elő. Tudom, a leírtak talán túlságosan ideálisnak tűnnek, de csak így szabad és így érdemes foglalkozni a kérdésekkel!

Valóban „a feladatok adva vannak”, az elmélet és a gyakorlat egységét közösen, mindannyiunknak kell megteremtelnünk. Szorosan és nem formálisan együttműködve a szakfelügyelettel, a fenntartókkal, a könyvtárosokkal. Kétségtelen: ha a módszertani munkát végző könyvtárosok szakfelügyeleti joggal rendelkezének, a nagyobb „tekintéllyel” munkájuk határfoka is javulhatna, némely helyen komolyabban vennék a hálózati-módszertani könyvtárost. Persze igazi tekintélyt — ettől függetlenül — a jól végzett munka, az alapos ismeretekre épített tudás, segítségnyújtás is adhat. Hiszen a jó módszertani könyvtárosnak valóban sokoldalúnak kell lennie, a könyvtári munka egészét átfogóan kell ismernie!

Végezetül: nem szabad „csigaházban” élnünk; hasznos módszereinket, tapasztalatainkat szélesebb körben kell továbbadnunk. Ezért tartom hasznosnak a más megyékbe szervezett, jól előkészített, tapasztalatszere-látogatásokat és a jól időzített, alapos — házi — szakmai kiadványok cseréjét is. Am mindezt megelőzve kellően összehangolt megyei és országos módszertani tevékenységre van szükség, s ha ez így van (így lesz), akkor elégedettek lehetünk a hálózati-módszertani munkával!

Devecsery László

Mi történjék a kisebb könyvtárakban a hanglemezekkel?

A közművelődési könyvtárakban a szolgáltatások első lépcsője a kölcsönzés, a második — és bizonyos értelemben véve a magasabb szintje — a dokumentumok helyben használata. Nálunk a hanglemezek esetében a két szint megcserélődött. Az első fokozat mindenütt a helybenhasználat volt, és a kölcsönzés csak a második fokozatban következett — már ahol egyáltalán elkezdtek kölcsönözni a hanglemezeket. E kettő megcserélődése — elsősorban a kisebb könyvtárakban — azt a lehetetlen helyzetet eredményezte, hogy bár sok könyvtárnak van hanglemezállománya, ezek a hanglemezek mégsem jutnak el a használókhoz. Vajon miért? Az okokat vizsgálva három kérdés tehető fel: A zenei részleg szolgáltatási lehetőségei függvényei-e a részleg gépparkjából adódó lehetőségeknek? Figyelembe veszik-e a könyvtárak, hogy a nagyszegrend-beli különbségek együtt járnak a technikai berendezések közötti különbségekkel is? Végül is milyen okok eredményezték, hogy előbb alakult ki a hanglemezek helyben használata mint a kölcsönzésük?

Amikor a könyvtárakban megjelentek a hanglemezek, a legnagyobb gondot kétségkívül a lejátszásukhoz szükséges technikai berendezések megterveztetése, kivitelezetése-beszerzése és működtetése okozta. Ez érthető, hiszen a gépekkel addig ismeretlen gondok jelentek meg a könyvtárakban. És éppen eléggé új és szokatlan volt a könyvtárosok számára az, hogy hovatovább a jó közművelődési könyvtárat nemcsak a könyvek kézbeadásának különféle módozatai, hanem a hangfelvételek és a lejátszásukhoz szükséges berendezések jelenléte is meghatározta. A könyvtárak mind nagyobb jelentőséget tulajdonítottak a technikai eszközöknek, és nem csupán a jó minőségű lejátszó berendezések számát, hanem a géppark adta követelményeket is növelték: így vált több helyen szinte öncélúvá a technika, számításon kívül hagyván azt, hogy a berendezések megléte nem cél, csak eszköz. A könyvtárak tudatában a szolgáltatás képzeete egyre inkább összekapcsolódott a technikai berendezések létével, és azok hiányában fel sem merült bennük a hanglemezek szolgáltatásának egyéb lehetősége. Minél kisebb a könyvtár, annál jobban jellemezte és jellemzi őket ez a felfogás: a kisebb városi könyvtárak, a városi fiókkönyvtárak, a községi könyvtárak, a hálózati központok gyermekkönyvtárai, valamint a szakszervezeti könyvtárak sok esetben eleve lemondanak a hangzó dokumentumok szolgáltatásáról, hiszen nincs lehetőségük mindent tudó berendezések létrehozására, a szolgáltatás egyéb módja pedig — azaz a hanglemezek kölcsönzésének gondolata — ezeken a helyeken még kevésbé merül fel, mint a hálózati központokban.

A helybenhasználat kialakulásának és elsődlegességének „történelmi” okai vannak. Amikor ugyanis a hanglemezek a könyvtári dokumentumok sorába kerültek, a könyv-

tárak számára teljesen ismeretlenek voltak. Nem tudták, hogy miképpen kell kezelni, hogyan kell szolgáltatni őket, a könyvtárosok ismeretei legfeljebb addig terjedtek, hogy ha a hanglemezeket nem őrzik megfelelően, nagyon hamar megrongálódnak, tönkremennek. Ezért aztán elkezdtek őrizni a hangzó dokumentumokat. A régi „könyvtárori” szemlélet a helybenhasználatot fogadta el — fogadhatta el — az egyetlen szolgáltatási módnak. Később természetesen a kialakított „ideológiát” olyan súlyos gondok is támogatták, mint az anyagi feltételek hiánya, amely meghiúsítja a kölcsönzéshez szükséges többes példányok beszerzését, a helyhiány, ami a szabadpolc bevezetésének gátja. A *Könyvtáros* hasábjain a hanglemezek kölcsönzéséről 1977-ben (2., 5., 9. sz.) folyt vitát is az említett gondok köré csoportosították.

Abból a vitából azonban kimaradt egy szempont — pedig szerintem éppen ez a *kizárólagos helybenhasználat* ellen szóló leglényegesebb érv —, az tudniillik, hogy *szűkre szabja a dokumentum használóinak körét*: azokra a kevesekre korlátozza, akiknek van idejük végighallgatni egy 20–40 perces, vagy éppen 3 órás zeneművet.

A mi csak fehéret és feketét, csak igent és nemet ismerő szakmai állásfoglalásaink miatt szeretném hangsúlyozni, hogy *nem* a dokumentumok helybenhasználata *ellen* beszélnek, hanem a *kölcsönzés* szükségessége *mellett* érvelnek.

Minden könyvtárban szükség van a szolgáltatási módok mindkét szintjére. De a kisebb könyvtárakban nem a technikai berendezésekre kellene a fő súlyt fektetni, nem a helybenhasználatra, hanem arra, hogy a hanglemezek eljussanak végre a használókhoz. Azaz, ne várjunk a hanglemezek szolgáltatásával a legfejlettebb technikai berendezések kialakításáig. Kölcsönözzük addig is őket. És ami legalább ilyen fontos: utána is!

Skaliczki Judit

Analitikus feltárás a Szombathelyi Tanárképző Főiskola könyvtárában — és a központi repertorizálás

Az olvasószolgálati és tájékoztató munka nem nélkülözhető segédeszközeinek, a katalógusoknak egyik sajátos típusa az — általában a saját állománytól és részben a dokumentumtípustól független — analitikus katalógus. Minden nagyobb könyvtárban megtalálhatók az *Irodalomtörténeti tanulmánykötetek és folyóiratok analitikus bibliográfiái kartotékjai* és a *Társadalomtudományi folyóiratok és tanulmánykötetek analitikus katalógusa*. Mindkét országos jelentőségű vállalkozás gondjait a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár vállalta magára. Az irodalomtörténeti elemző katalógus kiforrott rendszerű, nagy múltra visszatekintő szolgálat. Az 1974-ben indított társadalomtudományi katalógus azonban még a könyvtári szakirodalomban sem kapott megfelelő ismertetést a *Könyvtáros* 1976. évi 11. számában megjelent figyelemfelhívó interjút kivéve. Gyakorlatilag nem lehet számottevő különbség az egyes könyvtárak kezdettől, folyamatosan épített — a központi feltárásból származó — analitikus katalógusai közt. Feltételezhető, hogy gondjaink, törekvéseink szintén közel állnak egymáshoz. Munkánk során azonban érződik a szerkesztőkkel való személyes kapcsolat és a visszajelzési lehetőség hiánya is. Pedig meggyőződésünk, hogy ennek megléte mindkét fél hasznára válnék.

A társadalomtudományi katalógus megjelenésével — vitathatatlan haszna mellett — az analitikus feltárás gondjaira és lehetőségeire is ráirányította figyelmünket. Jellemző, hogy ettől kezdve állandóan kisebb-nagyobb változtatásokat hajtottunk végre katalógusaink építése során. Meg kell jegyezni, hogy a két katalógus nálunk eredeti cédulaanyagával, külön sosem „élt” egymás mellett. A szerkezetből adódó közös vonások következtében az ismertetések és az életrajzi vonatkozások céduláit az irodalomtörténeti analitikus katalógusba osztottuk be. Ezáltal megkönnyítettük a keresést, és megszüntettük az átfedéseket, a párhuzamosságokat. A feldolgozott anyag vonatkozásában is megkövetelt a két katalógus valamilyen ésszerű egyeztetést, mert az eligazodást továbbra is nehezítette, hogy az irodalomtörténeti analitikus katalógus tartalmilag — egybeeső közt — a szociológiát, filozófiát, közművelődést, népművelést, valamint az oktatásügyet is felelelte. Itt is változtatni kellett. A változtatásokkal járó munka sok részletkérdés megoldását követelte: tárgyszavakat szüntettünk meg (nem mindig a jelentkező párhuzamosság miatt!), néha újakat alkottunk, vagy épp a meglévőket kellett tovább bontanunk. A társadalomtudományi katalógus céduláit pedig meg kellett „fejelni”, hogy használhatók legyenek. Bizonyára érdemes végigtekinteni azokon a tárgyszavakon, melyek a rendezés során helyet cseréltek. Az irodalomtörténeti analitikus katalógusból a társadalomtudományiba osztottuk be a *néprajz*, *népművelés*, *népművészet*, *történelem*, *történelemszemlélet*, *oktatásügy*, *filozófia*, *szociológia*, *nevelés*, *művelődés*, *művelődéspolitikai* tárgyszavakat. Hasonló megfontolás alapján kerültek

át az irodalomtörténeti analitikus katalógusba — többek közt — a *filmművészet*, *filmkritika*, *színházművészet*, *zeneművészet*, *esztétika* tárgyszavak. Természetesen minden változás helyére utalót osztottunk be. Ezenkívül az eligazodást, a keresést megkönnyítette, egyszerűbbé tette az is, hogy a két segédeszköz egymás mellett, egyazon katalógusszekrényben kapott helyet. Az így átalakított katalógusok sem maradtak sokáig egymás mellett, mert az utalók segítségével sem tudtunk egyértelmű tárgyszórendet teremteni, részben az egyes tudományágak egybefonódása következtében, részben mert az irodalomtörténeti elemző katalógus „figyelme” egész kulturális életünkre kiterjed.

Katalógusfejlesztő szándékunktól vezérelve továbbléptünk: megszüntettük a két katalógus építését, és helyette egyetlen analitikus katalógust szerkesztünk, teljes egészében összeolvasztva cédulaanyagunkat, kihasználva a szótárkatalógus adta lehetőségeket. A munkavégzés folyamatosságát, a megbízható keresést most is nehezíti, hogy a társadalomtudományi katalógus megjelenése rendszertelenné vált, s tán az 1978. évi 3—4. számmal be is fejezte „küldetését”. A gondok enyhítésére, a társadalomtudományi terület feltárására váratlan segítséget kaptunk. Időrendben szinte a katalógus folytatásaként a *Kossuth Kiadó* által megjelentetett *A Politikai Vitakör Kiskönyvtára* című tallózó periodika között cikkbibliográfiát a 6. számától kezdve, mégpedig a Szabó Ervin Könyvtár katalógusával hasonló feldolgozási mód alapján és azonos szerkesztővel. Kezdetben ezt úgy használtuk, mint a füzet alakú *Társadalomtudományi Információt*. Terjedelme, de főleg használhatósága következtében azonban a füzet anyagának az analitikus katalógusba való beépítése mellett döntöttünk. Ez ismét sok aprólékos munkát igényelt. Gyakorlatban levő könyvtár szakos hallgatóink segítségével kezdtünk hozzá a munkához. Az egyes számok cikkbibliográfiáinak tárgyszórendjét összevetettük analitikus katalógusunk tárgyszórendjével. Ehhez viszonyítva néhol kiegészítettünk, módosítottunk, vagy kis számban el is hagytunk bizonyos tárgyszavakat. Az így ellenőrzött címléírásokat „fejelés” és felragasztás után beépítettük az analitikus katalógusba.

Nemcsak formai tekintetben történt azonban változás: szolgáltatásaink színvonalának emelése, bővítése érdekében szélesítettük a feldolgozott periodikák körét is. 1970-től kezdve a *Budapest* című helyismereti és a *Műszak* című tudományos és művészeti folyóirat analitikus feldolgozását is elvégezzük, mivel mindkét kiadvány hézagpótló cikkeket közöl a honismeret, a művelődéstörténet, a művészettörténet, az irodalomtörténet, valamint a sajtótörténet területéről. Fokozott figyelmet fordítunk a külföldi magyar nyelvű kiadványokra is. 1977 óta a csehszlovákiai *Irodalmi Szemle*, a jugoszláviai *Híd*, az *Új Symposion*, az *Üzenet*, a romániai *Igaz Szó*, az *Utunk*, a *Korunk*, a *Művelődés* című periodikák feltárását is folyamatosan végezzük. Ezenkívül a könyvtári munkánk során bárhol fellelt — katalógusunkba illő — információk beépítésétől sem idegenkedünk. Ilyenek például a bibliográfiák (a rejtettek is), a központilag fel nem tartó tanulmánykötetek jelesebb tanulmányai stb.

Az analitikus katalógus adta lehetőségeken kívül az irodalom keresése során figyelembe vesszünk még néhány nem nélkülözhető hasznos kiadványt is: a *Szociológiai Információt*, a *Társadalomtudományi Információt*, a *Hungarológiai Értesítőt*, a *Látóhatár* című tallózó folyóiratot, illetve ennek cikkbibliográfiáját. Ez utóbbiról külön is érdemes szót ejteni. Egy reprezentatív összehasonlítás alapján (*Látóhatár* 1977. 11. sz.) foglalkoztat bennünket a gondolat, hogy a folyóirat cikkbibliográfiájának katalógusunkba való beépítését is meg kellene oldani a Politikai Vitakör Kiskönyvtárához hasonló módon. Az összehasonlítás számszerű eredménye: a tárgyszavak több mint 80 százaléka megegyezik (a kisebb módosításokat is figyelembe véve). Ez a feldolgozott területek ismeretében jónak mondható. A *Látóhatár* cikkbibliográfiájáról viszont semmilyen formában sem szabad lemondani, mert a címfelvételek alig 30 százaléka található meg kibővített katalógusunkban.

A tájékoztatási lehetőségek mellett érintenünk kell a katalógus bibliográfiai vonatkozásait is. Ajánló bibliográfiai szerepe is jelentős, de irodalomtörténeti vonatkozású cédulaanyaga kivételesen és egyedülállóan fontos a magyar irodalomtörténeti bibliográfiák sorában az 1971-től 1975-ig terjedő időszakra. Mivel az olvasószolgálati munka az elemző, sokoldalú feltárás függvénye, meg kellene találni a lehetőséget a központi feltárás kiszélesítésének, hisz sajtótermékeink többsége sok speciális információt rejt. Jó megoldási lehetőséget ígér a munkamegosztás. Nagy várakozással tekintünk az új cikkbibliográfiai rendszer kiépítése elé, annál is inkább, mivel az irodalomtudományi és a társadalomtudományi terület feltárása az Országos Széchényi Könyvtár repertórium-szerkesztőségnek feladata lesz. A bibliográfiai rendszer és az analitikus feltárás várható kapcsolatát nem ismerjük. *Sonnevend Péter* vonatkozó cikkei (*OSZK Híradó* 1979. 9—10., *Könyvtáros* 1980. 9. sz.), sajnos, nem térnek ki arra, hogy a repertórium új változata mennyiben befolyásolja majd a központi analitikus feltárást.

Molnár Zoltán

Valamennyi tanszékünk a könyvtárhasználatra is neveli a hallgatókat

Beszélgetés dr. Fábíán Zoltán kandidátussal,
a Jászberényi Tanítóképző Főiskola főigazgatójával

A Jászberényi Tanítóképző Főiskolán — nagyszabású belső átalakítások után — 1978. szeptember 20-án nyílt meg az intézmény új, korszerű könyvtára. A helyiségek alapterülete a korábbinak a kétszeresére, 280 négyzetméterre növekedett: az állomány jelentékeny hányadát sikerült a szabadpolcos térben elhelyezni, s hírlapolvasó, 42 személyes olvasóterem, gazdag kézikönyvtár, kutatószoba és mikrofilmolvasó készülék áll az érdeklődők rendelkezésére. Nőtt a szakalkalmazottak száma, jelenleg öt főhivatású könyvtáros tevékenykedik az intézményben, egyikük a gyakorlóiskola ifjúsági könyvtárát gondozza. A majdnem 60 000 kötetes állomány teljesen és sokoldalúan fel van tárva. A működési feltételek lényeges javulása nyilván-

valóan megteremtette a könyvtári szolgáltatások kiteljesedésének, színvonal-emelkedésének alapjait. Először mégis azt kérdeztem meg dr. Fábíán Zoltán főigazgatótól, hogy milyen megfontolások tették szükségessé a könyvtár bővítését, és az eltelt idő tanúsága szerint hasznos beruházásnak bizonyult-e ez a fejlesztés?

— Azt, hogy hasznos-e a könyvtár fejlesztése egy pedagógusképző intézményben, nem kell külön bizonygatni. A nevelés- és oktatásügy olyan területe a magyar művelődéspolitikának, amely évről évre megújul. Nem dolgozhatunk tehát csak archív anyaggal, hanem jelentős hányadban mindig a legfrissebb szakirodalmi forrásokat kell használnunk, ha az iskolák fejlődésével lépést akarunk tartani. A könyv- és folyóirat-állomány gyarapodása önmagában is szétfeszítette a régi könyvtári helyiségeink kereteit. Annak idején elég nagy „rátartással” hoztuk létre a könyvtárat, azt gondolván, hogy hosszabb távon is megoldja gondjainkat. Kiderült azonban, hogy az állomány gyarapodása a vártnál nagyobb mértékű. Ráadásul 1972 óta megduplázódott a hallgatók száma is, s most háromszor akkora, mint 1959-ben, az indulás évében volt. Ugyancsak megduplázódott — nem egészen egy évtized alatt — az oktatók száma, és természetesen ők is igényt tartanak a sokoldalú és helybeni könyvtári szolgáltatásokra. E tények már önmagukban is jelentenek valamit. Utánuk megemlítem a tantervi változásokhoz kapcsolódó könyvtári követelményeket, feladatokat is. Jelenleg a hatodik vagy hetedik tantervet „fogyasztjuk”. Ezek közül a legnagyobb változást kétségkívül az hozta magával, hogy a tanítóképző intézetet

1975-ben átszervezték főiskolává. Természetesen nem a cégtábla kicserélése volt a lényeg, hanem a munka tartalmának nagyon mélyreható megváltoztatása. Az, hogy az általános iskolai pedagógusképzést egységesen próbáljuk megvalósítani, tehát a tanító- és a felsőtagozatos tanárképzést közelítjük egymáshoz. Ez egyebek között azzal is jár, hogy a felsőtagozatos tanároknak való pedagógiai, pszichológiai szakkönyveket, illetve a tantárgyak tanításához nélkülözhetetlen szakirodalmat is beszerezzük. A főiskolai reform óta folyik nálunk a szakkollégiumi képzés. Ennek nagy része az iskolai gyakorlat, a tanítási órák megtartása, vezetése. Az imént vázolt törekvés megvalósítása érdekében hallgatóink nemcsak az alsó tagozaton gyakorolják a tanítói, nevelői munkát, hanem az 5—6. osztályban is, a készségtárgyi órákon. Sajátos feladatokat adott a könyvtári és a népművelői szakkollégiumi képzés bevezetése is. E tényezők mind aláhúzták a könyvtárfejlesztés, a bővítés szükségességét.

— Elmondhatjuk tehát, hogy az új feladatok sikeres teljesítésének egyik alapfeltétele a könyvtár korszerűsítése volt?

— Igen, ez valóban így volt. És ahogy javultak anyagi lehetőségeink, ezeket

rögtön a könyvtár helyzetének javítására fordítottuk. Velük párhuzamosan javult az olvasószolgálat kulturáltsága, a könyvbevitelle a mindennapi oktató-nevelő munkába, a tanítási órákra, az előadásokra. Mindezek arra kényszerítettek bennünket, hogy valóban többet áldozunk a könyvtár további fejlesztésére. A pénzügyi lehetőségek értékelésekor feltétlenül hangsúlyoznunk kell azt a körülményt, hogy a könyvtár nem önállóan működik, hanem az egész főiskola egyik nagyon fontos szervezeti egysége. Tehát átcsoportosítással meg tudjuk oldani, hogy bizonyos területekre kevesebb, s ha szükséges, a könyvtárra nagyobb összegeket fordítsunk. Eddig még sikerült elérni, hogy soha ne a könyvtár húzza a rövidebbet; inkább másutt kezdtünk takarékoskodni.

— *Kik és hogyan segítik az ilyen döntések hozásában és a könyvtár tevékenységének megtervezésében a főigazgató és a könyvtárosok munkáját?*

— Az oktatást és a nevelést segítő fontosabb területeken különféle bizottságokat alakítottunk. Mi úgy ítéljük meg — hiszen ez ránk van bízva —, hogy a könyvtár olyan fontos, hogy segítségére külön bizottságot kell szerveznünk. A *könyvtári bizottság* a könyvtárvezető irányításával működik, s ő — mint e bizottság vezetője — hivatalból is állandó résztvevője a főiskolai tanácsüléseknek, tehát a legfelsőbb vezető testületben is érvényesítheti a könyvtár érdekeit. A könyvtári bizottság feladatkörét szabályok rögzítik: a könyvtárpropagandától kezdve az ügyrendi, szervezési kérdésekig dönt a szükséges tennivalókról. A bizottság éves munkaterv alapján dolgozik, ezt a munkatervet teljesíteni is tudja. Megjegyzem, hogy a könyvtár nem kizárólag a hallgatók és az oktatók könyvtára, hanem letéti állománya is van a gyakorlóiskolában, ahol külön iskolai könyvtár működik. A könyvtári bizottság azt is vizsgálja, hogy ez a könyvtár mennyiben tölti be feladatát a gyerekek körében, illetve a könyvtári szakkollégiumi hallgatók nevelésében.

— *Milyennek itéli a könyvtár munkáját a megváltozott körülmények között?*

— A nyitvatartási idő lényeges bővítése és a folyamatosan gazdagodó gyűjtemény biztos segítség munkánkhoz. Mi a könyvtártól elsősorban azt várjuk, hogy továbbra is a főiskolai oktató-nevelő munkát segítse. Ennek érdekében elégítse ki az oktatók és a hallgatók könyvekkel, folyóiratokkal, forráskutatá-

sokkal összefüggő jogos igényeit, sőt az irodalom feltárásával, ajánlásával minden elébe az igényeknek. Ez utóbbira számos példát, a könyvtárosok által összeállított ajánló jegyzéket, bibliográfiát sorolhatnánk fel. Rendszeresen mutatnak be időszakos könyvkiállításokat, amelyek részben az újonnan beszerzett könyvek megismertetését szolgálják, részben pedig egy tárgy vagy nevelési terület irodalmára hívják fel a figyelmet. *Intézeti rádiónk kéthetenként a könyvtárosok által összeállított irodalmi szemlét sugároz.* Mindemellett jó néhány hasznos, a könyvtár közművelődési tevékenységét is tükröző kezdeményezésről számolhatnánk be. Ám a könyvtárnak van még egy nagyon fontos feladata: nevezetesen az, hogy bevezeti a leendő pedagógusokat a könyvtárhasználatba, és megtanítja őket arra, miként lehet majd a gyerekek körében eredményes közművelődési, könyvajánló munkát végezni. *Eddig a főiskola tantervében erre intézményes lehetőség is volt, minden első éves hallgató fél éven át könyvtárhasználati ismeretek címmel stúdiumot hallgatott és gyakorlatot végzett. Sajnos, a most megjelent új tanterv ezt a kötelező stúdiumot kiiktatta, tehát a jelöltek nem tanulják a tárgyat. Ennek ellenére bizakodó vagyok.* Könyvtárosaink eddig is munkaköri kötelességüket messze meghaladva sokat tettek azért, hogy mind a nappali, mind a levelező hallgatókat bevezessék a könyvtári munka alapjaiba. Nem félek a jövőtől azért sem, mivel fakultatív stúdiumok szervezésére továbbra is megvan a lehetőségünk. Valamennyi tanszékünk eltökélt szándéka, hogy az oktatott tárgyak keretében a hivatalos tantervi anyag mellett a könyvtárhasználatra, az alapvető kutatási, tájékozódó feladatok megoldására is nevelje a hallgatókat. Rendszeresen a könyvtár olvasótermében rendezett tanórák. Ilyenkor a hallgatók megismerkednek a kézikönyvekkel, a bibliográfiákkal, az egyéb forrásmunkákkal, s ezekhez kapcsolódva önálló feladatokat is megoldanak.

— *Tudjuk, hogy a főiskola könyvtára szívesen rendelkezésére áll a főiskolán kívüli érdeklődőknek, kutatóknak is.*

— Könyvtárunk korlátozottan nyilvános könyvtár, ami azt jelenti, hogy elsősorban a főiskola oktatói és tanulói használják. Természetesen ezt sohasem igyekeztünk olyan mértékben megmerevíteni, hogy kizárólag „házi” könyvtár legyen. Kezdetből fogva mindent megtettünk azért, hogy mások is hozzáférhessenek gyűjteményünk viszonylag gazdag állományához, amely — gondolom — a

megye könyvtárai között is előkelő helyet foglal el. A jelenlegi gyakorlat szerint a városi és a környékbeli pedagógusok éppúgy használhatják a könyvtárat, mint azok a levelező tagozatos hallgatók, akik esetleg nem is a megyében laknak. Természetes dolog, hogy könyvtárunk akkor tud élő kapcsolatot tartani a házon belüli olvasókkal, főleg a hallgatókkal, ha példát is mutat arra, hogy a gyakorló pedagógusokat is szívesen fogadják. Azt hiszem, természetes, hogy minden segítséget megadunk azoknak, akik az intézményen kívül pedagógiai jellegű kutatómunkába fognak. Örömmel várjuk vissza egykori hallgatóinkat is.

— *Mennyiben segíti a könyvtár a főiskola oktatóinak, tanárainak közismerten széles körű tudományos, illetve publikációs tevékenységét?*

— Ahhoz, hogy oktatóink eredményeket tudjanak elérni a kutatásokban, nélkülözhetetlen a könyvtár munkája. Nem akarok dicsekedni eredményeinkkel, de tény, hogy a legutóbbi évkönyvünk adatai szerint az elmúlt hét év alatt oktatóinknak több száz publikációja jelent meg. Ezek között tanulmányok, cikkek, könyvek, jegyzetek, tankönyvek, műfordítások egyaránt voltak. A könyvtár természetesen rábizhatná a kutatóra, hogy ki-k keresse meg magának azt, amire szüksége van, s majd ennek alapján, ha tudja, kielégíti az igényeket. Szerencsére hozzáértő könyvtárosaink ennél többet tesznek. Az információs szolgálat tevékenysége például nem merül ki abban, hogy a központilag beszerezhető — hazai és külföldi — tájékoztatókat az oktatók rendelkezésére bocsátja, hanem fel is hívja a figyelmet az új területekre, forrásokra, könyvekre, vagy egyéb módon segíti a tájékozódásban oktatóinkat. Másfelől rendelkezésre áll az — igaz, nem túl pezsgő életet mutató — dokumentációs gyűjteményünk, amely az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum közreműködésével, megrendeléseink alapján gyarapítja állományát. Ezt is lehetne bővíteni, bár az is igaz, hogy a mi kutatóink elsősorban az eredeti forrásmunkákat kívánják tanulmányozni és nem a gépelt, sokszorosított referátumokat. A könyvtár azzal is segíti kutatóinkat, hogy közvetlen kérésükre téma szerinti irodalomkutatást és témafigyeléseket végez. Ez azt jelenti, hogy teljes bibliográfiát állít össze valamely szakterületről, esetleg bizonyos referenciát is nyújt a felvett művekről, cikkekről. A házi figyelésen kívül lehetőségünk van arra is, hogy a központi nagy könyv-

táraktól térítési díj ellenében témafigyelést rendeljünk. Alkalmanként erre is sor kerül. Legutóbb például a földrajzi névkutatásban, neveléstörténeti témákban rendeltünk témafigyeléseket. Ez természetesen szintén a könyvtár közvetítésével történt.

— *Nyilvánvaló, hogy annak a bibliográfiai feltáró tevékenységnek az eredményei, amelyek itt a könyvtárosok alkotó munkája révén születnek, más pedagógusképző intézményekben is felhasználhatók volnának. Kamatoznak-e ezek a bibliográfiaiak másutt is, kéri-e egyáltalában őket, van-e a könyvtárak, intézmények között ilyen kapcsolat?*

— A tanítóképző főiskolák esetében a közvetlen kapcsolat formája az volt, hogy a könyvtárvezetők időnként összejöttek országos értekezletekre, amelyeken általában könyvtárügyi kérdések voltak napirenden. Újabbban azonban a különféle főiskolák könyvtáraiban tapasztalatcserével egybekötött tanácskozásokat is szerveznek, amelyek már a kézzelfoghatóbb együttműködést is lehetővé teszik. Tény, hogy sok információs érték gyűlik össze minden főiskolai könyvtárban, hiszen egy-egy szakbibliográfia elkészítése alapos munkát igényel. Ime egy példa a mi eseteink közül: Nyelvi és irodalmi tanszékünk az új tantervi munkálatokkal együtt feladatult kapta, hogy készítse el a tantárgycsoport alsó tagozatos tanításának ajánló bibliográfiáját. A tanszék oktatói és a könyvtár munkatársai által elkészített igen terjedelmes és értékes összeállítást eljuttattuk valamennyi főiskolára. Sajnos, azt is el kell mondani, hogy kevés az ilyen példa, pedig bizonyára megkönnyítené a közös munkát. Jó lenne, ha az ilyen jellegű kapcsolatokért nem kellene az intézményeknek külön egyezményeket kötni, hanem kialakulásuk természetes folyamattá válna.

— *A főiskola oktató-nevelő munkájától tehát elválaszthatatlanok a sajátos könyvtári szolgáltatások. Hadd kérdezzem meg velezetül, milyen tervei vannak a szolgáltatások hatékonyságának további növelésére, bővítésére?*

— Elsőként a másolóberendezés beszerzését említeném. Utaltam már arra, hogy rengeteg friss információval dolgozunk. A legújabb gondolatok általában folyóiratcikkekben jelentkeznek először, s nekünk az a törekvésünk, hogy azonnal eljuttassuk ezeket a hallgatók legszélesebb rétegeihez. Arra viszont nem rendezkedhetünk be, hogy annyi példányban fizessünk elő minden-

féle folyóiratra, forrásmunkára, hogy valamennyi hallgatónak jusson belőlük. Csak az lehet tehát a megoldás, hogy egy gyorsmásló készülékkel a legfontosabb, arra érdemes anyagokat házilag sokszoroztassuk.

A másik fontos, megoldásra váró feladat a nem hagyományos dokumentumok gyűjteményének kialakítása. Az új általános iskolai nevelési és oktatási terv szükségessé teszi egy sereg, nem könyvben levő információ feldolgoztatását a gyerekekkel, s erre természetesen a tanítójelölteket is fel kell készíteni. Olyan ajánlásokra gondolok, mint például a diáképek feldolgoztatása, a különféle képzőművészeti alkotások elemzése stb. Házilag mi magunk is készítünk számos olyan információhordozót, amelynek pedagógiai hasznáról a gyakorlatban már megbizonyosodtunk. A *zártláncú tv* segítségével például képmagnófelvételeket készítünk, hangosított diasorozatokat gyártunk különféle témákról és területekről, olyanokról, mint például a természettudományok, a nyelv és az irodalom vagy a népművészet. A legújabban készült diaporáma programjaink is nagyon hatáso-

sak, érzelmileg és értelmileg egyaránt megragadják a gyerekeket. A könyvtár tervezi, hogy az összes ilyen információhordozót és nem hagyományos dokumentumot, a személyiségformáló munkában használható eszközöket és programot valamilyen központi nyilvántartásba is veszi, sőt ha lehet, központi kezelésbe. Ennek a programnak az elején tartunk, így a hangosított diasorozatokat már elhelyeztük a könyvtárban, az állomány feltárása is folyamatosan történik. Az egyéb információhordozók esetében még eléggé nagy a széttagoltság, de éppen a könyvtári bizottság kezdeményezésére teszünk olyan erőfeszítéseket, hogy egy úgynevezett médiatárat alakítsunk ki a könyvtárban. Ez nem jelenti feltétlenül azt, hogy minden dokumentumot a könyvtárban fogunk elhelyezni, de egy központi nyilvántartásból bárki tájékozódhat majd arról, hogy egyáltalán milyen információhordozók léteznek, és hol találhatók az intézetben belül. Reméljük, hogy ez a munka rövidesen be fog fejeződni, és utána a gyűjtés és a feltárás folyamatossá válik.

Arató Antal

Kérdezz — felelek

Egy könyvtáros kérdezi a családi pótlékról:

„A lap 1980. évi 10. számában azt olvastam, hogy a középfokú oktatási intézmény nappali tagozatán tanuló gyermek után 19. életévének betöltéséig jár a családi pótlék. Három gyermekem van. 1958-ban, 1961-ben és 1967-ben születtek. Két nagyobb gyermekem egyetemi hallgató, az egyik az 1980/81. tanévben kezdte meg a tanulmányait. Mindkét egyetemista gyermekem után a középiskola befejezésekor, tehát júniusban kaptam utoljára családi pótlékot, annak ellenére, hogy 19. életévüket még nem töltötték be. A legidősebb gyermekem ugyanis csak októberben, a középső pedig decemberben töltötte be 19. életévét. Kérdezem, hogy szabályosan jártak-e el esetemben?

Válasz:

A levélíró az általa hivatkozott tájékoztatást félreértette. Abban ugyanis — a hatályos jogszabályi rendelkezéseknek megfelelően — arról volt szó, hogy „*családi pótlékra jogosultság szempontjából a 16 évesnél idősebb gyermeket csak akkor lehet figyelembe venni, ha első- vagy középfokú oktatási intézmény nappali tagozatán tanul, de az ilyen gyermek után is csak a 19. életévének betöltéséig jár a pótlék*”. Ez pedig nem azt jelenti, hogy a 16 éven felüli gyermek után még akkor is a 19. életévének betöltéséig jár a családi pótlék, ha közben középiskolai tanulmányait befejezte, hanem azt, hogy a *középiskolai tanulmányok befejezéséig jár a családi pótlék*, de ha a gyermek a befejezés előtt érte el a 19. életévét, akkor csak az utóbbi időpontig. A levélíró esetében tehát szabályosan jártak el akkor, amikor a most egyetemista gyermekei után megállapított családi pótlék folyósítását már középiskolai tanulmányaik befejezésekor beszüntették. Tájékoztatásul megjegyezzük, hogy a családi pótlék a nyári szünet tartamára az után a gyermek után is jár, aki a középfokú oktatási intézmény utolsó tanévét sikeresen elvégezte, és szeptemberben vagy októberben tesz érettségi vizgát, illetve szeptembertől más középfokú oktatási intézményben folytatja tanulmányait, feltéve, hogy a 19. életévét a nyári szünet befejezéséig még nem érte el.

Mi legyen a katalógusokkal ?

I.

Téved az olvasó, ha azt hiszi, hogy ebben a cikkben egyértelmű és határozott választ fog kapni a címben feltett kérdésre. Írásunkban és a következő számokban megjelenő cikkekben is csak közelíteni tudunk hozzá, mivel a végleges választ csak a gyakorlat adhatja meg.

Beszámoló egy szakmai értekezletről

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ 1980 októberében szakmai megbeszélésre hívta meg a megyei könyvtárak katalogizálással foglalkozó munkatársait, hogy megvitassák az új címleírási szabványokkal kapcsolatos tennivalókat. Az értekezleten részt vett a *Magyar Nemzeti Bibliográfia* és az *Új Könyvek szerkesztősége*, valamint a *Magyar Szabványügyi Hivatal* és a *Könyvértékesítő Vállalat* képviselője is.

Mivel az értekezlet előtt tartottam tőle, hogy a gyakorló könyvtárosok ellenzik majd a változtatás szükségességét, s az új szabványok bevezetésének elhalasztását kérik, a szakmai folyóiratokban érvek után vadásztam, hogy az újat pártfogoló álláspontom találó idézettel támaszthassam alá. Rá is leltem egyre: „A katalógus készítésének tudománya régen lassan fejlődött. Minden könyvtörténet felsorolja az asszírok agyagtáblás katalógusait, az egyiptomiak papirusztekercseit, a görögök által a rómaiak számára összeállított katalógusokat, a középkori northumbriai szerzetesek jegyzékeit. A könyvnyomtatás feltalálásával lehetségessé vált a könyv széles körű elterjedése, szükségessé lett katalogizálásuk. A Gutenberg utáni években több katalógus készült, mint addig összevéve. A XIX. században, mint sok más tevékenységet, a katalogizálást is rendezték, a XX. század felé egyengették az utat. Az új szabályok sorával megérkezett a XX. század.”

Ez az idézet megfelelt célomnak, mivel valójában arról beszél, hogy a könyv (nevezük most így az agyagtáblát és a papirusztekercset is) alakjának megújulása mindig maga után vonta a katalogizálás megújulását is, napjainkban pedig oly sok új információhordozó (úgynevezett média) kerül a könyvtárba, s a könyvtárak nemzetek fölötti kapcsolata oly mértékben fejlődik, hogy méltán beszélhetünk a könyv ilyen széles értelemben vett megújulásáról. Amint mondtam, megfelelt hát ez az idézet, de emlékeztem, hogy nemrég a *Könyvtári Figyelő*ben az új szabványok szükségességéről folytatott vitacikkben éppen az ellenkezője mellett törtek lándzsát: „A katalógus a legrosszabb hely a változtatásra, s a változást csak akkor szabad végrehajtani, ha ez nemcsak hogy javít, de elég nagy mértékű javítást ígér ahhoz, hogy indokolja a költséget s az elkerülhetetlen zavart, amely belőle származik.”

Végül mégis beláttam, hogy a két idézet tanulsága nem mond ellent egymásnak: a változás, a változtatás idővel szükségessé válik, de a változás kellemetlen következményekkel is járhat, ezért fel kell készülnünk rá.

E két idézettel felfegyverkezve vitára készen álltam az értekezlet elé, amelyen azután kiderült, hogy a gyakorló könyvtárosok inkább kíváncsian, mint tartózkodóan fontolgatták a teendőket, s hangulatukat a „kezdjünk már hozzá” felfogás jellemezte, nem a „minék újítani” nézet. Még az aggályoskodók is készséggel mutatkoztak az új elfogadására. Az a vélemény alakult ki, hogy a „beösszük-e az új szabványok szerint készült címleírásokat a meglévő katalógusba, vagy kezdjünk újat, s a régit zárjuk le” kérdést nem elméleti úton kell megoldani, hanem a gyakorlatban: ki kell próbálni. Ezért most én sem tartom szükségesnek, hogy a változtatás mellett érveljek, vagy a kellemetlen következmények leküzdésére adjak ötleteket. Annál inkább fontosnak tartom a változásra való felkészülést, ez okból szántam el magam, hogy több cikkben foglalkozom az új címleírási szabályzatok következményeivel.

A jelentősebb változások

A KMK már az elmúlt évben megkezdte a könyvtárosok felkészítését azzal, hogy több tanfolyamon oktatta a könyvek bibliográfiai leírásának szabályait (MSZ 3424/

1—78), de annak sem volt akadálya, hogy valaki magánszorgalomból tanulja meg őket. Bátran állíthatjuk, hogy aki vállalta a tanulást, túljutott az elméleti felkészülés nehezen. Miután ugyanis megismertük az elvet, alig lesz nehézségünk a továbbiakban az egyéb dokumentumfajták leírásánál. Láthattuk, hogy a bibliográfiai leírás csak formájában tér el a régítől, de ugyanazon adatokat tartalmazza (vagy még többet is), mint a régi, csak logikusabb sorrendben és más központozással. A katalógusban a régi és az új leírás tehát nem tér el lényegesen egymástól.

A címléírás újraszabályozásának része a besorolási adatok szerkezetének és formájának nemzetközibbé tétele is, de a nemzeti hagyományokat mindenütt, így nálunk is messzemenően figyelembe vesszük. Legnagyobb nehézségünk a besorolásnál az, hogy még nem jelent meg valamennyi szabvány, emiatt az elméleti felkészülés sem lehet tökéletes. Van azonban tárgyi nehézség is. A katalógust a leírásban kijelölt vagy önműt kiemelt besorolási adatok szerint szerkesztjük és rendezzük, s ha a besorolási szabályok változnak, változik a besorolási adat is, így a katalóguscédula már nem kerülhet a régi helyére a katalógusban.

Mit tehet ilyenkor a katalógusszerkesztő? Két helyen nem szerepelhet ugyanazon besorolási adat csak azért, mert kétféle alakban fordul elő! Az egyik formát át kell alakítani, hogy megegyezzen a másikkal. De melyiket? A legegyszerűbb az volna — ráadásul kevés munkával is járna —, ha az újat igazítanánk a régihez. Ez azonban nem más, mint az új szabályok elutasítása, tehát az ilyen út járhatatlan. A másik lehetőség: a régít átalkakítani az újhoz. Ez viszont sok munkával jár: a régi tételt meg kell fejteni, és a régi helyről egy utalóval átirányítani az olvasót az új helyre. Maradna még a meglévő katalógusok lezárásának és az egyetlen új katalógus elkezdésének lehetősége. A régi és az új együttélése azonban nemcsak a könyvtárost, de az olvasót is megterhelné. És hogyan teremtenék meg a kapcsolatot a két katalógus között? Jelenleg tehát minden ötletre van ellenérv, s elméleti úton nem lehet, de nem is szabad válaszolnunk ilyen nagy jelentőségű kérdésre. Itt jut hatalmas szerep a kipróbálásnak, a gyakorló könyvtárosok okos és megfontolt, merész vállalkozó kedvének.

Mivel kecsegtet ez az egész vállalkozás? Lelki szemeink előtt a gyűjtemények, dokumentumtípusok, felhasználói életkor, besorolási adattípus és még ki tudja hányféle szempont szerint szétaprózott katalógusok (nem az ún. különkatalógusokról van szó!) helyett *egyetlen, integrált katalógus* lebeg, ahol minden dokumentumfajta együtt található, ahol a kijelölés egyértelmű, ahol minden cédula a betűrendi helyén van, ahol megvan minden utaló és melléklap...

Az Új Könyvek új szolgáltatása

Ahhoz, hogy megtanuljunk dolgozni az új szerint, szükségünk van a 3440-es jelű szabványcsalád minden tagjára, s ezek mindegyike — mint már említettük — még nem jelent meg. A hátralevő évet mégis arra kell felhasználnunk, hogy a szabványok hatálybalépésének idejére — 1982. január 1-re — készek legyünk az áttérésre, s ez ne járjon nagy megrázkódtatással. Ehhez ad segítséget az Új Könyvek közeljövőben meginduló szolgáltatása. A címléírás a szabadlapon a bibliográfiai leírásra, a besorolási adatokra és a cirill betűk átirására vonatkozó új szabványok szerint készül, a nyomtatott katalóguscédulán viszont a régiek szerint. Így egyrészt módunk lesz rá, hogy szabvány hiányában is megszokhassuk a besorolási adatban levő címet és testületi nevet, másrészt magunk is kísérletezhessünk, hogyan illeszthetők az új tételek katalógusunkba. *Néhány megyei könyvtár vállalkozott rá, hogy elvégzi ezt a kísérletet, s az eredményt majd együttesen értékeliük.* A KMK azon lesz, hogy cikk vagy módszertani körlevél formájában minden könyvtár értesüljön erről.

„Mutasd meg katalógusodat, és megmondom, milyen könyvtáros vagy!”

A közismert szólás módosított formájával szeretném a katalógusszerkesztőket igényesebb munkára buzdítani. Tudom, hogy a katalógizálás csak egy része a könyvtáros munkájának, de fontos része. *A katalóguson múlik az olvasószolgálat és a tájékoztatás színvonala*, s ezért nem mindegy, mennyire felkészült és milyen lelkiismeretes a katalógus gazdája. Az elkövetkező néhány év, az átállás ideje, fokozott gondosságot, s mindenképpen több munkát és tanulást követel. Az elmélet lényegében készen áll, és rajtunk múlik, hogy szakszerűen alkalmazzuk a gyakorlatban, illetve szakszerűen alakítsuk a gyakorlathoz.

Varga Ildikó

Teljes funkciójú munkahelyi könyvtárakra van szükség

Le merem írni: a középüzemekben szükséges, s ahol véghezvitték, bevált a *műszaki és a szakszervezeti könyvtárak egyesítése*. Az okoz gondot, hogy rendkívül bonyolultnak tűnik e könyvtárak egyesítése, mivel más-más a felügyeleti szervük, és más a rendeltetésük. (Lásd: *Szente Ferenc, Bauer József és Fogarassy Miklós* cikkeit a *Könyvtáros* 1980. évi 8. és 10. számában.) Pedig a munkahelyi könyvtári ellátás dolgát egységben kell szemlélni. A közművelődés és a sokirányú tájékozódás egységében.

Miért szükséges?

A vidéki iparosodó városok munkásainak 50—60 százaléka faluról jár be munkahelyére. Munka mellett a különféle esti iskolákon, tanfolyamokon tanulnak, hiszen minden munkahelyen egyre nőnek az igények. Mindez újfajta szükségletet teremt: a szellemi fejlődés és gyorsulás igényét. Ezek az új igények elsősorban a *munkahelyi könyvtárakban* —

a szakszervezeti fenntartású közművelődési és a vállalat fenntartásában működő szakkönyvtárak összevonásából létrejött intézményt nevezzük így — jelentkeznek. A munkahelyi könyvtárakba tehát nem olyan olvasók járnak, akik csak szeretnek olvasni, vagy éppen ráérnek. Azért jönnek, mert szükségük van valamire, és pontosan tudják, hogy mit akarnak: tanulnak, jönnek a kötelező irodalomért, sőt a tankönyvekért is, szakmai tanfolyamok, politikai szemináriumok tananyagáért. Ha például új, külföldi géppel dolgozik a szakmunkás, kéri a gépkönyv fordítását; a mérnökök szabványért, folyóiratért, az energetikusok a legújabb mikrofilmekért, a vállalati jogászok a hatályos jogszabálygyűjteményekért keresik fel a könyvtárat. Számukra az olvasás létszükséglet.

A *munkahelyi*, az egységes vállalati könyvtár olvasótábora kevés értelmiségiből és többnyire olyan fizikai dolgozókból áll, akik életükben először lépnek be egy könyvtárba. Ezeket a dolgozókat meg kell tanítani a legelemibb dolgokra, például arra, mi a szerzők nevének betűrendje, mik a kölcsönzés szabályai, hogyan kell keresni a katalógusban stb. Könyvtári szempontból ezek a munkahelyi könyvtárak olyan szerepet töltenek be, mint az iskolarendszerű tanításban és tanulásban az általános iskolák. Tehát ha a művelődni kívánó ember szempontjából vizsgáljuk a kérdést, rá kell jönnünk, hogy a *vállalati közművelődési és szakkönyvtárak összevonása tulajdonképpen alapozás*. Olyan típusú könyvtár alapjainak lerakása, amely a jövőben a munkahelyi könyvtár — vagy ahogy *Szente Ferenc* és *Fogarassy Miklós* nevezi: a vállalati könyvtár — funkcióit a legjobban tudja ellátni.

Milyen legyen a könyvtáros?...

Az általános iskola első, második osztályát, ahol a betűvetést, olvasást tanulják a kisdíákok, csak a legrátermettebb, legalkalmasabb pedagógusokra bízják. A munkahelyi könyvtári munkát sem lehet elvégezni rátermettség és szaktudás nélkül. A fizikai dolgozók egy része a katalógusokkal nem tud mit kezdeni, gyakran nem tudják a keresett könyv szerzőjét, címét, de bizonyos kérdések erő-

sen foglalkoztatják őket, s ezekkel tisztában vannak, legyenek azok akár politikai, akár a termeléssel összefüggő, akár tanulmányi, társadalmi vagy kulturális problémák. Természetes az is, hogy a fenntartó intézmény bármelyik, rendeltetésével összefüggő információ megszerzéséhez könyvtára segítségét kérheti. A könyvtárak tehát nem függetleníthetik magukat a fenntartó intézmények kutatási, fejlesztési, termelési gondjaitól. Minél műveltebb a fenntartó intézmény dolgozója — mérnök, közgazdász, számítógép-programozó —, annál színvonalasabb szolgáltatást vár a könyvtártól. Mindezt nem lehet szakképzettség nélkül ellátni. Meggyőződésem, hogy egy vállalatnál éppúgy szükség van szakképzett könyvtárosra, mint villanyszerelőre, lakatosra, statisztikusra vagy mérnökre. A szakképzett, főfoglalkozású könyvtáros személye alapkövetelménye az összevonnásnak. Enélkül valóban ne kezdjen senki munkahelyi könyvtárt építeni.

... és milyen az állomány?

Nem szorul bizonyításra, hogy minden elolvasott könyv, minden információ kivált valamilyenfajta véleményt az olvasóból. Nem mindegy tehát, hogy a munkahelyi könyvtárakban milyen állomány gyűlik össze. A főgyűjtőkört a vállalat funkciója szabja meg. E köré csoportosul 4—5 mellékgyűjtőkör, amely szintén összefüggésben van a vállalat rendeltetésével, egyben dolgozóinak munkájával is. Ide tartozik az ún. vállalati irodalom összes dokumentumtípusa. Szélesebb körben következik a különféle, a vállalat által szervezett iskolák, tanfolyamok és a velük kapcsolatos ajánlott és kötelező olvasmányok anyaga. Vagyis a felnőttoktatáshoz kapcsolódó irodalom széles skálája, a Tolditól az egyetemi felvételi vizsgán megoldandó feladatokig, a függvénytáblázattól a földrajzi atlaszig, a Kurázszi mamától a Kommunisták Kiáltványig. Természetesen rendszerezve. A legszélesebb kört alkotja a szépirodalom és az ismeretterjesztő irodalom, amit saját hobbijuk, kedvtelésük kielégítésére keresnek és olvasnak az emberek. Az állomány ilyen kialakítása *nem kétféle állomány összepréselését* jelenti, mégcsak nem is egymásmellettiességét, hanem egyetlen állományt (azzal a megszorítással, hogy a beszerzés más-más forrásból történik, és a leltárkönyvi nyil-

vántartás is kétféle). Erről azonban az olvasó nem tud, és őt ez nem is érdekli. Az a lényeg, hogy egyik állomány ki egészítse a másikat, így egy teljes, kerek egész legyen, amelyre támaszkodva a könyvtáros el tudja látni az egységes vállalati könyvtár feladatkörét, amely miatt tulajdonképpen az összevont könyvtár létrejött.

A hovatartozásról

Valóban nagy gond az összevont könyvtárak szervezeti hovatartozása. Igaz, egyidejűleg több hálózatba is besorolhatók, egyet azonban mindenki tud: azt, hogy a pénz beszél. Tehát: az a fenntartó, aki a könyvbeszerzési keretet adja, a könyvtárost fizeti. Ez adott esetben lehet a vállalat, és ilyenkor a szakszervezet a kulturális alapból hozzájárul a fenntartás költségeihez. Megtörténik, hogy a megyei szakszervezeti központon kívül az ágazati szakszervezet központja is hozzájárul a könyvtár üzemeltetéséhez. De lehet fordított helyzet is: a fenntartó a szakszervezet, a támogató pedig a vállalat. Természetesen mindezzel jár, hogy különféle „felsőbb szervek” gyakorolják ellenőrző jogukat. Volt olyan év, hogy e sorok írójának könyvtárát kilenc szerv ellenőrizte! Emlekezetes év volt ez számomra, mert az egyik ellenőrzés során nyilvános elmarasztalásban volt részem, amely így hangzott: — *Nem tudom elképzelni, hogyan lehet ilyen kicsi alapterületen dolgozni?*

Nem árultam el. Tehettem. Akkor már ez a kis könyvtár első helyezést ért el az „Olvasó munkásért” pályázaton...

Egy munkahelyi könyvtár fejlettsége nem attól függ, hogy kinek van felette ellenőrzési joga, hanem attól, hogy a beszerzett dokumentumokat, információkat képes-e minden érdeklődőhöz eljuttatni, az összegyűjtött szellemi tőkét mennyire tudja a használókhöz továbbítani! A fejlődéssel járó szervezeti-szervezési kérdések nem akadályozhatják a hatékony könyvtári munkát. A munkahelyi könyvtárak funkciója társadalmilag azonos, ezért lehet és kell is megoldást találni a szervezeti problémákra. Ne feledjük: ezekben az összevont üzemi könyvtárakban segíthető a legeredményesebben a vállalatok dolgozóinak mindenirányú művelődése.

Megyeri Istvánné

A KÖNYVTÁROS egyes számai — tizenkét hónapra visszamenőleg — kaphatók a Lapkiadó Vállalat Közönségszolgálatánál (1076 Budapest, Thököly út 21. Tel.: 424-543); a régebbi számok pedig szerkesztőségünkől kérhetők

Kölcsönzőkből könyvtárhasználók

A könyvtárosokat valamikor olyan embereknek képzeltem, akik csak a könyvek bűvöletében élnek, és mást sem csinálnak, mint olvasnak és irodalmi csemegéket böngésznek naphosszat. Némi csalódást okozott, amikor később megtudtam, hogy számukra a könyv könyvtári egység is, mennyiségüket méterben, még pontosabban polcfolyóméterben mérik, és a könyvnek kölcsönzési gyakorisága, forgási sebessége is van. Mert az ugye megszokott dolog, hogy az üzemek termelését különböző mutatókkal, statisztikákkal viszonylag pontosan lehet mérni. Na de a kultúrát, az olvasást? Lehet és kell azt is. Természetesen óvatosan kell kezelni az ilyen számokat, statisztikai adatokat, a valós tartalmat, a tényleges eredményeket keresve mögöttük.

A megye közművelődési könyvtárainak statisztikájában előkelő helyet foglalnak el a sárvári Sylvester János Könyvtár adatai. Önmagukban megtévesztőek lehetnének ezek a számok, hiszen a két évvel ezelőtti a Nádasy várbán elkészült új könyvtár merőben új, a többi könyvtárhoz képest előnyösebb helyzetet teremtett Sárváron. A könyvtár saját korábbi lehetőségeihez viszonyítva is nagy ugrást jelentett a változás: 275 négyzetméter helyett 1389 négyzetméter alapterületű helyen rendezhették be a korszerű működéshez szükséges helyiségeket. Tágas olvasóteret, raktárat, zenei könyvtárat, kutatószobát alakíthattak ki. Megnőtt a könyvre, folyóiratra, lemezre fordítható összeg is. Az anyagiak viszonylagos bősége önmagában csak a statisztikát tudja mutatósá tenni. A könyvtárban dolgozóknak kell ezekkel a lehetőségekkel úgy élniük, hogy tartalmában is színvonalas könyvtári ellátást nyújtsanak az olvasóknak.

A laikusok, de még sokszor a könyvtárosok is a kölcsönzött kötetek számával mérik elsősorban a könyvtár munkáját (ennél csak az rosszabb, ha a beiratkozott olvasók létszámát abszolútizálják). S valóban, a könyvtár mint könyvkölcsönző hely él az emberek többségének tudatában, ahová kisebb-nagyobb rendszerességgel eljárnak és gyorsan kicserélve a könyveket mennek is haza. A korszerű könyvtárhasználat már régen nem egyenlő a könyvkölcsönzéssel. Ezt Sárváron nagyon pontosan tudják. Olvasóikat a könyvtárhasználat egy magasabb szintjére igyekeznek nevelni, ami a helyben használaton és az egyéb szolgáltatások igénybevételén alapszik.

A sárvári olvasók, könyvtárhasználók megszokták már, hogy bármilyen témában kérnek irodalomkutatást, azaz keresnek megfelelő irodalmat egy témához, azt a könyvtár a kívánt mélységben és bőségben összeállítja nekik. S ha netán olyan munkát kér az olvasó, ami Sárváron nincs meg, azt könyvtárközi kölcsönzés útján hozzátják. Nem rendkívüli dolgok ezek, hiszen más könyvtárakban is megkapja ezt az olvasó. Sárváron azonban különös gondot fordítanak a könyvtár ilyen jellegű használatának népszerűsítésére. Az irodalomkutatások és a könyvtárközi kölcsönzések számának évről évre való növekedése bizonyítja ezt. Jelentéktelennek tűnő apró tények sora utal még a sárvári könyvtár „nyitottságára”, arra, hogy valóban az olvasók kiszolgálását tartják feladatuknak. Az általános gyakorlattól eltérően szinte minden kölcsönözhető, még a friss, kötetlen folyóiratok is. A szokásosnál több folyóiratot, újságot — a 260 féleből 170-et — kötetnek be és őriznek meg.

Az olvasók nevelése, könyvtárba szoktatása a gyerekeknél kezdődik. Sárváron is külön helyiségben működik a gyermekrészleg, de mégsem elkülönítve

a könyvtár egészétől. A gyerekeknek a beiratkozástól kezdve az egész könyvtár a rendelkezésükre áll, válogathatnak a felnőtteknek szánt művekből is. Ez persze fokozottabb figyelmet, segítő irányítást követel a könyvtárostól. Külön említést érdemel a 2100 tekercs mese- és ismeretterjesztő diafilm is. Annak idején, az ötvenes évek közepén a sárvári könyvtár kezdett foglalkozni gyűjtésükkel és kölcsönzésükkel. Gyors terjedése után rossz napok következtek a diafilmre: szükségességét vitatták, a legtöbb helyen abbahagyták a gyűjtését, kölcsönzését. Sárváron kitarítottak mellette, és ma évente 1500 tekercsset kölcsönöznek.

A már említett magasabb szintű könyvtárhasználatot jelzi a zenei könyvtár nagy népszerűsége is. A könyvtár legszebb szobájában rendezték be a ze-

netárat, ahol a kellemes környezetben egyszerre tizenketten hallgathatnak zenét, több mint 1200 lemez közül válogatva. Az évi négyezer látogató tudatos és tervszerű munka eredménye, kezdetben többnyire a gyerekek tértek be elsősorban mesét hallgatni, de a különböző zenei rendezvények, foglalkozások egyre több látogatót vonzanak.

*

Két évvel ezelőtt új lehetőségek tárultak föl a sárvári könyvtár előtt. S az, hogy az adottságok, a tárgyi feltételek nem maradtak meg a lehetőség szintjén, már az ott dolgozók szakmai munkáján és hivatásszereteten múlott: úgy tűnik, a sárváriak tudnak gazdálkodni azzal, amiük van.

Nagy Péter
Vas Népe

A gyermek környezetkultúrája

Milyen a ház, amelyben élünk, milyen az utca, a tér, a lakótelep, milyen a város? Hogyan hat ránk, milyenné formálja szemléletünket? Miként tudja az ember alakítani saját környezetét?

A gyermek későbbi fejlődését, izlésének, esztétikai érzékének kibontakozását nagymértékben meghatározza, hogy mit lát maga körül, hol és hogyan él.

A fejlődést persze nem ritkán idézőjelbe is lehetne tenni. Mert a környezet sokszor inkább izlésromboló, mint formáló hatású, s az eszmélő, a világot mindinkább felfogó fiatalnak esztétikai élmény helyett elrettentő példát mutat.

A gyermek ösztönös környezetkultúráját azonban lehet fejleszteni is. Ha művészek, a szakma minden titkát ismerő alkotók hajlandók az idejüket, tehetségüket ilyesmire áldozni.

Szerencsés helyzetben van az a hatvan kecskeméti általános iskolás, aki részese lehetett a gyermekkönyvtár idejé [1980. évi] rendezvénysorozatának. Mint *Ramháb Mária* könyvtáros elmondotta, a 16 iskola kisdíákjai ebben az esztendőben kecskeméti alkotóműhelyeket látogattak meg. Jártak a Kerámia Stúdióban, formáztak is. Felkeresték a Pannónia Filmstúdiót, ötleteikből pár perces rajzfilm készül. Legutóbb a Tudomány és Technika Házában — a hely akár szimbolikus is lehet — az építéssel ismerkedtek. A szakma, vagy ha úgy tetszik, művészeti ág történetével és néhány gyakorlati kérdéssel.

Farkas Gábor Ybl-díjas építész kalau-

zolta el diaképek segítségével a gyereksereget a művészeti alkotások, házak, épületegyüttesek egyszer meseszerű, misztikus, máskor realista, díszes vagy nemesen egyszerű, a barlangoktól a mai modern építészetig ívelő világában.

Aztán mindenki kipróbálhatta a saját ügyességét, ötletességét. A Bács-Kiskun megyei Tervező Vállalat Kós Károly szocialista brigádja ugyanis remek kis játékot eszelt ki a gyerekeknek. Az egyik rajzon tóparti üdülőtelepen kellett elhelyezni házat, fákat, sportpályát, stéget — fölismerve, hogy melyik az értékes terület, mit hova érdemes tenni; a másik lapon pedig egy hamarosan megépülő lakás alaprajzát bútorozhatta be ki-ki kedve szerint, ugyancsak előre megrajzolt, kivágható berendezési tárgyakkal. A gyerekek egész ügyes dolgokat csináltak. Néhányan kiváló érzékkel rajzoltak mindent a maga helyére.

Lehet, hogy nem is csak játék volt ez?

A jelenlevő, s a diákokat hasznos tanáccsal ellátó építészek meg is jegyezték: Nem tudni, hogyan válik a tehetséges, jókedvű, ötletgazdag fiatal, évtized múltával kifícámodott izlésű felnőtté.

A kérdés, amolyan költői. A választ rögtön meg is adták az ilyen és hasonló foglalkozások. Oly formában, hogy éreztetik szükségességüket. Merthogy ezekből kevés van. Sajnos.

Több kellene!

Van ennek valami akadályja?

V. T.

Petőfi Népe

Pályázat az olvasó- és zeneszerető ifjúságért

A nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei Könyvtár 1980-ban, november 7. tiszteletére útjára indította harmadik olvasónapló-pályázatát. Először kismamák részére hirdettünk pályázatot 1977-ben, majd 1979-ben *Móricz Zsigmond olvasónapló-pályázat*ot indítottunk, szerény tiszteletgésnek szánva ezt az akciót az író születésének 100. évfordulójára. Legújabb olvasónaplónkat az *Olvasó ifjúságért* mozgalom központi kiírását kibővítve *Az olvasó és zeneszerető ifjúságért* címmel jelentettük meg.

A naplók összeállításakor a szerkesztőnek a szokásos „mit — mennyit — hogyan” kérdésekre kellett válaszolnia. Már a kismama-pályázat is bebizonyította, hogy a *Koportos*, az *Isten a szekéren*, a *Kedves bópeer...!* legalább olyan érdekklésre tarthat számot, mint a gyermekgondozással és -neveléssel foglalkozó művek. A színvonal tekintetében is helyesnek bizonyult a kortárs irodalom jeleseinek mércéül választása. A *mennyit* kérdést eldöntötte a sem túl rövidre, sem túl hosszúúra szabott pályázati idő, azaz 10—12 könyv elolvasatása 10—12 hónap alatt.

A naplók tartalmazzák a felhívási feltételeket, a művek annotációit és a tulajdonképpeni feladatokat, azaz a megválaszolandó kérdéseket. Megfogalmazásukkor „kényszeríteni” akartuk pályázóinkat a kézikönyvtárak használatára is, figyelembe véve az irodalmi alkotások zenei, képzőművészeti, film- és színháztörténeti vonatkozásait.

A könyvtári kiadványok sorában a naplók is lehetnek a könyvtár propaganda-tevékenységéhez vezető csatornák, s a szerkesztő ügyességén múlik, hogy e naplók rejtve vagy nyíltan jó könyvtár- és irodalompropagandát fejtsenek ki. Am az is nyilvánvaló, hogy látványos, ezeket megmozgató sikerre nem számíthatnak a példánkat követni kívánó könyvtárosok. Hadd hivatkozzam ennek bizonyításakor a már lezárt pályázatok néhány adatára: 363 gyesen levő kismama küldte be olvasónaplóját, ez a szám a kiadott füzetek 12 százaléka; 12,3 százaléuk fizikai dolgozó, 5,6 tsz-tag, a többség pedig alkalmazott és értelmiségi foglalkozású volt. A Móricz olvasónapló-pályázaton 662 olvasó vett részt, a megjelentetett naplók 22 százaléka érkezett vissza értékelésre. Itt a pályázók 26 százaléka volt fizikai dolgozó, a 14—29 éves olvasók aránya pedig 42 százalék. Egy érdekes adat: a naplókat beküldők 24 százaléka a tényleges katonai szolgálatot teljesítő fiatalok sorából került ki, bizonyítván a honvédségi könyvtárakhoz fűződő jó kapcsolatainkat.

Végül, de fontosságában nem utolsósorban, megemlítem a pályázatoknak a meghirdetéstől az értékelő ünnepséggig tartó kapcsolatteremtő funkcióját. Ezek nemcsak az anyagi és szellemi erők összpontosítására ösztönöztek, hanem a KISZ-szel, a szak-szervezeti könyvtárhálózattal, a Termelőszövetkezetek Területi Szövetségével és a MESZÓV-vel, a fogyasztási szövetkezetek megyei szövetségével való együttműködésre is készítettek. A helyesnek, mint meghirdető szervek sajátos vonzáskörükben fejthették ki gondozó tevékenységüket.

A pályázat szervesen illeszkedik a megyei könyvtár munkatársi gárdája által tett vállalások rendszerébe. A terjesztésnek, a gondozásnak igazi segítői az iskolákkal állandóan kapcsolatot tartó *patronáló könyvtárosok*. A könyvtárhasználat szempontjából kritikus 14 éves korosztály részére „átvezető” olvasónapló-pályázatot írtunk ki *Barátunk a könyv* címmel. Az Olvasó ifjúságért ajánlópolc. az olvasóteremben hangulatosan berendezett *ifjúsági sarok*, a hangos könyvtári híradó *Figyelem! Nektek szól...* rovata, a KISZ-fiatalok segítségével megszervezett *Üzemtörténeti kiállítás*-sorozat, az olvasótábori és a könyvbarát-klub, valamint a zeneszerető fiatalokat tömörítő hanglemlez-klub mind-mind biztosítékai a pályázat sikerének.

A mozgalom egyik hallatlanul nagy lehetőségét — az olvasótábor szélesítése és az olvasásirányítás mellett — az oktatási intézményekkel, az iskolai könyvtárakkal való kapcsolatfelvételen és az együttműködés tényleges megvalósításában látjuk. Meggyénben ezek a könyvtárak általában rászorulnak a felsőfokú szakképesítéssel rendelkező könyvtárosok patronálására, módszertani segítségére, más szóval: „kihelyezett” szolgáltatásainkra.

Az olvasónaplóba 8 művet a központi ajánlójegyzékből válogattunk az állományok figyelembevételével. *a zeneszerető ifjúságért* pályázathoz pedig olyan köteteket, amelyek esetében a kérdések helyes megválaszolása feltételezi a zeneművek előzetes meghallgatását és ismeretét.

A pályázat értékelése 1981. április 4-én lesz.

Dr. Varga Józsefné

a Nyíregyházi Megyei Könyvtár osztályvezetője

Lapozgató

● **AZ ÁLTALÁNOS KÖNYVJEGYZÉK**, a könyvterjesztők és a könyvtárosok e fontos tájékoztató eszköze az előző évekhez hasonló gyorsasággal jelent meg: 1979. évi kötetét már 1980. októberében kézhez vehették az érdekeltek, akik számára e bibliográfia gyors tájékoztatást nyújt az év folyamán megjelent, könyvkereskedelmi forgalomba került kiadványokról — az általános és a középiskolai tankönyvek, valamint a zeneművek kivételével. Az Iszlainé Merkovszky Erzsébet, Erdélyi Agnes és Szendei Erzsébet által összeállított jegyzék nagy erénye a sok szempontú visszakeresés lehetővé tétele: A szerzők, illetve a címek betűrendjében elrendezett főrészt szakrendi, sorozati, név- és címmutató egészíti ki, s az első rész részletező címeírásainak végén megtalálhatók az Új Könyvek c. állománygyarapítási tanácsadó megfelelő tételszámai is. (460 l. — 63 Ft)

● A *HORIZONT* című Veszprém megyei közművelődési tájékoztató folyóirat 1980. évi harmadik számában két könyvtári tárgyú cikket és két szakmai könyvismertetést is közöl. A cikkek közül Halász Béla írása könyvtáraink tájékoztató munkájának gyenge pontjaira hívja fel a figyelmet, Csiszár Miklós szakkönyvtáros pedig a kutatás és fejlesztés információellátásának forrásaival, ezek jelentőségének változásával foglalkozik.

● A *ČTENÁŘ* című cseh könyvtárügyi folyóirat 1980. évi 8—9., összevont számában dr. K. Bustinová ismerteti Halász Bélának *Tájékoztató a közművelődési könyvtárakban. Előtanulmány egy vizsgálathoz* c. könyvét, amely 1979-ben jelent meg a Könyvtártudományi és Módszertani Központ kiadásában.

● **BABITS—SZILASI LEVELEZÉS** címmel dokumentumkötetet adott ki a Petőfi Irodalmi Múzeum és a Népművelési Propaganda Iroda „Irodalmi Múzeum” elnevezésű sorozatukban. A Gál István szerkesztette kötet a Babits és a Szilasi család több mint harminc évig tartó levelezésének dokumentumait közli fényképekkel és Szilasi Vilmos két tanulmányával kiegészítve. Szilasi Vilmos (1889—1966) a forradalmak után külföldre kényszerült, világhírűvé vált nagy magyar tudósgenerációhoz tartozott: filozófus volt, Husserl és Heidegger utóda a freiburgi egyetem filozófiai tanszékének élén. (238 l. — 24 Ft)

● A *FELSŐOKTATÁSI PEDAGÓGIAI KUTATÓKÖZPONT* „Tájékoztató 1980” című kiadványa hírt ad az intézetben folyó kutatásokról, a központ kiadványairól, nemzetközi kapcsolatairól, és külföldi szakfolyóiratokra, a bennük ismertetett könyvtári és információs szervezetekre és szolgáltatásokra is felhívja a figyelmet. (33 l.)

● **A MAGYAR IRODALMI ANTOLÓGIÁK ÉS GYŰJTEMÉNYEK** című igen értékes bibliográfia második, D—E betűs kötetét jelentette meg a Petőfi Irodalmi Múzeum bibliográfiai füzetének F sorozatában, a 3—4-es sorszámjelzéssel. Madár Lajos összeállítását az első kötet megjelenésekor Galambos Ferenc ismertette a Könyvtáros 1979. évi júliusi számában. (1980. 285 l. — soksz.)

● A **MÁSODIK AGROINFORMATIKA SZIMPÓZIUMOT** 1979 áprilisában Szófiában rendezte meg a KGST országok Tudományos és Műszaki Információs Rendszerének keretében működő AGROINFORM-NR. A tanácskozás anyagát az NDK mezőgazdaságtudományi akadémiaja (Akademie der Landwirtschaften der DDR) *Tagesbericht* nevű sorozatának 178. köteteként orosz nyelven közreadta. A kötetben három magyar szakember: Billédi Ferenccé, Gál Andorné és Szabó Loránd előadásának szövege is megtalálható.

● **PRIMITÍV FAZEKASSÁG**, illetve **KASKÖTÉS**, **KOSÁRFONÁS** címmel adott ki egy-egy füzetet a Népművelési Propaganda Iroda a *Mesterségek* sorozatban. Mindkét, gazdagon illusztrált kiadványt a Fialok Népművészeti Stúdiójának tagjai állították össze a hagyományörzés, illetve a közművelődési célú felhasználás szándékával. Mivel a gyermekkönyvtárakban agyagformázással is foglalkoznak, a vesszőfonás pedig a művelődési házak szakköreinek tagjait érdekelheti, mindkét kiadvány megérdemli a könyvtári állománygyarapítók figyelmét. (Áruk 22, illetve 23 Ft.)

Hírek

KINEVEZÉSEK. VÁLYI GÁBORT, az Országgyűlési Könyvtár igazgatóját az Országos Könyvtárügyi Tanács elnökévé nevezte ki a művelődési miniszter. A megbízatás 1984. december 31-ig szól. — A Könyvértékesítő Vállalat Könyvtárellátó főosztályának vezetője január 1. óta **GYÖRI ERZSÉBET**, aki az elmúlt három évben a Kulturális, illetve Művelődési Minisztérium főelőadója volt, korábban, 1970 és 1976 között pedig a miskolci városi könyvtárhálózatot irányította. A főosztály eddigi vezetője, **UBORNYÁK LÁSZLÓ**, aki megszervezése, 1952 óta állt a Könyvtárellátó élén, márc. 31-ével nyugalmába vonul.

A Nagykanizsai Városi Járásai Könyvtár igazgatójává 1980. dec. 15-i hatállyal **HARKÁNY LÁSZLÓ** gimnáziumi tanárt, magyar szakos szakfelügyelőt nevezték ki. Előde, **DR. TAMÁS ISTVÁN** a városi pártbizottság oktatási felelőse lett.

A **GYERMEKKÖNYVHETEN**, dec. 5-én a csepeli Királya-majori Általános Iskola diákjai műsorral köszöntötték a Könyvértékesítő Vállalatot. Az 1979-ben felépült új iskolának 92 m² alapterületű könyvtárhelyisége van, és a vállalat 25 000 forint értékű ajándékával a leendő könyvtár könyvállományát alapozta meg. Az iskola és a vállalat együttműködése ezzel a műsorral nem ért véget, a Könyvért a jövőben is nagy gondot fordít az iskolai könyvtárak megfelelő ellátására.

AZ 1979. ÉVI KERESZTURY-JUTALMAT az Országos Széchényi Könyvtár dolgozói által benyújtott pályamunkák közül háromnak ítélte oda az intézet vezetősége: Kovács Ilónának Adatok az amerikai könyvtári gyűjteményekről c. tanulmányát 7000 forinttal, Kamarás István Kul-

túrhalas? c. munkáját, valamint Kiss Dénesné és Szente Péter: A Magyarországon 1848 és 1945 között megjelent naptárak és kalendariumok bibliográfiája című összeállítását 5000—5000 forinttal díjazta.

600 m² ALAPTERÜLETŰ VÁROSI FIÓKKÖNYVTÁRT avattak december elsején Debrecenben, az Újkert nevű lakótelep nevelési, oktatási és művelődési központjának szerepét betöltő új épületben. Az intézmény kettős funkciója: a lakótelep „B”-típusú könyvtárának és az épületben levő iskolaegyüttes könyvtárának feladatkörét látja el. Az új könyvtárba két hét alatt ezer olvasó iratkozott be.

AZ ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÜGYI TANÁCS december 11-i ülésén a könyvtári állományépítéssel összefüggő kérdéseket tárgyalta meg Lisztes László kecskeméti megyei könyvtárigazgató előterjesztésében, továbbá megvitatta a magyar könyvtárügy nemzetközi kapcsolatairól összeállított jelentést, amelynek előadója dr. Zsidai József, a Miskolci Nehézipari Műszaki

Egyetem könyvtárának igazgatója volt. Az állományépítési napirendi pont vitájában résztvettek a Könyvértékesítő Vállalat és a Posta Központi Hirlapiroda képviselői is. (A Kultúra Külkereskedelmi Vállalat vezetőivel az OKT kibővített elnökségi ülése tárgyalja majd meg a könyvtárosok állásfoglalását a külföldi behozatal különféle kérdéseiben.) A tanács tagjai az állományépítés minden részletkérdésed gondosan kimunkáló előterjesztést a határozati javaslatokkal együtt elfogadták, és felkérték a könyvtári osztályt, hogy a hozott intézkedésekről a következő ülésen tájékoztassa a tanács tagjait, a nemzetközi kapcsolatokról készített előterjesztéshez azonban további kiegészítéseket javasoltak, elsősorban a kapcsolatok tartalmára vonatkozóan. — A könyvtári osztály az OKT tagjainak tájékoztatásul megküldte a könyvtárügyi szakfelügyeletről készült rendelőtervezetet.

A KÖNYVTÁROS NÉGY SZERKESZTŐSÉGI ANKÉTOT tartott az elmúlt év végén: Miskolcon november 17-én, a Könyvtárosegyesület Borsod-Abaúj-Zemplén megyei szervezetének rendezésében, Edelenyben november 18-án, a nagyközsegi-járásai könyvtár szervezésében, a Bódvavölgyi kulturális napok keretében, Kecskeméten december 16-án, a Bács-Kiskun, Békésen pedig december 17-én a Békés megyei MKE szervezet rendezésében került sor a találkozókra, amelyeken a folyóiratot dr. Gerő Gyula főszerkesztő képviselte.

ANDRUSKÓ KÁROLY grafikus- és festőművész műveiből rendezett kiállítást az Országos Széchényi Könyvtár az elmúlt év decemberében. A gazdag exlibris- és egyéb kisgrafikai munkássága révén lapunk-

ból is jól ismert zentai (Jugoszlávia) magyar művész kiállítását dr. Hoffmann Tamás, a Néprajzi Múzeum főigazgatója nyitotta meg. (Andruskó Károlyt a Könyvtáros galériája című rovatunkban Galambos Ferenc mutatta be 1977 szeptemberében.)

MIND AZ EGYETEMI, MIND A FŐISKOLAI KÖNYVTÁRIGAZGATÓK TANÁCSA ülést tartott decemberben. Az Egyetemi Könyvtárigazgatók Tanácsának dec. 3-án a Művelődési Minisztériumban tartott ülésén megtárgyalták az egyetemi könyvtárak távlati fejlesztési irányelveit tartalmazó dokumentumot, amelyet Fogarassy Miklós terjesztett elő, továbbá jóváhagyták a tanács 1981. évi munkatervét; a főiskolai könyvtárvezetőknek dec. 12-én, az Országos Széchényi Könyvtár Pollack Mihály téri épületében lezajlott tanácskozásán a főiskolai könyvtárak szakmai fejlesztésére kidolgozott irányelvek tervezetét vitat-

ták meg a résztvevők az elkészült munkatanulmányok alapján. Az irányelveket a vitában elhangzott észrevételek alapján a következő hónapokban fogják végleges formába önteni.

BALOGH FERENC FOTÓMŰVÉSZNEK, a Békéscsabai Megyei Könyvtár csoportvezetőjének 60 képből álló gyűjteményét mutatták be decemberben Romániában. Az aradi Fórum Klubban rendezett kiállítást Koszta Rozália békéscsabai festőművész nyitotta meg.

EXLIBRIS- ÉS KISGRAFIKAI GALÉRIÁT nyitott előcsarnokában a debreceni Petőfi Emlékkönyvtár a grafikai kultúra terjesztése céljából. Szilágyi Imre, Menyhárt József és a mai szovjet exlibris- és kisgrafika-művészek közül tíz grafikus (Grazina, Goljahovszkij, Kalasnyikov, Kaljo, Kozlovskij, Lepp Esko, Ratner, Tyihanovics, Upitis, Völjel Silvi) alkotásai kerültek eddig bemutatásra. Irodalmi, műemléki vonatkozású és virágokat ábr-

ázoló tematikus gyűjtemények kiállításán kívül Fery Antal, Diskay Lenke, Józsa János, Várkonyi Károly grafikáinak bemutatása szerepel a következő időszak programjában. A grafikai galéria kiállításaihoz az anyagot Lenkey István válogatja gyűjteményéből.

(—y —n)

DECEMBERI ÉRTEKEZLETI NAPTÁR. 3. Az Egyetemi Könyvtárigazgatók Tanácsának ülése Budapesten, a Művelődési Minisztériumban; 11. Az Országos Könyvtárügyi Tanács ülése Budapesten, a Művelődési Minisztériumban; 12. A Főiskolai Könyvtárvezetők Tanácsának ülése Budapesten, az Országos Széchényi Könyvtár Pollack Mihály téri épületében; 17. A Baranya megyei Könyvtárügyi Bizottság ülése Pécsen, a Pollack Mihály Műszaki Főiskola könyvtárában; 18. A Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnökségi ülése Budapesten, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központban.

A SZOVJET IRODALOM bemutatja önnek

A SZOVJET ÍRÓSZÖVETSÉG FOLYÓIRATA

A MAI SZOVJET IRODALOM

jelentős alkotásait és alkotóit, a legnevesebb magyar műfordítók, illetve irodalomtörténészek tolmácsolásában

MAGYAR

költők, írók vallomásai a szovjet kulturális életről

KÉTNYELVŰ KOZLÉSEI

segítenek az irodalmi orosz nyelv elsajátításában, tökéletesítésében
Próza, líra, tanulmányok, művészeti reprodukciók

MEGJELENIK HAVONTA

Előfizethető a helyi (Budapesten a kerületi) postahivatalokban és a kézbesítőknél. Előfizetési díj fél évre 72, egész évre 144 Ft

Hová tűnt egy évfolyam ?

A könyvtárosszállás szempontjából nem közömbös kérdésekre választ keresve — szerkesztőségi kérésre — levéllel fordultam a nyíregyházi *Bessenyei György Tanárképző Főiskolának* az 1976—77-es tanévre könyvtár szakra beiratkozott hallgatóihoz, akik az elmúlt tanév végén kapták meg diplomájukat. Mivel a válaszokat sem tartalmilag, sem terjedelmileg nem akartam korlátozni, folyamatosan — fontossági sorrend és sorkihagyások nélkül — tettem fel a kérdéseket. Az itt közreadott írás, amely a levél kérdései köré csoportosítja a válaszokat, talán segít megismertetni az olvasót egy évfolyam szakmai és emberi közérzetével, s a végzősök életérzésén keresztül rávilágít a könyvtárosszállás utánpótlási esélyeire is.

*

Sára Sándor: Földdobott kő című filmjének egyik fontos üzenete: „Vállalnod kell nemcsak azt, aki vagy, de azt is, aki voltál — s aki lehetnél volna!”

Játsszunk! Próbáld leírni magad: milyen is voltál akkor, amikor friss elsőként beléptél a főiskola kapuján?

Hogyan látod magad, milyen voltál akkor, amikor friss diplomásként kiléptél a főiskola kapuján?

— *Amikor elsőként beléptem a főiskola kapuján, nagyon boldog voltam. Örültem annak, hogy főiskolás lettem, hogy tanulhatok és főleg annak, hogy azt csinálhatom, amit szeretek. Szerettem volna mindent megtanulni, ami a könyvtárosszállással és a tanítással kapcsolatos, és minél több jóbarátot szerezni.*

Friss diplomásként is boldog voltam, elvégre elértem valamit, de szomorú is, mert nem minden sikerült. Rossz volt örökre elhagyni a diákéletet, és tudni, hogy évekre előre kiszámítható az életem menete... (B. E.)

— *Amikor én a „fősulira” kerültem, nagyon ügybuzgó voltam. Lelkesen dolgoztam a KISZ-ben, ki is nevettek érte. Kritizáltam mindent, ami szerintem helytelen volt, s mivel ez sokaknak nem tetszett, lassan kezdtem kiábrándulni a főiskolai KISZ-ből és a szabad időmet értelmesebb dolgoknak szenteltem. Nagy kedvem volt tanulni...*

A diplomát nagy örömmel vettem át, bár nem azért, amiért a többség, hogy végre van egy papírom, hanem azért, mert végre megszabadultam a főiskolától. Nem szerettem azt a légkört! A tanárok többsége a tanítást csak szükséges nyűgnek tekintette, felkészületlenül és unott arccal darálta le az előadását... (J. K.)

— *A tanárképző főiskolát korábban csak kívülről ismertem. Mindig óriási vágy élt bennem, hogy jó lenne bekerülni. Nagyon örültem, amikor megkaptam az értesítést a sikeres felvételiéről, büszke voltam rá, hogy én is oda járhatok. Ez a büszkeség később is megmaradt bennem.*

Mikor megkaptam a diplomát, kezdtem felnőttnek érezni magam. Sajnáltam, hogy befejeződtek a főiskolás évek, de az új, ami ezután következett, nagyon felcsigázta az érdeklődésemet. (K. A.)

— *Elsős koromban megszeppent, ám boldog izgalommal, várakozással teli ember voltam. Érdeklődtem, de leginkább a külsőségek iránt. A későbbiekben, amikor már mindennel nagyjából tisztában voltam, és megbarátkoztam a környezetemmel, kezdtem tudatosan és akarattal a tanulás felé fordulni.*

A főiskola elvégzésével ismeretekben és — úgy érzem — lelkiemben is gazdagodtam, de meg kell mondanom, sokkal többre vágytam mindkét téren egyaránt. (B. G.)

— *Miután megtudtam, hogy felvettek a főiskolára, már nem nagyon szívesen jártam dolgozni. Érettségi után ugyanis egy évig egy községi közművelődési könyvtárban dolgoztam. Oda egészen véletlenül kerültem egy sikertelen egyetemi felvételi után. Addig sosem akartam könyvtáros lenni, ott szerettem meg a pályát.*

A végzés után nem akartam tanítani, mert féltem a tanítástól, a „szerepléstől”. Nagyon sokat tanultam. Szegényebb a szépirodalom olvasásában lettem... (U. T.)

— *Alig vártam, hogy megkezdődjön, meg az ember nagyon boldog is, hogy felvettek. És büszke magára.*

Örültem, hogy elvégeztem a főiskolát, és hogy végre vége van. Nem mintha nem lett volna jó főiskolásnak lenni, de az állandó napi készülés fárasztó volt... (T. G.)

— *Boldog voltam, és inkább nagy kíváncsiság buzgott bennem, nem volt szorongásom az elkövetkezendők miatt. Könnyen ment a meghonosodás, mert akartam, hogy itt új barátokra, otthonos környezetre tegyek szert. Ebben segített az is, hogy kollégiumba kerültem.*

Milyen is voltam friss diplomásként? Akkor már tudtam, hová fogok menni, éreztem, hogy ehhez a munkához elég volna a fél diploma is. De ne gondold, hogy túl cinikus vagyok, ezért közlöm, hogy örültem, jól dolgoztam, négy évig, és — bár senki nem fogja megnézni soha, milyen az a diploma — én örülök neki, hogy jeles... (Sz. É.)

— **Eredetileg is szívesen végeztél volna el a könyvtár szakot, vagy korábban mást szeretnél volna, de úgy alakult a helyzet, hogy végül ezt választottad?**

— *Eredetileg nem akartam könyvtáros lenni. Először a közgazdasági egyetemre készültem, majd pszichológiát akartam tanulni. Végül egyiket sem próbáltam meg, mert biztosra kívántam menni. Utólag látom, hogy rosszul döntöttem! Meg kellett volna próbálni a közgazt; s ha nem vettek volna fel, várni egy évet... (J. K.)*

— *Azért is jelentkeztem Pestről ide, erre a főiskolára, mert jó dolognak vélem, hogy az általános iskolai könyvtáros ért valamit a természettudományokhoz is. Iskolai könyvtáros szerettem volna lenni úgy, hogy közben biológiát tanítok... (Sz. É.)*

— *Könyvtáros szerettem volna lenni. Igaz, hogy az ének mellé választottam a könyvtárat. A magyar tanításánál jobbnak (könnyebbnek) éreztem... (T. G.)*

— *Eredetileg is a könyvtár szakot akartam elvégezni. Annyira, hogy először a Kossuth Lajos Tudományegyetemre (?) jelentkeztem volna, csak ott megszűnt a szak, mire leérettségiztem... (B. E.)*

— *A könyvtárosi foglalkozás már korábban is érdekelt. Amikor ide jelentkeztem, nem a könyvtár szak volt az elsődleges, hanem a tanári. Tanár szerettem volna lenni. Most már tudom, hogy a tanári hivatáshoz rossz szakot választottam. Nagyon nehéz egy szakkal elhelyezkedni és azt csinálni, amit valóban szeretnék... (K. A.)*

— *Én a könyvtár—biológia szakot kívántam elvégezni, mert tudtam és értettem a biológiát, de másik szerelmem a magyar irodalom és a nyelvtan volt. (B. G.)*

— *Eredetileg magyar—népművelés szakon szerettem volna tanulni, nem vettek fel, de ma már nem bánom... (U. T.)*

— **Kivülállóként milyen elképzeléseid voltak a pályáról? Az évek során hogyan változtak ezek az előfeltevések?**

— *Elképzeléseim voltak, de csak felületesek és nagyon hiányosak. Milyen jó dolog elképzelni, hogy az ember egy szép, modern könyvtár valamelyik szakrészlegében tájékoztató könyvtárosként ül, vagy az olvasószolgálatban dolgozik, és a hozzáférhető emberek minden kérdésére megadja a választ. Ezzel szemben dolgoztam feldolgozó osztályon is, ahol kádlósan unalmas volt a könyvek osztályozása és a millió katalóguscédula rakosgatása.*

Az ott dolgozó kolléganők sem rajongtak a munkájukért. Olvasni pedig nem volt szabad akkor sem, ha nem volt munka. Tehát a nehezebb, a kiábrándítóbb oldalát nem ismertem a szakmának... (B. E.)

— *Kivülállóként én is csak azt láttam, amit sokan mások. A könyvek a könyvtárban szigorú rendben vannak, a könyvtáros segít választani, visszaveszi és kiadja a könyveket... (K. A.)*

— *A könyvtárszakot úgy képzeltem el, hogy sok-sok könyvvel, íróval, versekkel és irodalomtudománnyal lesz alkalmam teljesíteni magamat. Egészen más elgondolásom volt a könyvtáros mesterségéről. Ha fogalmazhatok durván, de szemléletesen, úgy mondhatnám: a művészi élvezetek helyett csaknem teljesen a raktári rend lélektelenségébe csöppentem... (B. G.)*

— *Egy évig tartó könyvtárosi munka után, a tanulás megkezdése előtt nem voltam egészen tisztában azzal, hogy a könyvtár szakon mit fogok tulajdonképpen tanulni. Egy picit úgy éreztem, hogy ezt a munkát érettségivel is tudnám végezni. Tehát bár nem voltam kívülálló, mégsem tudtam igazán felmérni ezt... (U. T.)*

— *Csak ki kell adni a könyveket, segíteni a könyv kiválasztásában, nyilvántartani az olvasókat, elrakni az új könyveket és rengeteg szabad idő... (T. G.)*

— *Azt gondoltam, hogy mint könyvtáros sokat olvasok majd. Rengeteg emberrel foglalkozhatok és sok segítséget adhatok nekik. A négy év során nagyon sok negatívumot tapasztaltam. A megyei könyvtár személyi állományának döntő többsége (75—80 százalék) szakképzetlen volt, ebből következően kezdeményező készségük hiányzott, a könyvtári szolgáltatások széles skáláját ismeretek hiányában nem látták át. A munkát kedv, lelkesedés nélkül végezték, s ezzel minket is lehagoltak. Kedvező tapasztalatokat az országos szakkönyvtárakban és néhány, egyetlen személy vezette kis állományú könyvtárban szereztem. A négy év során arra is rájöttem, hogy a könyvtárosi gyakorlatban nagyon kevés az alkotó munka, sokkal több a mechanikus... (J. K.)*

— Mit vártál a főiskolás évektől, a képzéstől és mit kaptál valójában? Utólag hogyan látod a történeteket, mi hiányzott nagyon, miben érzed magad szegénynek?

— A könyvtár tanszéket gyorsan megismertük. Nem volt nehéz, mivel három főből áll az egész. Elsőben a legtöbb órát a tanszékvezetőnk tartotta. Jó tanárnak tartottuk. Az órák családiasak voltak, nem volt „tömeg”, így a tanár rögtön tudta, ki hiányzik. Az iskolai könyvtárosság, mint eszménykép egyre valószínűtlenebbé vált előttünk, hiszen a felsősök megmutatták az álláshirdetéseket, és beszéltek elhelyezkedési gondjaikról is. Ez engem sokszor keserített el a négy év alatt. Mégsem volna szükség ránk? (Sz. É.)

— Amit vártam, nagyjából megkaptam. Sok tantárgyat nem szívesen tanultam, mivel feleslegesnek tartottam... (T. G.)

— Úgy érzem, nem kaptam meg mindent, ami a munkám jó ellátásához kell. Persze az alapok megvannak, szerintem biztosak is, és elvégre az ember azért értelmiségi és szakember, hogy maga is tudja magát képezni. Lehet, hogy ez abszurdnak tűnik, de minket nem engedtek a főiskola könyvtárban gyakorolni. Pedig szép könyvtár, jó könyvtár, szerintünk hely is, idő is lett volna a gyakorlásra. Könyvtárosaink nagyobb része kifejezetten nem szeretett minket, isten tudja, miért. Az évközi gyakorlatokat a megyei könyvtárban végeztük, ahol időnként elég lélekölőnek éreztük a munkát. Nem általában a könyvtáros munkáját, hanem akkor és ott a sajátunkat, mert már vártak ránk végeláthatatlanul a bélyegzésre váró könyvek, a rendezésre váró cédulatömegek. Tulajdonképpen az ábcét, meg a stemplizést gyakoroltuk fél éven keresztül. KISZ-titkár voltam, és egyszer beszéltem a gyakorló iskola könyvtárosával, hogy szeretnék a gyerekeknek foglalkozásokat tartani a könyvtárban. Nem zárkózott el mereven, az ötletet azonban „halva születettnek” tartotta. Vajon miért?... (U. T.)

— Sokszor a tanult tárgyakat bizony feleslegesnek tartottam, de csak úgy, ahogy tanultuk. A könyvtári gyakorlatok hasznosak voltak, tényleg a célt szolgálták, de sokszor megdöbbenő volt, mennyi, munkájuk iránt közömbös, passzív könyvtárossal találkoztunk... (B. G.)

— A főiskolai képzéstől azt vártam, hogy kész pedagógust és könyvtárost formál belőlem, aki mindig tudja, mit kell csinálnia, soha nem hátrál meg. Ez nem egészen így lett. A könyvekből levizsgáztunk, az anyagot megtanultuk... (K. A.)

— Sokat vártam, és sokat is kaptam. Ami hiányzott: több és jobban megszervezett gyakorlati munka (például foglalkozások tartása stb.); jó, friss anyagot tartalmazó jegyzetek; olyan előadók, akik szívesen, érdekesen, problémacentrikusan dolgozzák fel az anyagot. Egy dolog hiányzott nagyon, de nagyon! Szervezett keretek között egyetlen egyszer sem foglalkoztunk magával az irodalommal, irodalomtudománnyal! A másik szakom pedig real szak volt! Így aztán, aki vette a fáradságot és olvasgatott innen-onnan (az Élet és Irodalomból, Kritikából, Forrásból, Tiszatájából stb.), az tudott valamit (de ez sem volt rendszerbe foglalva), aki nem vett ennyi fáradságot sem, az a kezébe kapta a diplomáját úgy, hogy nem tudott három mai magyar író és könyv-címét felsorolni! (Esztétikai órán történt.) Milyen könyvtáros lesz az ilyenből? (B. E.)

— Ha visszagondolok, különösebb elvárásaim nem voltak. Azt gondoltam, hogy egy jó közösségben fogok tanulni, minden jó programban részt veszek. Ebből nem sok valósult meg. Közösséggé négy év alatt sem vált a csoportunk. Csak a vizsgaidőszakban tanultunk. A főiskola által kínált programlehetőségeket igénybe vettem. Nagyon hiányzott a tanárok személyes példamutatása, érdekes előadásaik. S talán még az, hogy tudom: egy alkotó tanár—diák kollektívában sokkal többre lettem, lettünk volna képesek... (J. K.)

— Mi volt a főiskolás évek alatt a legnagyobb élményed, illetve csalódásod?

— Nagy élményem nem volt a négy év alatt, de kellemes emlékeim közé tartoznak a gyakori és sokszor színvonalas kulturális rendezvények, amelyeket folyamatosan, rendszeresen tartottak a főiskolán. Ezek azóta is hiányoznak. Nagy csalódásom volt, hogy korábbi elképzeléseimmel (sok-sok könyvvel, íróval, versekkel és az irodalomtudománnyal) a könyvtárosképzés alatt egyáltalán nem találkoztam. (B. G.)

— A legnagyobb élményem, hogy mint főiskolás három hétre kimehettem az NDK-ba dolgozni, és még utána egy hétre kinn maradtam. Csalódás: elmaradt a gólyabálunk, járvány miatt. (T. G.)

— Sok élményem volt. A kollégium és a főiskolai rendezvények, a terepgyakorlatok, a tanítás stb. Csalódásaim is voltak, de nem tragikusak, csak olyanok, amelyek minden embernek problémái lehetnek (K. A.)

— Legnagyobb élményem az volt, hogy főiskolás voltam, mindennel együtt! Legnagyobb csalódásom, azt hiszem, magánjellegű volt. (U. T.)

— Már elsőben bekapcsolódtam a kollégiumi rádió munkájába, s talán a főiskolás évek alatt ez volt a legnagyobb élmény is, amiben Nyíregyházán részem volt. Mésoro-

kat tervezni, keresni az anyagot, válogatni és elkészíteni a műsort! Munka közben rengeteg jó dolgot megtanultam, sok új ismerőst szereztem, s így az ismerősi és a baráti köröm jóval szélesebb volt, mint a többi csoporttársamé.

Legnagyobb csalódásom, hogy nem lehettem iskolai könyvtáros. Mindenesetre megpróbálok a képzettségemnek igazán megfelelő állást keríteni. Talán van az országban ilyen hely, esetleg több is, de velünk eddig nem tudatták. Pedig kellene ilyen képzettségű ember az iskolákba... (Sz. É.)

— A legnagyobb élményem? Ezt nehéz megmondani. Talán, amikor életem első élővilág órája után megkérdezte a tanárnő, hogy ugye, én már tanítottam? Vagy maga a főiskolás lét, ami annyira más, mint a köznapi élet.

Csalódás? A könyvtári előadások, sajnos, eléggé unalmasak voltak, pedig egy jól sikerült könyvtári foglalkozás után is érezhettem volna nagy örömet... (B. E.)

— A főiskolás évek alatti legnagyobb élményeim a férjemmel eltöltött napokhoz kötődnek. Közülük is a legcsodálatosabb gyerekem várása és megszületése volt.

A legnagyobb csalódást talán a KISZ és a főiskolai tanárok nagy része okozta, s a pályázati rendszer is — igazágtalanságai miatt. (J. K.)

— Ha újra kezdenéd az egészet, végigcsinálnád ezeket az éveket?

— Igen, de sokkal okosabban szervezném meg az időmet és használnám fel az energiámat. Nyelvet tanulnék, sportolnék. (B. E.)

— Újra ide jelentkeznék és újra erre a szakra, mert jónak tartom azt a képzést, amit kaptunk. Amit másként csinálnék, az csak a „mi lesz azutánra”, az elhelyezkedésre vonatkozik. Sokkal előbb kezdeném megkeresni, hogy hol lesz rám szükség. (Sz. É.)

— Nem ezt a szakot végezném el. Egyetemre mennék, ahol — barátaim révén úgy tapasztaltam — sokkal magasabb követelményeket támasztanak, nagyobb önkormányzati lehetőségeket kapnak a diákok, s tanáraik felkészültsége is általában felülmúlja a főiskolai tanárokat. (J. K.)

— Nagyon szívesen végigcsinálnám újra. Sűrűbben élnék. (U. T.)

— Végigcsinálnám, de más szakon, mivel iskolában tanítok. (K. A.)

— Igen, végigcsinálnám. (T. G.)

— Ha újra kezdeném, valószínűleg nem végezném el a könyvtár szakot, bár már annyira megszerettem, hogy ez nem is olyan biztos. (B. G.)

— Elvárásaidnak megfelelően tudtál elhelyezkedni, vagy kényszerpályán érzed magad? Akarsz-e változtatni jelenlegi helyzeteden a közeljövőben? Ha igen, milyen irányban?

— Ami az elhelyezkedésemet illeti, nem teljesült a vágyam. Iskolai könyvtáros vagyok, de biológiát nem taníthatok, nincs rá lehetőség. Ez viszont nagyon hiányzik az életemből, igyekszem, hogy ez a tervem előbb-utóbb megvalósuljon. (B. G.)

— Most Pesten, iskolában dolgozom, négy osztályban vagyok osztályfőnök (!). Nem kaptam ének szakot, jövőre ígérték. Azért szeretem ezt jobban csinálni, mint könyvtárban lenni, mert a munkaidőm így naponta négy óra. És itt vannak a szünetek... (T. G.)

— Nem egészen úgy helyezkedtem el, ahogy szerettem volna. Társadalmi ösztöndíjas voltam, tehát nagyon kevés választási lehetőségem volt. Nem is tartom véglegesnek ezt a helyet, ha valami jobb adódik — elmegyek. (K. A.)

— Az én elhelyezkedésem annyiból volt kényszerű, hogy olyan helyek közül kellett választanom, ahol lakást adnak. A legjobb hely Zánka volt, ahol mindketten megfelelő állást kaptunk, és gyermekeink bölcsődébe járhatnak. (J. K.)

— Változtatlanul szeretnék tanítani, de csak, ha a szakomat taníthatom. Addig sem érzem kényszerpályának a jelenlegit. Esetleg szívesen lennék gyermekkönyvtáros, ez némileg ötvözné a könyvtártant és pedagógiai tanulmányomat. (U. T.)

— Nem „elvárásaim” szerint helyezkedtem el. Jelenleg műszaki könyvtáros vagyok. Szakirodalom, segédletek, szabványok — és semmi tanítás, könyvtári foglalkozás, amihez igazán kedvem volna. A változtatás lehetőségét fenntartom magamnak. Iskolába akarok kerülni, akár még azon az áron is, hogy új szakot választok. Nem akarok elégedetlen ember maradni, úgy érzem, a könyvtáros társadalom is csak nyer velem, ha azt csinálhatom, amihez több kedvem van. Nekünk ezzel a szakkal nehéz „pályán maradni.” (Sz. É.)

— Próbáld végigkövetni csoporttársaid útját. Hányan indultatok, mi lett veletek? Kik és miért hagyták el a csoportot, a pályát? Ha lehet, értékeld is őket s döntéseiket.

— A csoporttársaim pályáját elég nehéz megítélni. Jó képességűek mindannyian. A csoportunkban kiugróan buta vagy a tanításhoz tehetségtelen nem akadt.

Közepes, vagy annál jobb volt a mezőny. Hogy könyvtárosnak melyikünk alkalmas? A monotónia-tűrés szerint a következő rangsort érzem igaznak. Legnehezebben túrték: J. K., U. T., Sz. É., B. M., F. É., O. É.; közepesen: B. E., B. A., B. J.; a többiek jobban elviselték. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy közülünk bárki nem csinálná szívesen az igényesebb, kreatívabb könyvtárosi tevékenységet, de ha megalkuvásra kerül a sor, a monotónia-tűrés nem utolsó szempont... (Sz. É.)

— A csoporttársaimat inkább nem értékelem. Szerettem őket, jónak indultunk, a végére már inkább csak a szak tartott össze minket. Nem vagyok hivatott arra, hogy a döntéseiket értékeljem, esetleg átértékeljem. (U. T.)

*

Az utolsó kérdésre adott további válaszok közlésére — morális okokból — nem vállalkozhattam.

Az 1976/77-es tanévben, nappali tagozaton, a biológia—könyvtár szakra tizen-nyegen, az ének—könyvtár szakra négyen iratkoztak be. Tehát összesen tizenötolcan kezdtek meg tanulmányaikat. 1980-ban nappali tagozaton kilenc fő, azaz 50 százalék (!) fejezte be a főiskolát, mégpedig hét biológia—könyvtár, kettő ének—könyvtár szakon. Mi lett a másik kilenccel? Egy részük — különféle okok miatt — átment a levelező tagozatra; volt, aki abbahagyta a főiskolát, s újságírónak szegődött, egyikük jelenleg kántor egy templomban, volt, akit eltanácsoltak az ének-szokról, s akadt olyan is, aki évisméltésre bukkott. Egy lány szociális gondozó lett.

Ugyanebben az időben például Bács-Kiskun megyében 60, Szabolcs-Szatmárban 80, Csongrádban 90 könyvtárosi állást töltöttek be közép- vagy felsőfokú szakképesítésűek nélkül...

Heit Gábor

VALLOMÁSOK A KÖNYVTÁRRÓL

Tiszteletadás a könyvtárosnak

**DR. CZEIZEL
ENDRE**
genetikus

Eddigi 45 évemre visszatekintve három könyvtár jelentősége rajzolódik ki előttem.

Az első szülei könyvtára, amelyből gyermekkoromban — az oly fontosnak érzett sportolás; edzések és mérkőzések közt fennmaradt időben — olvasmányaim döntő részét merítettem. E könyvtára, mint a kultúrára, tudásra, többre vágyó nem-értelmiségi családok szűkös könyvespolcaira általában, a sorozatok voltak a jellemzők, így olvastam végig Lev Tolsztojt és Csathó Kálmánt. Később, irodalmi műveltségem hiányait felismerve, éppen ennek alapján értettem meg a magánkönyvtárak válogatottságá-

nak a jelentőségét. Saját könyveim gyűjtésekor vezérfonalul ezért már Szerb Antal irodalomtörténeteinek tanácsait választottam. Nagyobbik fiam, aki a színház büvületében él, e módszerrel is elégedetlen, az egyéniség hiányát róva fel. Így változik a könyvek összetétele egy család három generációjában...

A második könyvtár, amelyre szeretettel emlékszem, a „kari” könyvtár, a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Üllői út 26-ban található könyvtára. Ide fiatal medikusként vetődtem be első rektori pályamunkáim kidolgozása során. Az alkalmi ismeretségből tartós kapcsolat lett. Az itt dolgozó könyvtárosok nem tettek különbséget a híres Kossuth-díjas professzorok és a névtelen orvostanhallgatók között. Akiknél megéreztem a rendszeres munka és az olvasás igényét, azokat válogatás nélkül, önzetlenül és készségesen, a könyvtárak hangulatát oly meghatározó nesztelenséggel szolgálták ki. A szakirodalom folyamatos feldolgozásának szükségességét és izgalmat itt és tőlük tanultam meg. Azóta a kutatói-tudósi személyiség egyik legfontosabb ismérvének a szakirodalom megismerésének igényét érzem. Aki hetekig meg tud lenni anélkül, hogy tudná, mi történt tudományvilágában — az érdektelen, azt nem izgathatja munkája sem igazán, an-

nak nem lehet esélye arra, hogy beépüljön a nemzetközi tudomány nagy mezőnyébe. Hiszen a szakirodalom jelenti az önértékelés egyik legfontosabb lehetőségét is — kik, hányszor, hol és hogyan hivatkoznak munkáinkra. Sajnos, szakmai, genetikai elfoglaltságom szépirodalmi érdeklődésemet is meghatározza: mint itt-ott megjelenő „vasárnapi” tanulmányaim és most napvilágot látott könyvem „kórjelzi”, lassan mindent a genetikus szemével tudok csak olvasni.

A harmadik könyvtár, amely meghatározó volt életemre, eddigi első és egyetlen munkahelyemen, az *Országos Közegészségügyi Intézetben* van. Nem tudományos kutatónak készültem, itteni tevékenységemet csak a gyógyító munka előkészítésének tekintettem. Mégis, a kutatás szépségének kibontakozása, az ismeretlen megismerésének izgalma, az új világ teremtésének a lehetősége végül is eldöntötte sorsomat. S ebben könyvtárunk és hosszú időn át volt vezetője, *Gál Imréné, Terka* is komoly szerepet játszott. E rövid kis visszaemlékezés legfőbb célja a posztumusz tiszteletadás személynének. Kapcsolatunk részben érthető és harmonikus, részben érthetetlen és ellentmondásos volt. Együttműködésünk alapját a szakirodalom fontosságának tudata teremtette meg. Éppen ő mondta el, hogy furcsa módon tudományos intézetünk kutatóinak alig tíz százaléka olvassa rendszeresen a szakirodalmat; a többiek erre „nem érnek rá”... Gyakori beszélgetéseink során meggyőződhettem arról, hogy az elhivatott könyvtáros milyen pontosan képes felmérni a kutatók teljesítményét. Nem túlzok, amikor azt állítom: a hivatalos minősítések kevésbé hű képet adtak a valós eredményekről, mint *Gál Terka* véleménye. S ezen nem is csodálkozhatunk. A szakirodalom folyamatos és alapos ismerete nélkül nem érhető el nemzetközi színvonalú kutatás a természettudományban. Az elolvasott, illetve átnézett folyóiratok és könyvek milyensége és mennyisége pedig hű tükrök a tájékozottságnak. Rádadásul *Gál Terka* az intézeti kutatók közleményeit, sőt előadásait is figyelemmel kísérte. Okos-sága és kritikussága így objektív tények alapján ítéelkezhetett. Mert erre is szükség van a könyvtárvezetők esetében. A szűkös pénzügyi, különösen valutaforrások miatt az újonnan megrendelésre kerülő könyvek és folyóiratok között kegyetlen szelekciót kell végezniük. A mi könyvtárunk ilyenkor nem az országos gyakorlatot követte: nem a státusok száma vagy az osztályok nagysága alapján rendelte meg az új könyveket, hanem — ahogy *Gál Terka* elmondta — az elolvasás és a hasznosíthatóság valószerűsége alapján. Tehát a könyvek vásárlásakor

is a várható tudományos teljesítményt vette tekintetbe és segítette. Azt hiszem, ez az az elv, amelyet országosan is alkalmazni kellene. Kapcsolatunk, talán mondhatom: barátságunk szorossága ugyanakkor sokak számára érthetetlennek tűnt. Egyéniségünk ugyanis gyökeresen különbözött. Ő a higgadt, tárgyilagos, nagyon pontos munka híve volt, engem viszont mindig valami indulat fűt, ritkán vagyok képes nyugodtan dolgozni — annak ellenére, hogy kiírtam laboratóriumom falára: „Ne légy szeles. Bár munkádon más keres — dolgozni csak pontosan, szépen, ahogy a csillag megy az égen, úgy érdemes.” A töméntelen megoldásra váró probléma, megprófétálásra hajlamos személyiségem miatt nemegyszer túl sok mindennel foglalkozom, és ez a felületesség veszélyét rejti magában. Hányszor olvasta ezt fejemre *Gál Terka*! Mégis mindig kiéreztem sokszor igencsak kemény kritikájából a jóindulatot, a segíteni akarást, és ez csak fokozta ragaszkodásomat személynéhez. Legsúlyosabb dörgedelmeit egy-egy könyv elvesztésekor kellett — jogosan — elszenvednem. Egy-egy új probléma megfogalmazódásának, a vizsgálati terv kirajzolódásának és a kutatás megszervezésének időszakában gyakorta kerülök túlzottan megszállott állapotba, és ilyenkor — a cél érdekében — sok mindenre, még a könyvtári könyvek illegális kölcsönadására is vetemedtem... S ez nemegyszer vezetett a könyvek eltűnéséhez. Nemcsak ki kellett fizetnem a sokezer forintos árat, hanem a könyvtárból való kiátkozásom fenyegettetését is át kellett élnem. Persze, utólag mindig beláttam, a könyvtár, a könyv védelme, tisztelete, fontossága miatt a kölcsönzésben megengedhetetlen a lazaság. *Gál Terka* nemcsak könyvtárosként, hanem kitűnő nyelvtudása révén, fordításaiival, közleményeink stilizálásával és nemegyszer szakmai lektorálásával is segített. Hány-szor ábrándított ki, amikor világmegváltónak vélt gondolataimról bebizonyította: egyrészt nem pontosan érthetőek, másrészt a közlemény arányai nem megfelelőek, harmadrészt — miért hiszem, hogy annyira fontos az, amit csinálók? Jogos, de mindig segítők, a maga módján féltő kritikája sokszor csillapította le indokolatlan lobogásom.

Miért mondom el mindezt most és itt! Azért, mert neki sohasem mondtam el, és már nem is mondhatom el soha. Pedig *Gál Terka* nélkül most nehezebb a munka és sivárabb az életünk. Rajta keresztül értettem meg, mit jelenthet egy jó könyvtáros a tudományos kutatónak, és az ő személyén keresztül hadd köszönjem meg minden jó könyvtárosnak önzetlen és nélkülözhetetlen munkáját.

Bemutatjuk

a Bajor Állami Könyvtárát

A művészettörténet a világ szép városai között tartja számon Münchent. Híres művészeti akadémiaja sok magyart vonzott: *Munkácsy Mihály*, *Hollósy Simon*, *Szinyei Merse Pál* és még vagy száznál több művésznk folytatott hosszabb-rövidebb ideig tanulmányokat a müncheni akadémián. A nevezetességek, így a régi és az új képtár (Alte und Neue Pinakothek), a szobortár (Glyptothek) és Európa legnagyobb technikai gyűjteménye, a Deutsches Museum megtekintése után a turisták gyönyörködhetnek a hangulatos óváros gótikus, barokk és rokokó műemlékeiben, vagy felkereshetik a művésznegyedét, a Schwabingot, ahol az egyik kis ház falán márványtábla hirdeti, hogy itt élt Lenin 1900—1901-ben. Ám ezek és az egyéb látnivalók, például az 1972. évi olimpiai játékok létesítményeinek megtekintése után minden könyvtáros jól teszi, ha felkeresi a Német Szövetségi Köztársaság legnagyobb könyvtárának, a *Bayerische Staatsbibliothek*nak (Bajor Állami Könyvtár) négy millió kötetet meghaladó gyűjteményét is.

A több évszázados múltra visszatekintő könyvtárát V. Albert alapította 1558-ban. Anyaga az idők során a *Wittelsbach* fejedelmi család más ágának, például a mannheimi udvarnak a könyvtárával gyarapodott. Az egyházi vagyon elkobzásakor pedig — a 19. század elején — mintegy 150 kolostor értékes kódexeivel, ösnyomatványaival gazdagodott. A könyvtár mai elhelyezése I. Lajos bajor király nevéhez fűződik, aki feladatult adta *Friedrich Gärtner* udvari építésznek, hogy a könyvtár „München legnagyobb építménye legyen”. A firenzei paloták mintájára épült könyvtár az 1832 és 1843 közötti években készült el, és ma is ugyanott működik, a város egyik szép sugárútján (Ludwigstrasse 16.), az egyetem szomszédságában. Bár az épület a második világháború alatt 80 százalékban elpusztult, és anyagának egynegyede, körülbelül 500 000 kötet a tűz martaléka lett, már 1946-ban megkezdték újjáépítését. A régi épületet 1966-ban modern, új épületszárnyal bővítették, ahol a klíma- és egyéb berendezésekkel ellátott 500 személyes általános olvasótermet és a folyóiratolvasót (80 olvasóhellyel) is elhelyezték. A raktárakat szintén korszerűsítették, a könyvek szállítását gépi futószalag gyorsítja.

A könyvtárban ma a következő rész-

legek működnek: a bajor állami könyvtárak főigazgatósága, az állami könyvtár igazgatósága, a szerzeményi, a feldolgozó, az olvasószolgálati osztály, a kézirat- és ösnyomatvány-, a keleti (ázsiai), a kelet-európai gyűjtemények, a zene- és a térképtár, valamint a könyv- és kézirat-restauráló intézet. Mint Bajorország nemzeti könyvtárában, itt szerkesztik a bajor központi katalógust, az épületben működik a bajor könyvtárosiskola, és itt dolgozik a bajor nyilvános könyvtárak tanácsadó-módszertani állomása is.

Hagyományörző szakrendszer

Tudjuk, hogy az Országos Széchényi Könyvtár első szakrendszere az úgynevezett „müncheni szakrendszeren” alapult, amelyet *Martin Schrettinger* a múlt század első évtizedeiben ebben a könyvtárban dolgozott ki. A könyvtár felkeresésekor érthetően kíváncsi voltam arra is, hogy az utódok milyen osztályozást használnak ma, és miként tájrák fel sokrétű állományukat. A katalógusok három fajtáját használják: a betűrendes leíró, a tárgyszó-katalógust (Schlagwortkatalog) és a szakkatalógust (Systematischer Katalog). Az ETO-t nem vették át, amit azzal magyaráznak, hogy a saját rendszerük jól bevált, a különféle gyűjteményeket biztonságosan feltárja, ezért szükségtelennek tartják a decimális osztályozás bevezetését, ami egy milliós állományú könyvtárban nehéz feladat. Érvelésük elfogadhatónak látszik, bár ehhez — érzésem szerint — a tradíciókhoz való ragaszkodás is nagymértékben hozzájárult.

A betűrendes leíró katalógus az 1911 után beszerzett könyveket és folyóiratokat tárja fel nemzetközi méretű cédulákon az általános címléírasi gyakorlatnak megfelelően. A régi állományról részben nagyalakú (kvart) kartonok, a legrégebbi irodalomról kézírással készült, egyes gyűjteményrészecskékről pedig nyomtatásban is kiadott kötetkatalógusok tájékoztatnak. A tárgyszó-katalógusok az 1911-től megjelent irodalmat tájrák fel.

A könyvtártörténelemben „müncheni rendszer”-nek nevezett osztályozási, egyben elhelyezési, raktári felállítási rendet a könyvtár egykori vezetője, *Martin Schrettinger* (1772—1851) az 1814—15-ös években alakította ki. A nyomtatványok

felosztásában nem a tudományok rendszerét követte, hanem azokat 12 főosztályba (enciklopédiák, filológia, történelem, matematika, fizika, antropológia, filozófia, esztétika, politika, orvostudomány, jog, teológia) sorolta, és mindegyiken belül szakcsoportokra osztotta. Az anyag így kezdetben 189, a későbbiekben pedig 200-nál több szakcsoportba került. A latin elnevezéssel jelölt szakcsoportokon belül az irodalmat a könyvek mérete szerint három nagyságrendbe (folio, kvart, oktáv) osztották, és a szerzők, illetve a névtelen művek esetében a címük szerint betűrendbe sorolták. Egyes gyűjteményeket — mindenekelőtt az őnyomtatványokét — sajátosságaik miatt nem vonták be ebbe a szakcsoportosításba. Ugyanígy a kéziratosokat is külön elvek alapján dolgozták fel.

Több mint száz éven át használták ezt a módszert, amikor is 1936-ban a Schrettinger-féle rendszert a raktározásban felváltotta a folyószámos elhelyezés, az addigi logikai jelzet helyébe pedig a könyv feldolgozásának éve és sorszáma lépett. A második világháború után (1953) azután egy új szakkatalógus kiépítésébe is belefogtak, amely a müncheni hagyományokat megőrizve, a földrajzi és a rendszerező szakkatalógus kapcsolatán alapszik. A szakrendszer most már 999 főosztályra tagozódik, és minden főosztályon belül két latin kisbetűvel (bb—zz) jelzett további alcsoportok találhatók. A szakrendszeren belüli áttekintést különféle mutatók könnyítik meg, például az földrajzi az országokat, a városokat tünteti fel.

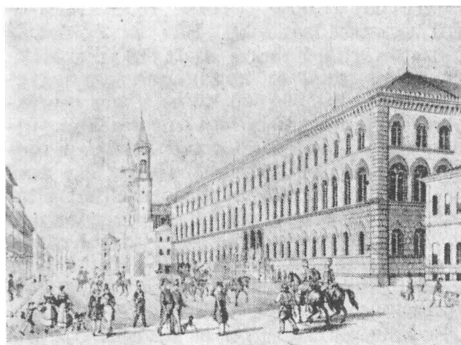
Értékes különgyűjtemények

Általában egy-egy ország, terület könyvtári rendszerére a központi szolgáltatások a jellemzőek. A Bajor Állami Könyvtár ez irányú kötelezettségeinek jól megfelel. A Bavarica gyűjteményét használók részére külön olvasóterem áll rendelkezésre. Figyelemre méltó, hogy a Bajorországra vonatkozó műveket és 1916-tól kezdve a folyóirat-cikkeket is feltárják a megfelelő katalógusokban, majd folyamatosan közreadják a *Bayerische Bibliographie* füzeteiben. Körülbelül 40 nagyobb bajor könyvtár teljes állományáról központi katalógust szerkesztenek, amelyet az NSZK-n belüli kölcsönzések, továbbá a külföldi rendelések esetében hasznosítanak. 12 könyvtár folyóiratainak mikrofilmlapra felvett anyagáról pedig jegyzékeken tájékoztatják az olvasókat. A könyvtárosiskola is itt működik, ebben közép-, illetve magasabb fokú képzés folyik a bajor könyvtárak személyi utánpótlására.

A könyvtár sokrétű anyagát a különgyűjtemények nagysága is érzékelteti: a *térképtárban* 210 000 térkép, a zenei gyűjteményben 200 000 nyomtatott zene-mű, kézirat stb. található. Az *ázsiai országokra* vonatkozó, 115 000 kötetes keleti gyűjteményből 50 000 kötet Japánnal foglalkozik. A *folyóíratárba* pedig 8500 külföldi, 5500 német folyóirat és 105 külföldi újság jár. Különösen érdekes és tanulmányozásra méltó a *Kelet-Európa-gyűjtemény* (Osteuropa-Sammlung), amelynek 350 000 kötetében az Európa keleti, illetve délkeleti országaiban (Lengyelország, Csehszlovákia, Szovjetunió, Jugoszlávia, Bulgária, Románia, Albánia és Görögország) megjelent, valamint az ezekről az országokról írott műveket olvashatjuk. A gyűjtemény 30 személyes olvasótermében 20 000 kötetes kézikönyvtár áll a kutatók rendelkezésére. Népszerű az a kezdeményezésük, hogy a felsorolt országokból érkezett legújabb irodalmat a hónap első tíz napján kiállítják böngészésre, havonta pedig szakok szerint csoportosított, sokszorosított jegyzékekben közlik az újdonságok címadatait. A kelet-európai országokból mintegy 1300 tudományos folyóirat érkezik. A könyvtár különösen fontosnak tartja a szlavisztikával foglalkozó periodikumokat, ezért az idevágó 300 folyóirat tartalomjegyzékét kéthavonta kiadott füzetekben publikálja (Inhaltsverzeichnis slavistischer Zeitschriften).

A különgyűjtemények közül a látogatóban a legmélyebb benyomást a könyvtár féltett kincse, a *kézirat- és őnyomtatvány-gyűjtemény* kelti, amelyben 40 000 kéziratos (ebből 650 görög, 19 000 latin), 18 500 őnyomtatványt, 26 500 ex librist és sok ezer egyéb dokumentumot (réztábla-nyomatot, litográfiai első nyomatot stb.) őrznek. A kéziratosok között található a VIII. századból fennmaradt

Ahol a „müncheni rendszert” megalkották:
Bayerische Staatsbibliothek (Metszet 1843-ból)

Wessobrunni imádság, továbbá a *Nibelungenlied* XIII. századból származó hohenenensi kézírata. A kódexek közül különösen értékes *Kopasz Károly* 870-ben készült, gazdagon illusztrált evangéliuma, a *Codex Aureus*. Csodálatosan szép III. Ottó bizáncias, ikonszerű miniatúrákkal díszített *Bambergi evangéliuma* a X. századból, de hasonlóan híres I. Miksa 1515-ből megmaradt imakönyve is *Dürer* és *Cranach* rajzaival.

A könyvtárban található a világ egyik legnagyobb ősnymtatvány-gyűjteménye. Ebben elsősorban a német és az itáliai városok (Velece, Róma, Firenze) nyomtatványai, továbbá a Franciaországból, Párizs és Lyon nyomdáiból kikerült ősnymtatványok vannak gazdagon képviselve. A különösen értékesek közé tartoznak a legrégebb mainzi nyomtatványok, az unikumnak számító *Türkenkalendar* (1454) és az 1450—1455 között készült 42 soros *Gutenberg-biblia*. A kézírattár és az ősnymtatványok féltett kincseiből az erre a célra berendezett teremben (elsötétített helyen, üvegburák alatt, elektromos biztonsági berendezésekkel ellátva) állandó kiállítást rendeztek a szakembereknek, akik külön engedéllyel léphetnek be ide. Kísérőm, *Hubay Ilona* — aki néhány éve erről az osztályról ment nyugdíjba — szerencsémre megszerezte az engedélyt, hogy a „kincstárt” megtekinthessem, és szakszerű magyarázataival felejthetetlen élménnyé varázsolta számomra a páratlan látványt. Tapasztaltam, milyen nagy tisztelet öve-

zi személyét, méltán, hiszen 13 év alatt 8000-nél több, Würzburg, Eichstätt, Neuberg/Donau és Ausburg könyvtáraiban őrzött ősnymtatványt tárt fel tudós alaposággal. Legutóbb pedig a 42 soros Gutenberg-biblia hasonmás kiadásának munkatársaként nagy szakértelemmel megírta a híres biblia ismert példányainak történetét. (*Ilona Hubay: Die bekannten Exemplare der zweiundvierzigzeiligen Bibel und ihre Besitzer. = Johannes Gutenbergs zweiundvierzigzeilige Bibel. Faksimile-Ausgabe... Kommentarband München, Idion, 1979. 127—155. l.*)

Jelen van korunk technikája is...

A könyvtár egyes részéről írt vázlatos beszámolómból nem maradhat el a könyvtár használatát segítő technikai eszközök leltárszerű felsorolása (részletes leírásuk külön cikket érdemelne). Az általános olvasóteremben 4 mikrofilm- és 2 mikrofilmlap- (mikrofiche) olvasókészülék, a kéziratolvasóban 4 mikrofilmolvasó, a zenei és a távol-keleti gyűjtemény olvasótermében egy-egy mikrofilm-, a folyóirat-olvasóteremben pedig egy mikrofilmlap-olvasó készülék működik. Másolatok készítésére az olvasószolgálatnál elhelyezett 5 xerox berendezés (ebből kettő 25×36,5 cm-es, egy pedig kétoldalas másolatot készít) szolgál. Követésre méltó az úgynevezett mikro-gyorsszolgálat (egy mikrofilm-felvevő- és egy nagyítógéppel), amely a fotómásolatokat, nagyításokat a következő munkanapra elkészíti. Fényképek egyébként bármelyik gyűjteményről megrendelhetők fekete-fehérben vagy színes kivitelben. A fényképező részleg az olvasóknak szakmai felvilágosításokat is ad.

A legkorszerűbb technológiát a folyóiratok számítógépes katalogizálása (Elektronische Datenverarbeitung), továbbá a könyvtárban működő számítógép végállomások (terminálok) képviselik, amelyek a német orvosi dokumentációs intézet számítóközpontján keresztül lehetővé teszik a „Medline”, a „Cancerline”, valamint a „Biosis” (Biológia) és a „Psycinfo” (Pszichológia) gépi információrendszerrel való párbeszédes kapcsolatot. Végül megemlíjtük azokat az apró gondoskodásokat (bélyeg- és pénzváltó automaták, önkiszolgáló láthamegőrző, írógépek a kutatóhelyeken, kulturált étkező és kávézó stb.) is, amelyek elősegítik, hogy a Bajor Állami Könyvtárban naponta megforduló nagyszámú olvasó otthonosan érezze magát a gazdag gyűjteményekben.

Dr. Móra László

A Bajor Állami Könyvtár régiségeiből:
a *Codex aureus*, egy 870-ben írott
evangélium

A könyv gyógyító hatása

Beszélgetés a biblioterápiáról dr. Oláh Andorral

A figyelő olvasó, televíziónéző és rádióhallgató előtt nem cseng ismeretlenül dr. Oláh Andor szentendrei főorvos neve. Többször szerepelt érdeklődést felkavaró műsorok keretében a nagy nyilvánosság előtt a rádióban és a televízió képernyőjén is; számos orvosi, orvostörténelmi, néprajzi tanulmánya, cikke jelent meg hazai és külföldi kiadványokban. A magyarországi népi gyógyászat hagyományainak egyik legjobb ismerője, s azon kevesek közé tartozik hazánkban, akik ismerik és alkalmazzák a biblioterápiát.

Közelítése a könyvhöz, az írott szóhoz egészen sajátos, biblioterápiai módszere minden bizonnyal ismeretlen a Könyvtáros olvasói körében. Ezért a könyvvel történő gyógyításról, a könyv betegség-megelőző szerepéről, az e területen szerzett tapasztalatairól beszélgetünk vele.

— *Mindenekelőtt hadd kérdezzük meg, hogyan került kapcsolatba a könyvvel, a könyvtárral?*

— Későbbi hivatásomra utalva nagyon stilszerű és meghatározó első szorosabb kapcsolatom a könyvekkel. Tizenkét éves koromban szívizomgyulladás miatt — az akkori szemléletnek megfelelően — kezelőorvosom egy évig szigorúan fektetett. Személyiségem későbbi fejlődésére meghatározóan hatott, hogy akkor rákaptam az olvasásra. Végigolvastam például Verne összes regényét. Egyre gazdagabb életet élhettem olvasmányaim segítségével, a könyvek feledtetek velem fekvést, bezártságot, mozgáshiányt. Az olvasás szenvedélyét megőriztem, és betegségem lezajlása után is szabad időm túlnyomó részét olvasással töltöttem. Részben betegségem alatt, részben utána Jókai összes műveit is végigolvastam. De ez már a könyvtárral való első találkozásom története.

Apám is orvos volt, s mint tudós ember nagy könyvtárral rendelkezett. Ünnepelesen sorakoztak dolgozószobájában a masszív, fekete könyvespolcokon és könyvszekrényben a könyvek. Az iránta érzett szerető tiszteletet és elfogódottságot könyveire is kiterjesztettem. Könyvtárában megvolt a százkötetes, jubileumi kiadású Jókai-sorozat. Verne a betegségen segített át, bejártam a világot vele, Jókai a serdülőkor válságos korszakán, ám felnőtt fejjel ismét végigolvastam összes műveit és megírtam „*A láthatatlan csillag (Jókai életének orvosi és orvostörténelmi tanulságai)*” című könyve-

met, amely most vár kiadásra. Jókai — s ezt talán csak a szakmabeli olvasó tudja — nemcsak saját korának orvosát és orvostudományát ismerte és ábrázolta, annak különböző irányzataival együtt (például a homeopata orvoslást), hanem a különböző korokét is. Járványokat és betegségeket írt le a tudós pontosságával, a művész szemléltető erejével. A népi (hagyományos) orvoslás és a gyógyító ember, a füves asszony is vissza-visszatérő témája. Jókai és a népi írók adtak érzelmi alapot, majd Karácsony Sándor tanításának, könyveinek megismerése tudati indítást, hogy életprogramomnak válasszam még orvostanhallgató koromban az ősi, hagyományos (népi és keleti) orvoslás kutatását, egy igazi lelki-szellemi megalapozottságú, természetes élet-és gyógyításmód megvalósítását olyan módon, hogy elsősorban önmagam élek és gyógyulok így. Saját bőrömon tapasztaltam tehát, hogy *a könyv nemcsak gyógyít, hanem betegségmegelőző szerepe is van*, hiszen csak az lehet egészséges és boldog, aki megtalálja magával ragadó feladatát, életének értelmét ezen a földön.

— *Vannak-e könyvtárakhoz fűződő emlékei?*

— A Békéscsabai Megyei Könyvtár nagyon sokat jelentett számomra ott-tartózkodásom idején. A könyvtár igazgatója, *Lipták Pál* hivatali kötelességén messze túlmenően, baráti módon segítségemre volt a kutatásaimhoz szükséges könyvek megszerzésében. *Gandhinak* A Guide to Health és *Bureau Bouddha* című művét például nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés útján hozatta meg számomra. *Pápai Páriz* Pax animae című művének mikrofilm-példányát a Széchényi Könyvtártól szerezte meg. Bajos volna számba venni részletesen azt a folyamatos, állandó segítséget, amit nyújtott, ugyanakkor őszinte érdeklődéssel kísérte tudományos (gyakorlatban is megvalósított) igazságkutató munkámat. Az általa kitűnően fejlesztett könyvtár folyóirat- és könyvanyagával a szó szoros értelmében ablakot nyitott számomra a világra, így a világ egy viszonylag eldugott helyén a modern kultúra sodrában maradhattam. Elismerésből per sze a könyvtár minden dolgozóját részesítenem kell. Egyetemista koromtól kezdve — amikor az egyetemi könyvtárat látogattam buzgón — különleges élményt és megnyugvást jelentett számom-

ra leülni az olvasóteremben, belemerülni egy-egy könyv olvasásába, belekóstolni ebbe a könyvbe is, abba a folyóiratba is. A *genius loci*, a hely szelleme olyanynyira érvényesült, hogy a Szellem (szellemek) szinte megtévesztett jelenlétét éreztem, szinte valóságosan emelkedtem és repültem. Igen, a „Gutenberg galaxis” végtelenségében. Nem is hiszek a kultúra béljósainak a könyvre kimondott elparentálásában, circumdederuntjában.

— *Gyakorló orvosi munkája folyamán milyen módon figyelt fel a könyv gyógyító voltára, a biblioterápia jelentőségére?*

— Biblioterápiával 12 éves korom óta foglalkozom, de akkor még nem tudtam, hogy így hívják. Még két élményforrásra, megismerésforrásra volt szükségem, hogy egyre tudatosabban és rendszerebben alkalmazzam is orvosi pszichoterápiás gyakorlatomban a biblioterápiát. Ifjú koromban *Ady* verseibe szerettem bele, miután a Rákóczi út és a Blaha Lujza tér sarkán — milyen jól emlékszem rá! — egy könyvnapis sátor pultjáról, az akkori olcsó Athenaeum kiadás piros borítólapjáról rámvette nagy szemét *Ady* Andre. Harmadik gimnazista voltam. Személyes találkozásként hatottak rám az első és a későbbi versolvasási alkalmak is. Az engedelmes, illedelmes, jól tanuló úrifüű ekkor kezdett lázadni, szembeszállni áltékintélyekkel, gúzsba kötő szokásokkal, osztály-előítéletekkel és mindenféle előítéletekkel. Tehát igazságkeresésre és szabad életre buzdított. Azóta sem szakadtam el *Ady*-tól, egyre mélyebbre hatoltam költészetébe. Bármilyen furcsán hangzik is, *Jung* mellett ő a legnagyobb tanítómeszterem a lélektanban. Első biblioterápiás próbálkozásaim is az ő verseivel, versoraival történtek. Mivel szerettem a verseket és katartikusan hatottak rám, kétségbeesett, szomorú lelkiállapotaimból kivezetett egy-egy vers, éppen ezért önként kínálkozott, hogy betegeimet is versekkel gyógyítsam. (Tehát: vers-terápiának nevezhetném inkább ezt még, mint biblioterápiának!) Életörömet, reménységet, gyógyzniakarást sugárzó, a letört lelkiállapottal együtt a bizakodást is felvillantó *Ady*-versrészleteket választottam ki, legépeltem és átadtam betegeimnek. Például a *Vezeklő vlgadozás zsoldárának* e sorait: „*Csak örülni szabad, örülni. Ellankadni soha: mindent lebírni, Sírni nem szabad, sohase sírni.*” Később „mantrák”-nak kezdtem nevezni ezeket a lélekemelő, katartikus hatású verseket és vesszorokat, miután a jógával és a tibeti filozófiával, orvostudományal is megismerkedtem. Majd ál-

landóan bővült a költők és a versek listája. De a népi orvoslás, a ráolvasások megismerése éppen olyan jelentős ösztönzés volt számomra a vers-terápia, a biblioterápia alkalmazására, mint saját olvasmányélményeim, a biblioterápia saját magamon tapasztalt hatása. 1952-től kezdve, *Lükő Gábor* segítségével körzeti és kórházi orvos koromban Békés megyében megismerkedtem a természetes népi gyógyító eljárások mellett a népi pszichoterápiás módszerekkel és a ráolvasással is. E szövegek elemzésekor megállapíthattam, hogy túl azon, milyen kiváló művészi alkotások ezek, orvosi, pszichoterápiás szempontból is szuggesztív, hipnotikus erejűek, hatásúak.

— *Mióta alkalmazta a biblioterápiát saját orvosi gyakorlatában?*

— Dobozi körzeti orvosként, 1962-ben kezdtem alkalmazni a biblioterápiát. Hosszú évek tapasztalatai alapján azután összeállt azon könyvek listája, amelyeket különösen gyógyító értékűeknek tartok, és közülük választom ki az éppen szükséges könyvet. (Felsorolásukra nincs módunk, esetenkénti kiválasztásuk egyébként is több — orvosilag mérlegelendő — tényezőtől függ.) A versek és versrészlet-szövegek gyűjteménye is persze rendelkezésemre áll, és állandóan bővül.

Nagyon leegyszerűsítve: a betegség egyik jellemzője, hogy elvesztettük vagy ki se építettük igazi kapcsolatunkat a természettel, önmagunkkal, embertársainkkal, a magasabbrendű világgal és a szellemi élettel, „jobbik énünk”-kel. (A betegség során egy vagy több *kapcsolathiany* lép előtérbe, egyénenként változóan.) Egészséges az, aki e négyes kapcsolatrendszerét fenntartja: életerőt merít a természetből, szellemi (lelki) erőt a szellemi életből, egyéniség az önmegvalósítás által, és társas lény a társas lelki kapcsolatok révén. Tehát e kapcsolatokat erősítő, helyreállító könyvekre van szükség.

— *Hogyan épülhet be a gyógyítás folyamataiba az olvasás?*

— A könyvek megválasztása természetesen a beteg lelkiállapotától, intelligenciájának fokától függ. Biblioterápiát általában csak annál a betegnél lehet végezni, aki tud és szeret olvasni. Orvoscsoport, divatszavalló *team* már nehezebb biblioterápiás feladatra is vállalkozhat, de az orvos egy szál magában nem veheti vállára atlaszként az embernevelés minden terhét, annak pótlását, amit az iskola és a társadalom elmulasztott, vagy helytelenül vitt végbe. E fenntartások

figyelembevételével szervesen és természetesen épülhet bele a gyógyításba az olvasás. Amint a beteggel való beszélgetés folyamán felmerül egy bizonyos probléma, és a beteggel együtt az orvos feltár bizonyos konfliktust, az erre az esetre vonatkozó megfelelő könyvet is odaadja a betegnek. Ha például valakinek a gyerekével vannak gondjai, konfliktusai, annak a gyereklelket feltáró irodalmi és lélektani könyveket adok.

— *A neurotikus jellegű megbetegedéseken kívül mely betegségek esetében tartja különösen alkalmas „gyógyszer”-nek a könyvet?*

— Nemcsak neurotikus betegeknek való a biblioterápia, hanem az úgynevezett pszichoszomatikus betegségben szenvedőknek is. (Talán minden betegség pszichoszomatikus betegség.) Ma már sokoldalúan ismerjük a lélek és a test összefüggésrendszerét, egymásra hatását az egészséges és a beteg állapotokban egyaránt. Eppen az jellemző a pszichoszomatikus betegségekre, hogy ezekben a lelki tényezők — tartós vagy hirtelen nagy bánat, csalódásélmény, belső lelki harc, konfliktus, tárgy vagy személy elvesztése, depresszió, szorongás, kielégítetlen szeretetigény, agresszív beállítottság — döntő szerepet játszanak a testi tünetek, a szervi betegségek kifejlődésében. Hosszabb-rövidebb ideje tartó lelki állapotváltozás előzi meg a testi betegség (például a gyomorfekély, a pajzsmirigy túlműködése, a tüdőasztma, a túlérzékenység, azaz allergia, az ödém fekélyes béglyulladás, a magasvérnyomás) megjelenését, az infarktust. Bizonyos ideig ezek a bajok aránylag könnyűszerrel gyógyíthatók, persze ha nemcsak gyógyszert, hanem pszichoterápiát és biblioterápiát is kap a beteg.

De bármely betegségben a gyógyulás egyértelműen csak úgy következhet be, ha lelki beállítottságunk, káros életszokásaink, helytelen táplálkozásmódunk stb. megváltozik, ha testi-lelki állapotunkban, személyiségünkben bizonyos változás jön létre. Elfordulni valamitől, abbahagyni valamit és valami mást, jobbat, egészségesebbet, teljeset, élettelit kezdeni el: erre inspirál a jó orvos és a jó, gyógyító könyv szava. Az igazságot vonzóan kifejező — mai szóval *olvasmányos* — könyv, szöveg óriási erőt ad, katartikus hatást kelt, kiegészíti, támogatja az orvos jelzéseit, az orvos szavaival együtt szuggesztív hatást fejt ki.

— *Lehetséges az olvasásnak betegségmegelőző szerepe is?*

— A könyv szuggesztív ereje nemcsak

feltételezhetően, hanem bizonyosan betegségmegelőző értékű is. Gyógyít, vagy ront! Hiszen egészséges vagy beteges szokásaink, magatartásmódunk, gondolkozásmódunk nagyrészt környezetünk — munkatársaink, osztálytársaink, családunk — hatására, jó vagy rossz példaadására és kulturális hatásra — jó vagy rossz olvasmányok, tévé, rádió, színház, tankönyvek, iskolai tanulmányok — alakul ki.

— *Őn, aki tudományos dolgozatokban is foglalkozott az orvos és a beteg kapcsolatának kérdésével, hogyan látja, mennyiben változtat ezen a kontaktuson a biblioterápia alkalmazása? Továbbá: megbeszéli-e betegeivel olvasmányait?*

— Egyre több kritika éri az orvos betegével szembeni magatartásmódját. Az orvos—beteg viszony válságát emlegetik, az ezen a téren is érvényesülő elidegenedést. Ugyanaz figyelhető meg a tömegrendeléseken, amit *Arany* állapít meg az iskoláról, a tanár—diák viszonyról: „*Zsúfolva is van termők; ő tanára Alig százötvenedrész gondja volt.*” A távolság áthidalásának egyik nagyon fontos eszköze az előszón, az orvos „jó szaván” és helyes gesztusán kívül a megtestesült szó: az átadott könyv. Az a könyv, amiről beszéltem, és amit átnyújtok a betegnek, saját könyvem, tehát mintegy baráti kap-

csolatot létesít közöttünk, hiszen könyvet kölcsönözni csak jó ismerősnek, barátunk szoktunk. Ez a könyv nemcsak „tárgy”, hanem a személyes kapcsolat szimbóluma orvos és beteg között. Tartós, baráti, ihlető-inspiráló jelenlétet teremt az orvos és gondolatai számára. Ezt a szimbolikus jelenlétet újra meg újra megerősíti az ismételt pszichoterápiás beszélgetés orvos és beteg között. E beszélgetés részét képezi a könyvről való beszélgetés is, aminek — az én gyakorlatomban — semmi köze sincs az irodalmi és iskolás elemzésekhez, az intellektuális semmitmondáshoz. A lényegről esik szó: mit jelent nekünk, akiknek itt és most az élet vagy halál problémáját kell megoldanunk. A könyv folyamatosan ront vagy gyógyít ebben a világban, anélkül, hogy — többnyire — tudomásunk volna róla. A biblioterápia nem jelent mást, mint tudatosítani és módszerré alakítani át saját tapasztalatunkat, élményeinket és mindazt, ami észrevétlenül valósult meg eddig.

— *Milyen külföldi példákat ismert a biblioterápia alkalmazásáról?*

— Biblioterápiám során saját tájékozottságomra, sokoldalú érdeklődésemre és tapasztalataimra, elgondolásaimra támaszkodom. Leginkább az határozza meg biblioterápiámat, hogy az én életemben is rendkívüli olvasmányélmények szerepelnek személyiségalkító, gyógyító, testi-lelki egészségmegőrző jelentőséggel.

— *Mi a véleménye a hazai gyógyító intézmények betegek részére létesített könyvtárainról, azok könyvanyagáról és az ottani könyvtárosok munkájáról?*

— Ha az egészségügyi intézményekben működő könyvtáros munkájában a száraz szakismeret dominál, nem felelhet meg feladatának. De az is döntő fontosságú, hogy milyen a viszonyuk a könyvhöz, a könyvtárhoz, a biblioterápiához az orvosoknak és általában az egészségügyi „káderek”-nek. Arra volna szükség, hogy ne csak az újraélesztéshez, az elvégzendő műtétekhez, a folyamatos betegellátáshoz álljanak össze munkaközösséggé, csoporttá, team-mé, hanem a biblio-(pszicho-)terápiához is. És nemcsak a neurológiai és pszichiátriai osztályokon... De legalább ezeken jó volna már elkezdni. Az egyéni előfeltétel is önként adódik: krimibolond, operettrajongó egészségügyi dolgozó nem folytathat értékes biblioterápiát. Kétes értékű a saját problémáinak megoldása elől narkózisba menekülő ember gyógyító, biblio-(logo-)terápiás tevékenysége is. Ez csak akkor nyerhet polgárjogot, azáltal kaphat erős alapot az intézményekben, ha a gyógyítással foglalkozók képesek lesznek magukat elemezni, megismerni, gyógyítani, egészséges életre törekedni, a kimondott, az írott és olva-

sott szó mestereivé vagy legalábbis tisztelőivé, jó törekvésű alkalmazóivá nemesedni. Mindez nem lehetetlen, de kitarást, céltudatot igényel. Az intézmény vezetősége részéről is.

Úgy látszik, ezek az előfeltételek még nem teljesen (vagy félig sem?) adottak. Egyetlen kórházból hazatért betegemtől sem hallottam arról, hogy biblioterápiában részesült volna. Legfeljebb időtöltésül szolgál, vagy szórakozási igényt elégít ki a kórházi könyvtár, ha egyáltalán funkcionál. Kár, nagy lehetőséget mulasztunk el. Ma még csak a véletlenszerűség és esetlegesség érvényesül eredmény formájában, nem pedig a céltudatosan, biblioterápiás céllal összeállított könyvanyagának és tevékenységnek tudható be. Nem jobb a helyzet az úgynevezett alapellátásban sem.

— *Tud-e másokról is, akik az országban orvosi munkájukban alkalmazzák a biblioterápiát? Ön szerint az orvosképzésbe jelenleg mely formában volna beépíthető a biblioterápia oktatása?*

— Könyvszerető, sőt bibliofil, könyvgyűjtő orvosokról tudok, de biblioterápiát alkalmazókról nem. Néha megvan a szándék, de nem ismerik a módszert. Éppen ezen a téren terheli nagy mulasztás az orvosképzést, mind az egyetemi, mind a továbbképzés egész rendszerét: nem építi bele jelentőségének megfelelően nevelési terveibe és gyakorlatába a lélektant, a pszichoterápiát és ezen belül a biblioterápiát. Persze, hogy tanítani kellene az egyetemen a biblioterápiát is, mégpedig nemcsak elméletben (az elméletet se a száraz tankönyv jelentse, és ne a bibliográfia kásahegyén legyen kénytelen magát átrágni az amúgy is túlterhelt hallgató), hanem a gyakorlatban is. Gyakorlati ideje alatt dolgozzon egy ideig kórházi könyvtáros mellett is, beszélgesen a betegekkel, orvosokkal a könyvről, biblioterápiáról, illetve: gyógyítson vele. Gyakorlat teszi a mestert. Továbbá: ne csak klinikán és kórházi osztályokon töltse gyakorló idejét, hanem körzeti orvos mellett is. Tőle is tanulja, vele együtt is gyakorolja a biblioterápiát. Ezzel párhuzamosan vagy ezt megelőzően persze intenzív pszichoterápiás továbbképzési alkalmakat kell teremteni, és ebbe beépíteni a biblioterápiát. Nálunk ezek a tervek utópisztikusnak tűnnek, holott égetően, sürgetően szükségesek, alapvető követelmények. Arra pedig, aki a maga hatáskörében, korlátozott lehetőségei között megvalósításán fáradozik, hátrány származik, vagy — a legjobb esetben is — szkeptikus, rezignált lelkisnylés vár: mit akar ez az ember? No meg: egy fecske nem is csinál nyarat!

Batári Gyula

Trócsányi György

1896—1973

A nagy múltú és mai tudományos életünkben is fontos szerepet vivő *Trócsányi család* tagjaként 1896. március 29-én született Sárospatakon. Testvérei közül *József*, a sárospataki Református Főiskola tanára, jogügyi igazgatója, *Zoltán* irodalomtörténész, nyelvész, művelődéstörténeti író, egyetemi tanár, műfordító, a Magyar Könyvszemle szerkesztője, könyvtörténész, könyvtáros volt egy személyben. *Dezso* pedig filozófiai író, akadémiai tanár. Az édesapa, *Trócsányi*

Bertalan is közvetlen kapcsolatban állt a könyvszakmával: előbb nyomdász volt Nagyváradon, majd a Pesti Könyvnyomdánál, később a sárospataki Református Főiskola könyvbizományosaként könyvkereskedői tevékenységet is folytatott 1896-ig, ekkor — György születésének évében — meghalt. Az özvegy édesanya nehéz körülmények között nevelte fel a nyolc gyermekét. A sárospataki gimnázium jó indítást adott Trócsányi Györgynek, a majdani könyvtárosnak, aki saját erejére és keresetére támaszkodva kezdte meg jogi tanulmányait Pesten 1913-ban. Az 1948. október 30-án kelt önéletrajzi írása szerint Pestre érkezésekor azonnal belépett a Galilei körbe. 1914 februárjában az Országgyűlés számvevőségén kezdett dolgozni, miközben tanulmányait tovább folytatta. A munkát és a tanulást nem sokkal később egyszerre szakította meg a háború. 1915 márciusában katonai szolgálatra vonult be, 1917 júliusában (tartalékos zászlósként) orosz hadifogságba esett, ahonnan 1921-ben tért haza. A jogi egyetemet tehát csak hatévesszünet után folytathatta: 1922-ben szerzett államtudományi doktorátust. A hadifogság után régi munkahelyén, rövid ideig a nemzetgyűlés számvevőségén, majd irodaségédtisztaként dolgozott, s 1921 decemberében került a könyvtárba mint segédkönyvtárnok. Életének ezután következő időszakában a legnagyobb szerepet a könyvtárosi hivatás és munkaterület töltötte be. Ennek gyakorlása közben és mellette sokrétű szociológiai, politikaelméleti, szerkesztői munkásságot is folyta-

tott, 1949-ben bekövetkezett nyugdíjazása után pedig nem lebecsülendő műfordítói tevékenységet végzett.

Az Országgyűlési Könyvtárban töltött három évtized alatt a könyvtár a képviselőház (illetve nemzetgyűlés, országgyűlés) egyik hivatalaként és a törvényhozás belső, zárt jellegű, szakmai intézményeként működött. A Tanácsköztársaság bukása utáni években az alacsony költségvetési elátmány, a félbehagyott könyvtárrendezési, katalógusszerkesztési munkálatok,

az elégtelen létszám stb. gátolták a könyvtár fejlődését. A húszas évek második felének fellendülési ivét pedig a gazdasági válság törte meg. Trócsányi 1923 és 1929 között könyvtárnokként dolgozott a jogi és a politikai élet középpontjában álló parlament — Nagy Miklós igazgató által vezetett — könyvtárában. Kiemelkedő nyelvtudását (német, francia, orosz, angol) főként a gyarapításban hasznosította: az ő feladata volt a külföldi jogi, történelmi, politikai, közgazdasági, statisztikai, szociológiai stb. művek beszerzése, amelyet a törvényhozási munka maximális támogatására törekedve, ám a sohasem elég dotáció összegének figyelembevételével kellett szakszerűen és a képviselői igények kielégítése mellett végeznie.

1926-tól felgyorsultak a könyvtár újrarendezési munkálatai, s ezzel párhuzamosan szerkesztették és kiadásra készítették elő a kötetkatalógusokat is. A képviselőház elnökének vezetése alatt álló könyvtári bizottság — ez a képviselőház állandó bizottságaként, a könyvtár felügyeleti szerveként 1875-től 1949-ig működött — határozata értelmében a katalógus kötetei szakonként, tudományáganként feltárták a könyvtár teljes anyagát. 1929-ben jelent meg az első katalóguskötet (*Az Országgyűlés Könyvtárának katalógusa I. Közjog és közigazgatási jog 1866—1928. Pesti Könyvnyomda RT. 1929. 515 l.*), amelyet 1932-ben követett a második és egyben utolsó kötet *Közgazdasági és pénzügyi irodalom* címmel. (A gazdasági válság utóhatása és a képviselőházi elnökök vál-

tozó elképzelései a tervezett történelmi, jogi és általános szakok katalógusainak kiadását meghiúsították.) Ennek a korabeli könyvtári szakirodalomban és egyéb kritikákban is elismert és igen kedvezően méltott bibliográfiai vállalkozásnak egyik oszlopa Trócsányi volt, és az összeállított, de ki nem nyomtatott katalógusokba is rengeteg munkát fektetett. Ugyanakkor a könyvtár önálló szakrendszerek kiépítő munkálatait irányítása is az ő vállára nehezedett. Ebben az időben, 1929-től 1938-ig már címzetes főkönyvtárnokként dolgozott, 1938 és 1940 között pedig mint valóságos főkönyvtárnok vett részt a könyvtár tudományos tisztviselői karának munkájában. 1929–30-ban ösztöndíjasként Párizsban, majd Berlinben folytatott tanulmányokat, amelyeknek gazdag tapasztalatait a könyvtárban is értékesítette. A széles látókörű, könyvtártani és bibliográfiai kérdésekkel behatóan foglalkozó, szorgalmas tisztviselő „a könyvtárügyek és könyvtárpolitika elismert szaktektintélye” lett, miként azt egy korabeli kiadású lexikonban olvashatjuk. 1937-ben a Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Országos Egyesületében — amelynek előbb rendes, a 30-as évek végétől pedig választmányi tagja volt — előadást tartott a dokumentációról, annak alapján, amit az első dokumentációs világkongresszuson (Párizs, 1937. augusztus 16—21.) tapasztalt. Tevékenyen közreműködött a Könyvtáros Egyesületek Nemzetközi Szövetségének, az IFLA-nak parlamenti könyvtári albizottságában is, például a szövetség 1937. augusztus 24—25-i párizsi ülésén a Könyvtárosegyesület

megbízásából ő képviselte Magyarországot. Ebben az évben jelent meg a *Parlamenti könyvtárak* című tanulmánya (*Magyar Könyvszemle*, 1937. 2. sz.), amely itt-hon elsőként elemezte és rendszerezte a könyvtártípus általános feladatait, a magyar és európai parlamenti könyvtárak funkcióit, szerepét és helyét a könyvtárak között (előadást is tartott róla a Könyvtárosok Egyesületének 1936. október 2-i közgyűlésén). Trócsányi a bibliográfiai kérdések elméleti és gyakorlati szakembere is volt: 1938-ban jelent meg a *Magyar Könyvtárosok és Levéltárosok Évkönyvében* a rendkívül alapos felkészültséget és bibliográfiai jártasságot tanúsító *Magyar nemzeti bibliográfia* című tanulmánya, amelyben az elhanyagolt és megoldásra váró nemzeti bibliográfiai ügyünknek részletes helyzetképét s a megoldás igényes program-és feladattervét vázolta fel.

Trócsányi Györgyöt 1940-ben Nagy Miklós és Panka Károly igazgatók nyugdíjba vonulása után nevezték ki igazgatónak. Vezetőként is az Országgyűlési Könyvtár szakmai tudományos fejlesztését tartotta szem előtt, a háború alatt pedig saját jelenlétével is óvta a könyvállományt, amely könyvtárosi pályája során 100 ezerről 230 ezer kötetre növekedett. A nemzetgyűlés elnöke 1945 júliusában nevezte ki főigazgatónak. A nehéz háborús időszak után a háborús károk mielőbbi helyreállítását szorgalmazta, közreműködött a fasiszta könyveket ellenőrző bizottság munkájában is. A könyvtári bizottság ülésein síkkraszállt a zárt jellegű könyvtár nyilvánossá tétele mellett, mert világosan látta, hogy ez a jövő útja: „A Nemzetgyűlés Könyvtára ...nem szorítkozhatik a jövőben csak a törvényhozó testület tagjainak szolgálatára, hanem kötelessége lesz, hogy gazdag könyvanyagát ... bocsássa a ... kutatómunkát végző olvasók rendelkezésére” — mondta már 1946-ban, a könyvtári bizottság ülésén, hat évvel a tényleges nyilvánossá válás előtt.

1946-tól 1948-ig a *Könyvtári Évkönyv* szerkesztési munkálatait végezte. (A parlamenti könyvtár évkönyvének kiadását ugyanis az első parlamenti könyvtáros, *Vasvári Károly* kinevezésének 100. évfordulójára tervezték.) Az évkönyv kefele nyomata el is készült, kiadására azonban már nem került sor. 1948 januárjában Trócsányi még előadást tartott a Könyvtárosok Egyesületének évi rendes közgyűlésén a demokratikus könyvtárpolitika feladatairól (ennek anyagát sajnos nem sikerült megtalálni), de 1949 fagyossá vált politikai légkörében érdemtelenül nyugdíjazták.

Könyvtárosi működése mellett Trócsányi több más területen is tevékenykedett. A 30-as években és a 40-es évek elején

szociológusként fejtett ki gazdag irodalmi munkásságot. Éveken át volt a Magyar Társadalomtudományi Társulat főtájkára, és e minőségében gyakran képviselte Magyarországot külföldön a nemzetközi szociológiai kongresszusokon (Bécs, Zürich, Genf, Párizs). Szociológiai és elméleti politikai tanulmányai, könyvismertetései főleg a *Társadalomtudomány* című folyóiratban jelentek meg, amelynek 1942-től 44-ig társszerkesztője is volt. Számos szociológiai és politikaelméleti előadást tartott 1929 és 1941 között a Magyar Társadalomtudományi Társaságban, a Protestáns Irodalmi Társaságban, a Sol Clubban, valamint külföldön is (Párizsi Magyar Ház és nemzetközi kongresszusok).

Nyugdíjazása után, 1949 és 1961 között műfordítói tevékenységet folytatott. Például a következő munkákat ültette át oroszról magyarra. *A. M. Jegolin*: Gorkij és az orosz irodalom, *A. M. Ragyiscsev*:

Utazás Pétervárról Moszkvába, *Szaltikov-Scsedrin*: Külföldön, *I. A. Goncsarov*: A „Pallada” fregatt, *V. Scserbina*: Alekszej Tolsztoj, *J. Danyilin*: Maupas-sant, *M. Jelizarova*: Balzac, *M. Bobrova*: Mark Twain.

Trócsányi Györgynek az előbbiekből vázolt, sokoldalú kulturális tevékenysége közül időben és jelentőségében is a könyvtárosi munkássága emelkedik ki: a könyvtárügy tekintélyes egyénisége volt. 1973-ban halt meg Budapesten, 77 éves korában, „a régi könyvtáros-generáció egyik utolsó tagja”-ként (lásd a *Könyvtáros*, 1973. 9. számát). Könyvtárosi, kulturális működését a jelen és a jövő nemzedékek nem feledhetik el.

Jónás Károly

Szász Károly

1905—1980

1927 szeptemberében, frissen szerzett bölcsészdiplomával a zsebében lépett a Székesfővárosi Könyvtár szolgálatába, ideiglenes havidíjas tisztviselőként. Nem volt könnyű abban az időben elhelyezkedni, a pályázók magas összeköttetéseket vettek igénybe bármilyen értelmiségi állásért. A legifjabb Szász Károly, az országos ismert és becsült család tagja azonban nem akármilyen állást keresett, hanem könyvtáros akart lenni. 38 esztendő múlva ugyanabból a szobából, úgy szólván ugyanattól az asztaltól ment nyugdíjba, saját elhatározásából, munkatársai kérését szerényen elhárítva, mint a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár feldolgozó osztályának vezetője, az egész magyar könyvtárórsadalomban tisztelt és szeretett szakember. Minden képessége és adottsága megvolt a könyvtári munkához: irodalmi, művészeti, történelmi és még külön teológiai ismerete is, legendás rendszerezete és rendszerező érzéke, türelmes kintartása, őszinte emberszeretete. Szerencsésen találkozott a neki megfelelő munkakörrel is: az osztályozással, katalógizálással, gyarapítással és a tájékoztatással.

Szabó Ervin és munkatársai annak idején az ország legjobb nagykönyvtári katalógusának alapjait rakták le, amelynek

továbbfejlesztését a két háború közötti kurzus gyenge könyvtárpolitikája, vagy később, az ötvenes évek elejének szakmai igénytelensége sem rontotta el. Nem véletlen, hogy 1949 után a nagy történelmi múltú könyvtárak is a Fővárosi Könyvtár katalógusainak mintájára építették ki új katalógusrendszerüket. Szász Károly ennek a katalógusépítésnek volt mestere. Sohasem tekintette öncélúnak az árnyalt és pontos címleírasi szabályokat — amelyek országos szabványosításában maga is kiemelkedő szerepet játszott —, mindig a teljes feltáró rendszer eszközeként alkalmazta őket. Csoport-, majd osztályvezetőként is ragaszkodott ahhoz, hogy maga is részt vegyen a cédulák besorolásában, az utalók és a választólapok készítésében. Nagy tájékoztatási gyakorlata révén az igényesség kárára tett engedmény nélkül is figyelembe tudta venni az olvasók szempontjait.

Nyugdíjazása után is bejárt még dolgozni a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárba, egykori vezetői munkáját azonban átadta a fiataloknak, és szerényen csak ügyeleti szolgálatot vállalt a tájékoztatásban. November 22-én kísértük utolsó útjára. (—)

Lapozgató

● **BETHLEN GÁBOR SZÜLETÉSÉNEK 400. ÉVFORDULÓJÁRÓL** a tudományos ülésszakokon, kiállításokon kívül alkalmi és tudományos kiadványokkal is megemlékezett az ország. Ezek sorában a maga nemében páratlan a **BOJTI VERES GÁSPÁR DICSOÍTÓ ÉNEKE BETHLEN GÁBOR TISZTELETÉRE** című hasonmás kiadvány [Bp. 1980]. Bojti Veres Gáspár 1595 táján született, és a debreceni kollégium tógátus diákjaként a fejedelem ösztöndíjával került a heidelbergi egyetemre. Ez a panegiris az első ismert műve: nem objektív történetírás, hanem szubjektív költészet. A szerző hazájától távol énekel arról a fejedelemről, aki a jobbágyfiak tanulási szabadságát törvénybe iktatta. Bojti később Bethlen Gábor életének korai szakaszáról (1614) történelmi művet is írt. A dicsőítő ének Tóth Béla szakavatott, kitűnő fordításában, Makkai László utószavával először kerül az olvasókhoz. A szemet gyönyörkedtető könyvet a **Hazafias Népfront Bethlen-emlékbizottsága** adta ki. (L. I.)

● A **BUDAPEST** című folyóirat minden számában folytatódik a fővárosra vonatkozó válogatott irodalom jegyzékének közlése. Csomor Tibor összeállításának már nincs hátraléka: valamennyi szám egészen friss kiadványokat és folyóiratközleményeket vehet számba.

● A **VASI SZEMLE** elmúlt évi harmadik száma közli Káldos Gyulának, a Celldömölki Városi-Járási Könyvtár igazgatójának Celldömölk könyvtári kultúrája a XVIII. század közepétől 1945-ig című írását, amely a tárgyalt korszak egyházi gyűjteményein kívül két magánkönyvtárral — köztük Kresznerics Ferenc kéziratokat és 200 ősnymatványt is magában foglaló könyvgyűjteményével —, valamint az 1837-ben alapított Kemenesaljai Kaszinó könyvtárával, továbbá a különféle egyletek könyvtári törekvéseivel is foglalkozik.

● A **LEVÉLTÁRI ÉVKÖNYVEK** újabban megjelent kötetei közül felhívjuk a figyelmet a **SOMOGY MEGYE MÚLTJÁBÓL** című, 1980-as kiadású, rendkívül gazdag tartalmú tanulmánykötetre. A Somogy megyei Levéltár 1970 óta minden évben megjelenteti évkönyvét, amelynek nemcsak az ad országos jelentőséget, hogy a megyei kutatókon kívül a megyéből elszármazott és más, neves történészeket is foglalkoztat, hanem az is, hogy minden tanulmánya fontos hozzájárulás az országos történelmi kutatásokhoz, illetve ezek egy-egy részterületéhez. Például **Kanyar József** tanulmánya (Népiszkola Somogyban a XIX. század első felében) a magyar oktatásügy történetén kívül adalék a tanítók, a jegyzők, a falusi értelmiség társadalmi rangjának alakulásához; **Laczkó Andrásé** (Sárközy István arcképe) a magyar felvilágosodás irodalmának történetéhez, **Andrássy Antalé** (Noszlopy Gáspár szolgabírói éve) a szabadságharc történetéhez. És még néhány cím és név a kötetből: Egy középneemesi család a középkori Somogyban (**Borsa Iván**); A somogyi konvent II. Ulászló-kori oklevelei... (**Komjáthy Miklós**); Megye és haladás a reformkor derekán (**Varga János**); Somogy megye közlekedési hálózatának kialakulása a XIX—XX. században (**Erdősi Ferenc**); Adatok a népoktatás Somogy megyei történetéhez (1881—1918) (**Kelemen Elemér**); A Balaton... Magyarországi idegenforgalmában (1945—1975) (**Gertig Béla**) (472 l. — 88 Ft). — A **HAJDÚ-BIHAR MEGYEI LEVÉLTÁR ÉVKÖNYVE VI.** jelzésű kötet tanulmányai között szintén több olyan olvasható, amely kitekint a megye határain túlra (például **Béres András** írása: Szabó Pál és a „Kelet Népe”, vagy **Kállay Istváné** a nagybirtok-kormányzat 1711 és 1848 közötti levéltári forrásairól), sőt a mai országhatárokon túlra is (pl. **Perjés Gézáé** Bihar megye 1728. évi adóösszeírásának gépi feldolgozásáról, **Papp Kláráé** Bihar XVIII. századi magánföldesúri birtokairól). E levéltári évkönyv nagy értéke az is, hogy rendszeresen közli a megye helytörténelmi bibliográfiáját (a mostani kötetben az 1975. év helytörténelmi irodalmát vette számba **Bényei Miklós**), továbbá, hogy a visszakeresést név- és helységmutatóval könnyíti meg. (1979. [1980.] 259 l. — 30 Ft) — A Hajdú-Bihar megyei Levéltár közleményei nevű sorozat 15. száma egyetlen témával foglalkozik: „S A HOZ-ZÁÉRTŐ DOLGOZÓ NÉP OKOS GYŰLEKEZETÉBEN HÁNYNI-VETNI MEG SZÁZ BAJUNK” címmel, Gazdag István szerkesztésében a megye tanácsainak 1950 és 1954 közötti történetére vonatkozó dokumentumokat tesz közzé a tanácsrendszer létrehozásának 30. évfordulója alkalmából. E dokumentumok között könyvtári vonatkozásúak is olvashatók. (1980. 67 l.)

Tamás Pál

Az erdélyi képzőművészet egyik legmarkánsabb egyénisége, Tamás Pál 1940. július 30-án született Bukarestben. Édesapja a Hargita megyei Oroszhegyről vándorolt a megélhetés kényszere miatt a román fővárosba, ahol szabóskodásra adta a fejét. Sorsa tipikus székely sors. Édesanyja a Gorj megyei (Olténia) Muşculeştiben látta meg a napvilágot. A család közvetlenül a háború után telepedett meg Marosvásárhelyen. Így hát a kis Tamás Pál ebben a magyar közművelődési központban ismerkedett meg a betűvetéssel, s az elemi iskola befejezése után elvégezte a hároméves szakmai iskolát, és kezében a víz-gázszerelő mesteri oklevéllel vágott neki a körülötte egyre szűkülő világnak. A vegyipari kombinát dolgozója, nős, két gyermek édesapja. S még az is sorsához tartozik, hogy egyik szervezője, alapítója a mintegy hatvan tagú művészes csoportnak, amely — kitartó munkája révén — már egész Romániában elismerésnek örvend.

Tizenkét éves korában határozta el magát, hogy megbirkózik az anyaggal: rézbe kalapálja a világot. S ez a világ nem is lehetett volna más, mint a székely népbaladák kopjafaerdőkkel közrefogott, távolkeleti remény-madarakat bújtató kapukkal benépesített világa. Az irodalmasított székely népéletben fel-felbukkanó idillekhez semmi köze a balladás valóságnak. Ezt ismerte föl idejében Tamás Pál is. S ezzel már azt is elmondottam, hogy rézdomborításai, rézmetszetei, rajzai földízűek... S nálunk a föld kegyetlenül igazságos: fát terem bölcsőnek, koporsónak, kopjafának és zászlórúdnak is; a kenyeret nem szívesen adja, ki kell csikarni belőle — következetes munkával, amely Tamás Pált is jellemzi.

Tulajdonképpen a hatvanas évek végén robbant be a képzőművészetbe — s így a köztudatba is. Az ötödik országos biennálén tűnt föl, egyetlen munkájával, azóta se szeri, se száma a közös tárlatokon való szerepléseinek és egyéni kiállításainak (1968 óta rendszeresen szerepelt alkotásaival a marosvásárhelyi és a bukaresti stb. közös megyei, illetve országos tárlatokon; 1970-es első, önálló marosvásárhelyi bemutatkozását követően pedig egyebek között a következő egyéni kiállításai voltak: 1971-ben Medgyesfalván, 1972-ben Bukarestben és Sepsiszentgyörgyön, 1973-ban a marosvásárhelyi grafikai szalonban, 1977-ben Kolozsvárt a *Korunk* galériájában, majd 1980-ig több alkalommal is Marosvásárhelyen, szűkebb hazájában). Munkásságában, művészi fejlődésében egyébként a tevékenységéről közismert néprajztudós, *Bandi Dezső* segítette lépten-nyomon, és segíti ma is. Csaknem húsz egyéni kiállításon mutatta be munkái legjavát, amelyekből már szép számmal találhatók rézmetszetek, rézdomborítások a romániai és a külföldi képtárak gyűjteményeiben, valamint jó néhány író, képzőművész, tudós, színművész tulajdonában is, például Kántor Lajos, Gy. Szabó Béla, Benczédi Sándor, László Gyula, Romulus Guga, Nagy László, Garai Gábor és mások birtokában. A felsoroláshoz még az is hozzátartozik, hogy Tamás Pál eddig harminchét megyei és országos elismerésben részesült, holott nem az a fajta művész, aki az első sorba tolakodik a díszoklevelek osztogatásakor, vagy odaáll az ünnepi fénykoszoru holdudvarába. Országos és megyei tárlatokon kapott díszokleveleihez több, pályázon elért díj is társul: már 1969-ben első díjjal jutalmazták munkáit a megyék közti képzőművészeti biennálén; első díjat kapott 1972-ben a Maros megyei műkedvelő képzőművészek tárlatán, második díjat 1971-ben az amatőr képzőművészek országos kiállításán, végül bronzérmét 1968-ban, a román bélyeggyűjtők szövetségének országos kiállításán. és 1979-ben a Megéneklünk, Románia című országos pályázon. Alkotásainak reprodukcióit már évek óta közlik a romániai és a külföldi lapok, folyóiratok; kisebb-nagyobb tanulmányok jelennek meg munkásságáról kiváló szakemberek tollából, akik egyöntetű elismeréssel vélekednek róla. S törvényszerűen, mert Tamás Pál határozott művészegéniség, és a világ, amelyet fémbe, papírba „vés”, teljesen az övé, s olyannyira sajátja, hogy mindannyian otthon érezzük magunkat benne, a hétköznapjaink egén közömbösen trónoló nap alatt, vagy hajnali szélben, a hegyes-völgyes-sziklás szülőföldön, amely bölcsőt és koporsót terem az örökkévalóságnak...

Bartis Ferenc

Kérdezz — felelek

Egy továbbtanuló könyvtáros kérdezi a marxizmus—leninizmus tantárgyak tantervi követelményei alól történő felmentésről:

„A 2/1976. (IX. 14.) OM számú rendelet adta lehetőség alapján 1977-ben a tanárképző főiskola népművelő—könyvtáros szakán államvizsgát tettem, és megszereztem a főiskolai végzettséget. Az 1980/81. tanévben felvettem a tanárképző főiskola kiegészítő szakára. Tekintettel arra, hogy annak idején marxizmus—leninizmusból államvizsgát tettem, kértem e tantárgyak alóli felmentésemet. A 107/1979. (M. K. 10.) OM számú utasítás 2. pontja szerint ugyanis a felsőoktatási intézményekben a hallgató — kérelmére — a marxizmus—leninizmus tantárgyak tantervi követelményei alól felmenthető, ha az adott tantárgyat tíz évnél nem régebben, azonos vagy nagyobb terjedelmű tematika alapján már tanulta, és abból ott az előírt vizsgakövetelményeknek eleget tett. Kérelmemet a fentiek ellenére elutasították azzal, hogy a hivatkozott utasításban foglalt feltételeknek nem felelek meg. Szeretném tudni, hogy esetemben szabályosan jártak-e el? Véleményem szerint ugyanis a felmentés megilletett volna engem.

Válasz:

A 107/1979. (M. K. 10.) OM számú utasítás a felmentés megadását nem írja elő kötelező erővel. Az utasítás 2. pontja ugyanis csak a felmentés megadásának lehetőségét biztosítja a felsőoktatási intézmény számára. Ilyen jogszabályi felhatalmazás esetén pedig a döntés joga a felhatalmazottat — jelen esetben a felsőoktatási intézményt — illeti meg, még annak esetleges vizsgálata nélkül is, hogy a kérelmező megfelel-e a jogszabályban előírt feltételeknek. Ez utóbbit a levélíró esetében a főiskolán megvizsgálták, hiszen az elutasítás indoka éppen az volt, hogy ő a feltételeknek nem felelt meg. Az indok részletesebb közlésének — például, hogy a tantárgyat csak kisebb terjedelmű tematika alapján tanulta — hiányában viszont nem állapítható meg, hogy az elutasító döntés indokolása helytálló volt-e vagy sem. Megjegyezzük, hogy a hivatkozott utasítás 4. pontja értelmében a kérelmet elutasító első fokú határozat ellen — a tanulmányi ügyekre vonatkozó szabályok szerint — a hallgató fellebbezhet.

Egy „C”-kategóriájú könyvtár gazdasági ügyintézője kérdezi az őt megillető pótszabadsággal kapcsolatban:

„Az évi 12 munkanap alapszabadságon felül — a munkaviszonyban töltött időm alapján — 8 munkanap pótszabadságra vagyok jogosult. Tudom, hogy a »C«-kategóriájú könyvtárak 3531—3537 kulcsszámú munkakörbe sorolt gazdasági ügyintézőit a munkakörük alapján évenként megilleti 3 munkanap pótszabadság is. A két pótszabadság együttes mértéke a 12 munkanapot nem haladhatja meg. Ennek ellenére számomra csak a 20 munkanap szabadságot (tehát csak a 8 munkanap pótszabadságot) engedélyezték. Előző munkahelyemen, a nagyközségi tanácsnál viszont megkaptam az előadói (3 munkanap) pótszabadságot is. Milyen jogszabályi hivatkozással kérhetem új munkahelyemen, a könyvtárban ezt a többletszabadságot?”

Válasz:

A levélíró szabadságának mértékét mindkét munkahelyén szabályosan állapították meg. Az Mt. V. 51. §-ának (1) bekezdése értelmében ugyanis pótszabadság csak egyféle címen jár. A dolgozó, ha egyidejűleg többféle címen illeti meg pótszabadság, a számára kedvezőbb mértékű pótszabadságra jogosult. Tekintettel arra, hogy az említett könyvtár gazdasági ügyintézőjét munkaköre alapján 3 munkanap (tehát 8 munkanapnál kevesebb) pótszabadság illeti meg, a levélíró számára a rá nézve kedvezőbb 8 munkanap — munkaviszonyban töltött idő után járó — pótszabadságot kell kiadni. A nagyközségi tanács dolgozóira viszont a 38/1973. (XII. 27.) MT számú rendelet 16. §-ában foglalt különleges szabály vonatkozik, amely szerint az államigazgatási dolgozónak a munkaviszonya, valamint a beosztása alapján járó pótszabadságát évi 12 munkanap mértékéig össze kell számítani.

A magyar irodalom és irodalomtudomány bibliográfiája 1977

Kezdetben volt a jó öreg Szinnyei József és a tudós Hellebrant Árpád kezdeményezése, mely 1876-tól kezdve az Egyetemes Philológiai Közönyben vette számba irodalomtörténet-írásunk és filológiánk évenkénti termését. Folytatói, Goriupp Aliz, majd Kozoca Sándor 1945-ig lényegében a hagyományozott keretekben — a szakforrásokra támaszkodva — vitték tovább irodalomtudományi szakbibliográfiánk ügyét. 1945-től azonban vaskos kötetekké testesedtek az évi összefoglalók. S nemcsak azért, mert gyűjtőkörük kiszélesedett a napi sajtó figyelésével, hanem azért is, mert az úgynevezett másodlagos irodalom mellett regisztrálni kezdték a szépirodalmi művek megjelenését is.

Az Országos Széchényi Könyvtár ezen a szélesebb alapon folytatta tovább a magyar irodalom és irodalomtudomány éves összefoglalását. A nemrég megjelent 1976-os és a most közzétett 1977-es kötet (az előbbi *Lichtmann Tamás*, az utóbbit *Németh S. Katalin* szerkesztette) irodalmunk egészét kívánja tükrözni. S tegyük hozzá rögtön: minden eddiginél teljesebben és körültekintőbben.

E teljességre való törekvés mindenekelőtt *tematikus*. Korábban — főleg 1945 előtt — az összefoglalók elsősorban az irodalom hagyományos, könyv alakban közzétett terméséről adtak képet. Az OSZK új sorozata már túllép a „Gutenberg galaxison”: a nyomtatott dokumentumokon kívül figyelembe veszi a színházi előadásokat, az irodalmi művek megfilmesítését, tv-adaptációit stb., azt a nagymértékben megnőtt telekommunikációs közeget tehát, amely napjainkban megsokszorozza az irodalom tömeghatását.

A bibliográfia összeállítói azonban nemcsak e tekintetben léptek tovább. A vállalkozás intézményesítése alkalmat adott a hagyományos források: elsősorban az időszaki sajtó átfogó, differenciáltabb feldolgozására. Volt idő, amikor az éves repertóriumok készítői a folyóiratok mellett csupán az országos napilapok kritikai anyagát gyűjtötték egybe. Az Országos Széchényi Könyvtár vaskos bibliográfiai kötetei viszont valamennyi vidéki lap közleményeit is feldolgozzák. Hogy a méltatlanul elhanyagolt forrásokból mennyi értékes adat bukkan elő, annak bizonyosságul elég csak jelezniünk, hogy például a *Petőfi Népe* 1977-ben érdekes Kassák-le-

veleket publikált, hogy az egri *Népújság* értékes interjút közölt Ladányi Mihállal, hogy a *Hajdú-Bihari Napló*ban hasonló beszélgetést olvashattunk Moldova Györggyel.

Az új típusú bibliográfiai összefoglalóknak — így az 1977-es kötetnek is — további erénye, hogy az irodalomra vonatkozó *általános* jellegű közléseket rendkívül szemléletesen és áttekinthetően „tárlalja”. Míg korábban ezeket a jelenségeket az úgynevezett *általános rész* sorakoztatta fel — sokszor csupán mechanikus betűrendben —, addig e kötetek összeállítói aprólékos gonddal differenciáltak, s a személyi részen kívül négy — egymástól jól elkülönülő — csoportban foglalták össze az irodalmi élet, az irodalomtörténet és irodalomtudomány nem személyhez kapcsolódó kérdéseit, illetve a róluk szóló publikációkat.

Az elmondottak, úgy gondoljuk, önmagukért beszélnek. Vitathatatlan tény: az

Országos Széchényi Könyvtár vállalkozása — felhasználva minden eddigi tapasztalatot, egyebek között az MTA Irodalomtudományi Intézete által indított *A magyar irodalomtörténet bibliográfiája* című többkötetes szintézis gyűjtési és osztályozási gyakorlatát — minden eddiginél szélesebb és korszerűbb alapokon állva indította meg éves összefoglalóit.

Amikor az alábbiakban szóvá tesszünk néhány hiányt, ezt a sorozat további tökéletesítése, finomítása érdekében tesszük:

Messzemenően helyeselve azt, hogy a gyűjtőmunka a szomszéd államokban megjelenő sajtóra is kiterjed, sajnáljuk, hogy a csehszlovákiai, a szovjetunióbeli, a romániai és a jugoszláviai hetilapok mellett nem került sor a napilapok, mindenekelőtt: a pozsonyi *Új Szó*, a kolozsvári *Igazság*, a bukaresti *Előre*, az újvidéki *Magyar Szó*, továbbá a szabadkai *7 Nap* feldolgozására. Intézményesített munka esetén nem okozhat különösebb gondot a gyűjtőmunka kiterjesztése, amely alapvető információkkal egészítheti ki az eddigi sajtóközleményeket. A bibliográfia összeállítói — igen helyesen — azt is célul tűzték maguk elé, hogy feloldják az egyes cikkeket, kritikákat szignóit. Ma ez a feladat könnyen megoldható, évek múltán azonban már, sajnos, elvégezhetetlen. Helyenként mégis akad feladatlan példa a kötetben. A (—más) szignót (Katona Józsefnél, 204. old.) a *Könyvilág* szerkesztőségétől akár telefonon is meg lehetett volna kérdezni például. S levél útján a *Fejér megyei Hírlap* is vá-

laszt adott volna (*kd*) — feltehetően Kemény Dezső — kiletére. (Lásd az Adyirodalmat a 112. oldalon.) A használó tájékoztatását szolgálják a különböző lapokban publikált azonos szövegek összevonásai. Az 1977-es kötet ezt több helyütt megvalósítja. A 119. oldalon például összefoglalva említi *Sütő András* Késői halálod című cikkének az Igaz Szóban és a Népszabadságban való közzétételét, de ugyanazon az oldalon *Sinkó Ervin* Ady Endréről írt tanulmánya kapcsán elmulasztja ezt. (Először az Üzenetben, majd az író Szemben a bíróval című kötetében jelent meg. Hasonlót tapasztalhatunk *Bori Imre* Ady Endre lírájáról című írása esetében is.) Az egyes szerzőket illetően egyértelműen igazítanak el a nevük mellé írt születési, illetve halálórási évszámok. Néhányuk esetében azonban hiányzik a születési dátum. (Például Lóránd Ferenc, Makay Ida, Marsall László neve mellől stb.)

Az említett szeplők azonban nem változtatnak a mű kimagasló értékein. Am — sorozatról lévén szó — éppen az értékekre való tekintettel, minél gyorsabban ki kellene küszöbölni őket. Ami viszont minden aprólékoskodásnál fontosabb: kívánatos volna a közzététel minden eddiginél erőteljesebb felgyorsítása. Az olvasók és a kutatók várják és keresik a kiadványt — lehetőleg már a tárgyévét követően. Hatékonyaságát a frissesség kétségkívül megsokszorozná. (Szerk. Németh S. Katalin. Bp. 1980. OSZK. 374 l. — 71 Ft)

Lakatos Éva

Cs. Bezeredy Ágnes—Csiszár Jolán: Tudományos-fantasztikus, utópisztikus, fantasztikus művek bibliográfiája

A kiadvány 1970-ben megjelent előzménye (*Csiszár Jolán: Utópisztikus, tudományos-fantasztikus művek bibliográfiája*. Miskolc, 1970. 159 l.) még csak 966 címet sorol fel, a mostani 2644-et. A teljességre törekvő bibliográfia csak a magyar nyelven megjelent műveket öleli fel. A gyűjtés kiterjed a periodikumokra is, de míg a könyvek esetében az összeállítók nem szabták meg, milyen messzire nyúlnak vissza a múltba, addig a periodikumok közül csak az 1945 utániakat dolgozták fel. Kirekesztették a „kalandos” és a „tisztán fantasztikus” anyagot, a futrológiát, az űrhajózást és az űrkutatást, de felvették az anticipációk, a fantasztikus hipotézisek és a fantasztikus művészet

irodalmát, sőt a *Galaktikában* megjelent verseket is. Az előszó figyelmeztet azokra a nehézségekre, amelyekkel szembe kell néznie mindenkinek, aki el akarja dönteni, mi tartozik bele a tudományos-fantasztikus irodalom kategóriájába, és mi nem. A gyűjtés körének helyes vagy helytelen voltáról tehát értelmetlen volna vitatkozni, márcsak azért is, mivel az előszó szerzője, *Kuczka Péter* be is jelenti, hogy nem vállalhatnak felelősséget a bibliográfia minden tételéért, és hogy az összeállításba olyan műveket is felvettek, amelyeket mások esetleg nem sorolnának a tudományos-fantasztikus irodalomhoz. Aki belelapoz a vaskos kötetbe, azonnal észreveszi, hogy a „szorosabb értelemben

vett tudományos-fantasztikus irodalom” fogalmát elég szélesen értelmezték a gyűjtők (megítélésünk szerint helyesen). Megtalálható ilyenformán Francis Bacon *Új atlantisza*, Balzac *Szamárbörje*, Besenyey György *Tariménese*, Chamisso *Schlemihlje*, Le Sage *Sánta ördöge*, Swift *Gullivere*, Daudet *Tartarinje*, Déry Tibor *G. A. úra* és még sok más klasszikus írás. Kérdések természetesen felvetődnek lapozgatás közben: ha itt a helye Garnett *A róka-asszony* című művének, miért nincs itt Knight *Sam Small csodálatos élete* vagy Jack London *Beszélő kutya*; ha itt van Babits *Gólyakalifája*, miért hiányzik az *Ezeregyéjszaka*; ha bekerült a kötetbe Wilde *Canterville-i kísértete*, miért nem jutott hely Noel Coward *Vidám kísértetének*, miért maradt ki a *Münchhausen báró*, Bulgakov, a *Faust* vagy *Az ember tragédiája* (az utóbbiról a *Szakirodalom* fejezetben található egy cikk, de a mű maga nem szerepel). Talán a mi hibánk, hogy ezekre a kérdésekre nem tudjuk a választ.

A bibliográfia három nagy csoportra tagolva közli a címeiket. Az első rész a szépirodalmi műveket veszi számba, külön alfejezetekben a regényeket, az elbeszéléseket, a verseket és végül az egyéb műfajokba tartozó munkákat. A második, a szakirodalmi részben a tudományos-fantasztikus irodalommal foglalkozó tanulmányok, cikkek, továbbá életrajzok, könyvismertetések, kritikák, valamint a fantasztikus filmekről és a képzőművészetről megjelent írások címei sorakoznak. A harmadik rész a sci-fi konferenciákról, klubokról, szövetségekről tájékoztató közleményeket sorolja fel. Az anyag elrendezése az egyes alfejezeteken belül betűrendes. Az eligazodást gondosan szerkesztett név- és tárgymutató segíti.

A rendkívül gazdag anyag tiszteletet ébreszt, kétségkívül igen nagy munkát fordítottak az összeállítók a gyűjtésre. Lelkiismeretes, körültekintő az elrendezés, pontosak a címleírások. Kár, hogy „*csupán a legszükségesebb adatok közlésére*” törekedtek, s ezzel néhány esetben fontos információktól fosztották meg a használót, így például a 316. tétel: *Négy klasszikus angol kisregény* és a 355. tétel: *Különös históriák*; vajon kik lehetnek a szerzők, és melyek a művek? Ha az antológiákat analitikusan is feltárták, amint azt a kötet élén álló *útmutatóból* megtudjuk, e kötetek tartalmáról miért nem árulnak el többet? Ezek azonban lényegtelen apróságok, nem csorbítják a kiadvány értékét, használhatóságát.

Ami a használhatóságot illeti, valóban: mire is lehet használni ezt a bibliográ-

fiát? Kuczka Péter lelkesítő előszavában az áll, hogy „*elsősorban a tudományos kutatást szolgálja és segíti*”, és ezért „*nem lehet feladata az egyes művek és írók értékelése*”, ami igaz is. Ennek ellenére a nem gyűjtők és nem kutatók, tehát a könyvtárosok és az „egyszerű” sci-fi kedvelők számára — de talán a gyűjtők és a kutatók számára is — nem ártott volna valamivel több információ az egyes címeikről. Nem értékelésre gondolunk, hanem egy esetleg nem mechanikus csoportosításra és olyan kiegészítő adatokra, közlésekre, amelyek említése könyvészetben is helyénvaló. Kuczka Péter büszkén írja, hogy „*Bibliográfiánk korábbi kiadásában aligha találhatnánk svéd, japán, holland vagy kubai szerzőket, a mostani kiadás számos ilyet tartalmaz...*” Bizonyára így is van, de az igazat megvallva, meglehetősen nagy nehézséget okoz annak kiderítése, hogy a szerzők közül ki a svéd, ki a japán, ki a kubai. A leírásokból ugyanis nem derül ki az írók nemzeti-nyelvi hovatartozása, sem műveik eredeti nyelve és címe. Szó esik az előszóban arról is, hogy a bibliográfia „*figyelmes olvasó*”-ja „*észreveheti, hogy a hazai science fiction kiadás... arra törekszik, hogy megismertesse az olvasót a műfaj múltjával és jelenének minden irányzatával*”. Nem elég figyelmesnek lenni, alapos szakértő legyen, aki ezt valóban észreveszi, hiszen a szerzőkről semmit sem tudunk meg, sem azt, mely korban éltek és alkottak, sem azt, milyen irányzathoz tartoznak, sem azt, milyen témákról szólnak műveik. A tudományos kutatást szolgáló kiadványtól elvárható, hogy e kérdések egyikére-másikára választ adjon. Egy későbbi kiadás talán eleget tesz majd az ilyen igényeknek is.

A tudomány támasztotta követelmények után nézzük, mit nyújt a bibliográfia a könyvtárosoknak. Úgy érezzük, nem eleget. Ha a használó nem ismeri a szerző nevét vagy a mű címét, akkor éppen az összegyűjtött anyag bősége miatt a betűrendes jegyzék csak nehezen alkalmas olvasmányok ajánlásához. Ha viszont a kereső ismeri a szerző nevét vagy a címet, már nincs is oly nagy szüksége erre a bibliográfiára. Sokat segített volna egy tematikus mutató, habár ennek elkészítése nagy erőfeszítést, bizonyos tartalmi elemzést is igényelt volna, ami nyilván meghaladta a munkatársi gárda jelenlegi lehetőségeit. Talán a nem is túlságosan távoli jövőben ezt is pótolni lehet majd. (*Miskolc, 1979. [1980] II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár. 434 l. — 80 Ft*)

Pálvölgyi Endre

Magyar könyvészet 1921—1944

A Magyarországon nyomtatott könyvek szakosított jegyzéke VII. Magyar irodalom

1946 óta az Országos Széchényi Könyvtár adja ki az ETO szakcsoportjai szerint tagolt *Magyar Nemzeti Bibliográfiát*. Ennek rendszeres megjelenésével a kurrens nemzeti bibliográfia ügye megnyugtatóan rendeződött. Az Országos Széchényi Könyvtár, mint a magyar nemzeti bibliográfia műhelye, a múltból azonban meglehetősen nagy adósságokkal terhelt hagyatékot örökölt, amelynek rendbetétele (a már meglévő bibliográfiák, mint például a Régi Magyar Könyvtár, a Petrik stb. kiegészítése, illetve kiegészített kiadása, a hiányok pótlása stb.) kellő anyagi fedezet és személyi ellátottság mellett is éveket, sőt évtizedeket vesz igénybe. A retrospektív magyar nemzeti bibliográfia megoldásra váró feladatainak egy részét a magyar könyvtár- és bibliográfiaügy nagy öregje, *Kóhalmi Béla* vázolta fel a Magyar Könyvszemlében, 1962-ben megjelent *Retrospektív nemzeti bibliográfiánk 1473—1920* című tanulmányában; kár, hogy a „számonkérés” 1921 utáni időre vonatkozó szakaszát már nem írhatta meg. Pedig éppen ez a korszak (1921—1944) adja a legtöbb feladatot bibliográfusainknak, hiszen a magánvállalkozások (Pikler Blanka: 1921—1923, Gulyás Pál: 1930) mellett az OSZK-nak csak az 1936—1941. évi (Szolnás—Droszt—Mokcsay), hatkötetes bibliográfia kiadására jutott ereje; az 1924—1929, illetve 1931—1934-es évekről a *Corvina* elsősorban könyvkereskedelmi szempontokat érvényesítő összeállítása (1931-től 1934-ig Gulyás Pál vezetésével), az 1942—1944-es évekről pedig a Magyar Szociográfiai Intézet égisze alatt megjelent összeállítás (utolsó füzet 1944. március) tájékoztatót úgy-ahogy.

Nemzeti könyvtárunk az utóbbi években rohamosan, mégis alapos, körültekintő és a lehetséges teljességre törekvő munkával igyekezett a magyar nemzeti bibliográfia meglévő köteteit kiegészíteni, a hiányokat pedig pótolni. Megjelent az RMK új kiadásának, a *Régi Magyar Nyomtatványok* című vállalkozásnak az első kötete, amely bőséges anyagkiegészítésével, korszerű feldolgozási módszerével osztatlan elismerést aratott itthon és külföldön egyaránt, s napvilágot látott *Petrik Géza* négykötetes 1712 és 1860 közötti könyvészetének két kiegészítő kötete is, az ismertetésünk címében jelzett bibliográfia kiadásával pedig megkezdődött az 1921 és 1944 közötti ciklus korszerű feldolgozása. Ez az összeállítás út-

törő jelentősége, feldolgozásának szakcszerű, átgondolt volta miatt megérdemli, hogy a létrejöttében közreműködő bibliográfusokat név szerint is felsoroljuk. A hatalmas munka az *Országos Széchényi Könyvtár* retrospektív bibliográfiai szerkesztőségében készült, *Froemel Károlyné*, *Kiss Dénesné*, *Simon Jánosné* és *Szente Péter* közreműködésével. A tartalmi csoportosítás *S. Lengyel Márta* munkája. A kötetet *Komjáthy Miklósné* szerkesztette, és *Bata Imre*, valamint *Béla Miklós* lektorálta.

A bibliográfiát a kötet használatához szükséges tájékoztató vezeti be. A tartalmi rendezés alapja az *Egyetemes Tizedes Osztályozás*, illetve ennek egyszerűsített változata. A szakcsoportok áttekintését a tartalomjegyzék könnyíti meg. A tartalmuk szerint több tudományághoz sorolható művek esetében a szerkesztők a szerző és a cím, illetve a szerző nélküli munkáknál a cím révén utalnak arra a fejezetre, amelyben a mű teljes leírása megtalálható. A tételek sorrendje a fejezeteken belül a szerzők, illetve a címek, az egyes szerzőknél pedig a címek betűrendje. A címleírások az MSZ. 3424—60 számú *Könyvtári címleírási szabályok* szerint készültek. A bibliográfia a művek 1921 és 1924 közötti összes kiadását egy tételben adja, de *legtöbbször* hivatkozik az 1921 előtti kiadásokra is. A szerző nevének tipográfiai kiemelése nagyon megkönnyíti a tájékozódást. A fordítások az eredeti nyelvű kiadások után következnek. A címváltozatokról a betűrend megfelelő helyén találunk utalást. Az álneveket, ahol csak lehetséges volt, feloldották. A kötet használatát, kezelhetőségét nagyon megkönnyíti, hogy a tudományos jellegű gyűjtőkötetekről és a szépirodalmi antológiákról analitikus leírások készültek. A kötet végén rövidítésjegyzék és tartalomjegyzék található; a bevezetőben jelzett tárgymutatót azonban hiába kerestük a kötet végén. A betűrendes szerzői és címmutato csak a kiadvány utolsó kötetében jelenik meg, és így a mű használhatósága csak akkor lesz teljesen kifogástalan. Nyugodtan elmondhatjuk, hogy e hatalmas munka a legnagyobb tudományos felkészültséggel, körültekintéssel és lelkiismeretességgel készült, és méltó nemzeti könyvtárunk hazai jelentőségéhez és nemzetközi súlyához. Megnyugtató, hogy a bibliográfiában szereplő címek végén a raktári jelzetek is ott

találhatók, jelezvén, hogy a bibliográfiában feldolgozott művek túlnyomó többsége megvan a könyvtár állományában. Ami a bibliográfia teljességét illeti, annak ellenőrzése gyakorlatilag csaknem lehetetlen, de valószínűleg nem tévedünk, ha az esetleges hiányzó tételeket csak töredékszázaléknyira becsüljük. Ez gyakorlatilag majd csak a kötet használatakor derülhet ki. Ha van hiány, az leginkább a háború utolsó hónapjaiból származhat, amikor a kötelespéldányszolgáltatás gyakorlatilag szünetelt, és számos alkalommal kiadvány csak igen kis példányszámban látott napvilágot.

Néhány, nem lényegi jellegű észrevételünket a következő kötetek érdekében megemlíti. A kötet bevezetője szerint a szépirodalmi antológiáról analitikus címléírás készült. Ez azonban a gyakorlatban nincs mindig így; az analitikus leírás a kisebb terjedelmű munkák esetében nemegyszer elmarad. De itt sem következetesen! A *Jövünk!...* című, mindössze 16 lapos antológiáról nincs például analitikus leírás (84. l.), az ugyanilyen terjedelmű *Lendület* című antológiáról viszont van. Kár, hogy az egyes szerzők műveinek felsorolásakor a címek betűrendjén alapuló sorrend helyett nem az időrendet alkalmazták, így ugyanis elkerülhető lett volna, hogy egy-egy, kötetenként különböző időpontokban megjelent trilógia későbbi kötete előbb szerepeljen a korábbinál, mint történt ez például *Bánffy Miklós* Erdélyi történet című trilógiájának három kötete esetében. Az azonos nevű szerzők különválasztása katalógusokban is, bibliográfiákban is általában a születési-halálozási vagy csak születési évszám, il-

letve a foglalkozás feltüntetésével történik, mint például ebben a kötetben is a *Szász Károly*ok esetében. A munka 16. oldalán azonban ennek ellenkezőjével találkozunk. Itt két szerzőt egynek véve, munkáikat összekeverve, könyvek címeinek betűrendjében találkozunk a bibliográfus *Gulyás Pál* (1881—1963) és a debreceni költő *Gulyás Pál* (1899—1944) munkáival. A felsorolást a bibliográfus *Gulyás Pál* egyik munkája nyitja meg, utána a költő két munkája következik, majd ismét a bibliográfus szerepel két tétellel. A 894.511—312.4/5 „kalandregények, detektívregények, ponyvaregények, népszerű regények, tárcaregények” című fejezet bevezetése a következőket írja: „A fejezetben előforduló álnévfeloldások részben a *Magyar Könyvészet* (1936—1941), részben *Gulyás Pál* álnévlexikona, illetve a *Magyar írók élete és munkái* (1—6. köt.) adatai. Feloldatlanok maradtak a több szerző által párhuzamosan használt álnevek, kivéve azokat, amelyeket a fenti források egy egyedi műre való hivatkozással feloldottak. A névmegállapítás módjáról, illetve a feloldások forrásairól az egyes tételek alatt közölt megjegyzések tájékoztatnak.” Ilyen megjegyzéseket azonban nem mindenütt találunk. Így aztán például *Borg A.*-nak a *Dinamitbanditák* című munka szerzőjének magyar voltára nincs magyarázat! S az ilyen példák nem egyediek.

Előnyére szolgál a hatalmas munkának az, hogy viszonylag kevés benne a sajtóhiba: ami van azonban — főleg az évszámok vonatkozásában —, annál bosszantóbb. A 41. oldalon például a következő címléírást olvashatjuk: *Molnár Béla: Bársony István 1955—1927. Pécs, 1940.* Egyébként hibás maga az 1927-es halálozási évszám is, ez azonban nem a bibliográfia hibája, és nem is sajtóhiba! *Bársony István* az újabb kézikönyvek szerint (*Új Idők Lexikona, Magyar Irodalmi Lexikon, Magyar Életrajzi Lexikon stb.*) 1928-ban hunyt el.

Ismét hangsúlyozzuk: Észrevételeink nem lényegi dolgokat érintenek, és mit sem vonnak le a hatalmas bibliográfiai vállalkozás első kötetének értékéből és használhatóságából. E munka jeles állomása az Országos Széchényi Könyvtár bibliográfiai tevékenységének, és olyan kézikönyv, amely a tájékoztató szolgálatban nélkülözhetetlen, s amelyet mindenki, aki az irodalommal akár hivatásból, akár kedvtelésből foglalkozik, haszonnal forgathat. Szeretnők mielőbb látni a még hiányzó köteteket is! (1980. Országos Széchényi Könyvtár, 647 kéthasábbos l., 195 Ft)

G a l a m b o s F e r e n c

SZAKMAI FOLYÓIRATOK, HÁLÓZATI HÍRADÓK

A MAGYAR KÖNYVSZEMLE 1980. évi 3. számában *Borsa Gedeon* nyomdászattörténeti tanulmánya az első, aranyfestékkel készült nyomtatványokkal foglalkozik. Megállapítása szerint Erhardt Ratdolt az Augsburgban 1488-ban kiadott *Thuróczy-krónika* két példányában a Mátyás királynak szóló ajánlást aranyfestékkel készítette el, s ez tekinthető a világ első igazi aranynyomatának. A maga nemében szintén világszerte a Ratdolt által nyomtatott esztergomi misekönyv, a *Missale Strigoniense* 1486-os velencei kiadása is, amelyben a kánon-tábla fametszete öt színben készült. Egyébként a szerző szerint Ratdolt tekinthető a Gutenberg utáni ősnymodászatok közül a legnagyobb újítónak: ő vezette be elsőnek, 1477-ben a mai értelemben vett címlapot, adta ki (1482-ben) az első nyomtatott könyvhirdetést, az első betűmintákat, vezette be a kiadói kötetet, a sajtóhibák jegyzékének csatolását a könyvhöz stb., stb. — *Vásárhelyi Judit* a győri székesegyházi könyvtár kötetének possessor-kutatását folytatva ezúttal *Náprági Demeter* ún. „erdélyi” gyűjteményének tulajdonosaival és az egykori győri tulajdonosok könyveivel foglalkozik. — A Könyvszemle e számából a legszélesebb körű érdeklődésre kétséggkívül a *Petrik Géza bibliográfiájának kiadástörténete* című tanulmány számíthat, amelynek szerzője, *Varga Sándor* az 1888 és 1892 között négy kötetben megjelent, *Magyarország bibliographiája 1712—1860.* című nagy mű születésének históriáját meséli el, a szerző, *Petrik Géza* (1845—1925) hányattott sorsának, könyvkereskedői csődjének, bukásainak háttérrel is felvázolva. — A Magyar Könyvszemle bemutat egy, a hazai kutatók előtt korábban ismeretlen korvina-ősnymotványt is, az *Aldus Manutius* velencei nyomdájában 1499-ben kiadott, latin és görög szerzők csillagászati műveit tartalmazó gyűjteményes munkát, amely ma a svédországi Upp-sala egyetemi könyvtárában található.

A TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS tavaly októberi (10.) számában *Dáczér Éva* a nagy tudományos és szakkönyvtáraknak az utóbbi évtizedekben egyre több gondot okozó különleges dokumentumokkal, a kongresszusi kiadványokkal foglalkozik. Ezek jelentőségét bizonyítja, hogy a tudományos ülések száma 1958 és 1977 között megkétszereződött, s minden negyedik ülés anyaga kiadványban is testet ölt. Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs

Központ 1980. első negyedében feladott könyvrendeléseinek 25 százaléka kongresszusi mű volt. A tanulmány az össze-jövedeleket különféle típusait jelölő elnevezések terminológiai kérdéseinek áttekintése után megállapítja, hogy a kiadványok nem különgyűjteményt képeznek a könyvtárakban, hanem sajátos kezelésük, feltáráruk a katalógusokban vagy más tájékoztató eszközökben valósul meg. Hazánkban mintaszerű segédeszköz például a Műgyetemi Könyvtár földrajzi és időrendi katalógusa az állományában levő kongresszusi kiadványokról. A szerző tárgyalja e dokumentumok formai és tartalmi sajátosságait is, amelyek felderítésükben és beszerzésükben jelentőséget kaphatnak, ismerteti bibliográfiai leírás problémáikat, tájékoztatósi, beszerzési forrásait és segédeszközeit, s külön kitér a hazai helyzetre: Magyarországon a legtöbb kongresszus rendezője a Magyar Tudományos Akadémia, valamint az MTESZ, a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége. (Az MTESZ évente 100—120 könyv jellegű kongresszusi kiadványt jelent meg.) Dáczér Éva felhívja a figyelmet az OMKDK fontos segédeszközére, a *Kongresszusi kiadványok az OMKDK állományában* című kiadványra, amely nagyobb időszakonként évi 1000—2000 műszaki, természettudományos és gazdasági tárgykörű kongresszusi műről tájékoztat, bibliográfia és index együttesével. Eddig 1945—1968-as, 1969—70-es, 1972—1975-ös kötetet jelent meg, az 1976—1977-es kötet kiadása pedig folyamatban van. Mivel a kongresszusi kiadványok nagyon drágák, beszerzésükben könyvtárközi együttműködésre van szükség. Ilyen kezd kialakulni hazánkban a két legnagyobb műszaki könyvtár között. — A TMT másik érdekes cikke a francia külkereskedelmi információs megszervezéséről, a vállalatok exporttevékenységének támogatására létrehozott francia külkereskedelmi központról, a CFCE-ről szól, amelynek információs szolgáltatásait tízezer vállalat veszi igénybe. *Hoznek Jánosné* írásának jelentőségét az adja meg, hogy Franciaország 1979-ben a világkereskedelmi ranglista harmadik helyére került — Japánt is megelőzve. A folyóirat foglalkozik még a Könyvtársegyesület tavalyi, zombathelyi vándorgyűlésének szakkönyvtárügyi és szakirodalmi információs vonatkozásaival; több referátumot közöl az információs szakemberek képzési és képesítési kérdéseiről, a kutatási jelentésekről, továbbá — az információs szolgáltatás témájának ke-

retében — az angliai termékinformációs tevékenység megjavítására irányuló erőfeszítésekről.

A TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS novemberi (11.) számának magyar tárgyú cikkei tulajdonképpen a különböző területeken adódó, illetve adott könyvtárközi, intézményközi együttműködési lehetőségeket, eszközöket és ezek igénybevételét vizsgálják. *Pantó Dénes* az OMKDK és az MTESZ tag-egyesületei közötti információellátási együttműködés több lehetőségét veti fel. Ilyen például a munkamegosztás a folyóiratkiadásban: az MTESZ-nek ugyanis 78 műszaki és tudományos, az OMKDK-nak pedig 68 információs szakfolyóirata van, s közülük 59 azonos szakterületek művelőinek szól. A két intézmény, illetve szervezet gyümölcsözően együttműködhetne a külföldi szakirodalom feldolgozásában, a kiadványok szerkesztésében éppúgy, mint a szakmai információs kiadványok közös megjelenítésében, valamint abban, hogy a lehetséges felhasználókat az új tájékozási lehetőségekkel és eszközökkel bemutatók segítségével megismertessék, és felhasználói tanfolyamokon megtanítsák a számítógépek „megkérdezésének” módszereire. *Sz. Nagy Lajos* arról a vizsgálódásról számol be, amelyet 1980 tavaszán négy megyei könyvtárban végzett a Könyvtártudományi és Módszertani Központ, hogy megismerje, milyen mértékben és milyen hatásokkal használják fel és közvetítik ezek az intézmények az OMKDK információs kiadványait és szolgáltatásait. A kaposvári, az egri, a nyíregyházi és a zalaegerszegi megyei könyvtárban gyűjtött adatok alapján úgy tűnik, hogy az elmúlt években megkezdődött — legalábbis a műszaki területen — az előfizetési szakirodalmi szolgáltatások igénybevétele, a megyei könyvtárak bekapcsolódása a szakirodalmi információk közvetítésébe. A közvetítói tevékenység azonban több helyen még csak kísérleti jellegű, a megrendelések a használói igények és szükségletek bizonytalan megítélése miatt esetlegesek, egy-egy fontos szolgáltatásfajta mellőzése is előfordul, a területen belüli könyvtárközi összefogás pedig hiányzik vagy kezdetleges. A továbblépés érdekében a szerző olyan javaslatokat tesz, hogy például a megye üzemei, vállalatai és MTESZ-szervezetei a megyei könyvtárral közösen fedezzék az OMKDK bizonyos szolgáltatásainak költségeit, és ezeket ingyen adják tovább a felhasználóknak, továbbá egyeztessék az információs kiadványok megrendeléseit is. — A TMT 11. számának közleményei változatos témakört

ölelnek fel: szólnak a környezetvédelmi információs rendszerekről, az 1980. évi műszaki könyvnapokról, foglalkoznak a kommunikációelmélettel és a hivatkozáselemzés, valamint a szabványosítás és osztályozás kérdéskörével, továbbá ismertetik a tudományos-műszaki tájékoztatásra vonatkozó zsvjvet jogszabályokat, irányelveket, szabványokat is.

A PEST MEGYEI KÖNYVTÁROS tavalyi utolsó (3.) száma szinte teljes egészében egyetlen területtel foglalkozik: az iskolai és a gyermekkönyvtárak ügyével, munkájuk különféle kérdéseivel. *Nagy-szentpéteri Géza* a két könyvtár típus együttműködésének az új tanterv adta lehetőségeiről és feladatairól a következőket írja: „Az új tanterv teljesítése azt kívánja meg, hogy a tanár az egyszerűtől a bonyolultabb felé haladva meghatározott tudnivalót, könyv-, illetve könyvtárhasználati szakismeretet tanítson meg az órán. De ezeket nem lehet összegyűjteni és évi néhány órában, tömbösítve lediktálni, majd a definíciókat számonkérni... Ezért kell hangsúlyoznunk: a közművelődési könyvtáros nem azzal segít, ha az úgynevezett »könyvtárórákat« maga megtartja, ahol — mert egy órán az ismeretek tömegét kellene megtanítani — mindenről ejt szót, s ahol esetleg a tanár nincs is je-

len. Akkor segít igazán, ha a tanárt segíti, az ő felkészülésében működik közre, neki ad tanácsot...: az éppen megtanítandó szakmai ismeretet milyen feladatok végzése során, milyen sorrendben tanítsa és gyakoroltassa a tanár a maga tárgyában. A mégoly alapos, jól szervezett és tervezett néhány könyvtáróra sem képes pótolni a tanórai mulasztásokat... Hogy a megtanítandó könyv- és könyvtárhasználati anyagrészt szakmai szempontból mit jelent, mi a későbbi szerepe, s azt hogyan célszerű megtanítani és gyakoroltatni — ebben kell segítenie a gyermekkönyvtárosnak a tanár munkáját, nem pedig helyette — az egy-két könyvtárlátogatáson — elsajátíttatni a tanulókkal az anyagot. Csak ilyen előzmények után lesz eredményes a tanárral közösen megtervezett és lebonyolított, könyvtárban tartott óra, ahol a tanár nem lehet vendég, előkelő idegen, hanem ahol — végső soron — vizsgáljuk...” — A Pest megyei Pedagógiai Könyvtár, a megyei pedagógustovább-

képző kabinet könyvtára, 1980. elején jött létre, s ez a Vácra, a Sztáron Sándor Gimnáziumba telepített, annak könyvtárával egyesített intézmény kapta a feladatot, hogy az iskolai könyvtárak hálózati központja legyen. A három dolgozót foglalkoztató könyvtár feladatairól, gyűjtőköréről, katalógusairól, használatáról és szakmai tennivalóiról szinte a szervezeti és működési szabályzat részletességével tájékoztat *Szalai Katalin* cikke. A gyermekkönyvtárakat két írás képviseli a híradóban: az egyik négy tanácsi gyermekkönyvtár (Cegléd, Nagykáta, Gyergyócsanak és Dabas) állományát vizsgálja, a másik a Csepel Autógyár szakszervezeti könyvtárának gyermekrészlegét, ennek színes tevékenységét mutatja be. Figyelemfelkeltő még a szentendrei olvasó- és képzőművészeti táborról szóló híradás, valamint a Gödöllői Vároosi-Járási Könyvtárnak a szakdolgozatók tájékoztatását segítő munkájáról, a szombathelyiek irodalomkutatói jegyzékének felhasználásáról beszámoló írás is.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

A KOMÁROMI LAPOK című, 1880-tól 1944. dec. 16-ig megjelent megyei újság első öt (1880–1884-es) évfolyamáról adott ki repertóriumot 320 példányban, sokszorosításban a Tatabányai Megyei Könyvtár, amely rendkívül céltudatosan és eredményesen törekszik arra, hogy a megye történetének feltárásához nélkülözhetetlen cikkbibliográfiákat folyamatosan megjelentesse. A Duna-balparti Komáromban kiadott Komáromi Lapok egyik korszakáról tavaly már készült egy repertórium: ez a forradalmak korát dolgozta fel (a Könyvtáros 1980/6-os számának 374. oldalán ismertette), és bevezetőjében ismertette az újság történetét is. Az első évek anyagát feldolgozó Korda Rudolfné tehát figyelmét teljesen az adatközlésre fordíthatta: időrend szerint csoportosított, 1902 tételes összeállítására igyekszik számba venni a Komáromi Lapok minden lényeges közleményét, beleértve a híreket is. (A Nyílt tér ro-

vat személyes közlései kimaradtak — ezek család- és gazdaságtörténeti jelentőségük következtében esetenként talán helyet kaphattak volna az anyagban.) A repertórium nagy erénye szerkezeti gazdaságosága az évfolyamokat és a hónapokat előfejben közli, az annotációk információgazdasága és a sokoldalú visszakeresést lehetővé tevő, 55 oldalas, egyesített mutató. Felhívjuk a figyelmet arra is, hogy a közlésekben sok könyvtári és közművelődési adalék található (például népkönyvtárakról, kölcsönkönyvtárakról), s az 1883. január 6-i számban olvasható A „göz-hangya” című írás id. Szinnyei Józsefről. (Kár, hogy a K-t. szignót az összeállító nem oldotta fel, pedig a szerző neve könnyen kideríthető: Kósa Albert.) (1980. 225 l.)

HAROLD PINTER A születésnap című darabjának sűgópéldányát jelentette meg 300, sokszorosított példányban a szolnoki

Szigligeti Színház és a Versegly Ferenc Megyei Könyvtár *A szolnoki Szigligeti Színház Műhelye 1980—81.* nevű sorozat 5. köteteként. A kiadvány a Szigligeti Színház ún. szobaszínházában bemutatott előadás szövegén kívül függelékében még két kottát is tartalmaz, valamint három Pinter-jelenetet, a szerző írását, illetve nyilatkozatát, továbbá róla szóló cikkeket és egy bibliográfiát, melyet *Kósa Károly* állított össze. (1980. 148 l.)

A MAGYAR PARASZTSÁG ÉLETÉNEK ÁTALAKULÁSA (1945—1965) címmel válogató bibliográfiát adott ki a Népművelési Intézet Folklor — Társadalom — Művészet elnevezésű sorozatának 6. füzeteként. Az 500 példányban sokszorosított bibliográfia anyagát *Katona Imre néprajztudós* válogatta a korra vonatkozó szakirodalomból, szakfolyóiratokból, jórészt mellőzve azonban a vidéki napisajtó közleményeit. A felvett 910 tétel nyolc szakszervezetben

van elrendezve (A gazdasági élet, a mezőgazdaság fejlődése általában; Mezőgazdasági termelőszövetkezetek — szövetkezeti parasztság; A paraszti társadalom strukturális változásai; Országjárás — falukutatás; Település — építkezés — lakberendezés; Mezőgazdasági munkabér, jövedelem, életszínvonal, táplálkozás és egészségügy; A tudat átalakulása és átalakítása — Kultúra, művészet, néphagyomány —; Az új életmód, társadalom és kultúra kutatása), és a fejezetek további részterületekre tagolódnak, így külön csoportba kerültek a könyvtárosok szempontjából oly fontos bibliográfiák is. Az összeállítás tulajdonképpen kétnyelvű, mert minden címet és címmagyarázatot német fordítása követi. A fűzet bevezetése és címe szintén kétnyelvű, kár azonban, hogy a címfordítás — *Umwandlung des Lebens des ungarischen Bauerntums* — első szava sajtóhibával jelent meg: az *Umwandlung* helyett *Umvandlung*ot nyomtattak. (1979. 127 l.)

OLVASMÁNYVÁLASZTÁS MANCHESTERBEN ÉS MISKOLCON címmel a Kulturális Minisztérium tudományos koordinációs bizottsága közreadta Bryan Luckham és Kamarás István szociológiai vizsgálati összefoglalóját angol és magyar könyvtárhasználók olvasói magatartásáról. A „Mít vár ettől a könyvtől?” és „Miért éppen ezt választotta?” kérdéseket 1978-ban és 1979-ben az angliai városon kívül három magyarországi város (Budapest, Miskolc és Kaposvár) közművelődési könyvtáraiban tették fel az olvasáskutatók, az olvasási és könyvhasználati szokásokra vonatkozó más kérdésekkel együtt. A kutatási elveket és módszereket B. Luckham dolgozta ki budapesti tartózkodásának idején (lásd a Könyvtáros 1978/8.

és 9. számában is). Az úgynevezett **mintasokaság Angliában 210 és 183, Magyarországon pedig 274 városi közművelődési könyvtárlátogatóból állt. A tanulmány érdekes és fontos adatokat és következtetéseket tartalmaz az olvasást és olvasmányválasztást meghatározó tényezőkről, az olvasásra fordított időről, az olvasás gyakoriságáról, az olvasmányok megosztásáról, az olvasás és a társas kapcsolatok viszonyáról, a választásokról és mozgatórugóikról, a tudatosságról, az úgynevezett aktív és passzív olvasásról, illetve mindezek angliai és magyarországi állapotáról, egyezéseikről és különbözőségeikről. (1000 pld. soksz. OSZK Könyvtártudományi és Módszertani Központ 1980. 68 l.)**

„AZ OLVASÓ ÉS ZENE-SZERETŐ IFJÚSÁGÉRT” című olvasónapló-pályázatához a Nyíregyházi Megyei Könyvtár kiadványt készített, amely tájékoztatót, annotált bibliográfiát, kérdéseket tartalmaz, s magát a napló-részt is magában foglalja. A sokszorosított fűzet 2500 példányban jelent meg.

KÖZLEKEDÉSI SZÁLLÍTÓESZKÖZÖK BIZTONSÁGTECHNIKÁJA a címe az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ *A tudomány és technika újdonságai magyar nyelvben* nevű ajánló bibliográfiái sorozatában megjelent 103. fűzetnek, amelyet Késmárky Elek gépészmérnök állított össze a szakkérdés friss, az utolsó öt évben megjelent szakirodalmának alapján. A fűzet folytatása a sorozat 1975-ben napvilágot látott, 76. számú kiadványának — amely a közúti balesetekkel és a forgalombiztonsággal foglalkozott —, ennél azonban szélesebb területet

ölel fel, mivel a vasúti, a hajózási és a légiforgalmi biztonság kérdéseit is tárgyalja. A 107 tételes bibliográfiában szereplő valamennyi munkát néhány mondatos annotációk ismeretük meg az olvasóval. (1980. 64 l. soksz.)

KAPOSVÁR VISSZAVÉTELE 1686. november 12. címmel díszes albumban adta ki Z. Soós István festőművész 10×5 méteres freskókartonjának kicsinyített másolatait, illetve a kartonrajz részleteit a Somogy megyei Könyvtár. A freskóterv a város visszavételének 300. évfordulójára készült, a könyvtár pedig a nagykanizsai származású kaposvári művész 80. születésnapjára állította össze és jelentette meg a reprezentatív kötetet, amelyhez Márffy Albin, a Szépművészeti Múzeum ny. főigazgató-helyettese irt előszót.

KÍSÉRLET A KÖNYVTÁRI TÁJÉKOZTATÁS SZÍNVONALÁNAK MÉRÉSÉRE címmel a Kulturális Minisztérium tudományos koordinációs bizottságának megbízásából a Könyvtártudományi és Módszertani Központ megjelentette Baranyi Imre és Pápay Zsuzsa vizsgálati jelentését, amely megérdemelné, hogy minden könyvtáros kötelező olvasmányává tegyék. Az 1979 tavaszától őszéig 9 „A”- és 10 „B”-típusú könyvtárban „álsruhas olvasók” segítségével lefolytatott vizsgálódás tanulságait a Könyvtáros 1980. májusi számában a szerzők már összefoglalták; részletes számolójuk azonban a jó és a rossz példák felsorakoztatásával, valamint a könyvtárakban feltett referenz-kérdések megválaszolásához készített három bibliográfiával együtt a könyvtárosok felelőségének felébresztésén kívül teendőikre is figyelmeztet. (1000 pld. soksz. 1980. 53 l.)

A MŰSZAKI KÖNYVTÁROSI ALAPISMERETEKET tartalmazó jegyzet negyedik, bővített kiadásban bocsátotta közre az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ. A napi nyolc óránál kevesebb munkaidőben foglalkoztatott könyvtárosok alapfokú tanfolyami jegyzetének újbóli megjelentetésére azért volt szükség, mivel a harmadik kiadás óta csaknem tíz esztendő telt el, s azóta lényegesen növekedtek a könyvtárosokkal szemben támasztott szakmai követelmények. A *Ferch Magda* szerkesztésében, 14 tagú szerzői munkaközösség által írt kötet a szakirodalmi tájékoztató és könyvtárügyi munka szervezeti, technikai, valamint tartalmi ismeretein és tennivalóin kívül függelékben közli az 1976-os könyvtárügyi törvényerejű rendeletet, végrehajtási utasítását, továbbá a kulturális miniszternek a könyvtári rendszer szervezetről és működéséről szóló 5/1978-as utasítását is. (1979. 232 l. — 22,50 Ft)

HANGLEMEZKATALÓGUS adott ki a salgótarjáni Balassi Bálint Megyei Könyvtár az 1979. januárjában megnyílt zenemű- és hangtára részére 1977-ig vásárolt zenei felvételekről (az irodalmi felvételekről és nyelvelvelekről külön katalógus készül). A 400 példányban sokszorosított jegyzék a zeneműveket a szerzők, illetve — ezek hiányában — a címek betűrendjében sorolja fel, s a nagy alkotók esetében műfaji bontást is végez. A könyvtár az újabb gyarapodásról háromévenként kíván pótkatalógust közzétenni. (1979 [1980] 267 l.)

A MIKROFILMEZÉS SZABVÁNYOSÍTÁSI KÉZIKÖNYVÉT jelentette meg a Magyar Szabvány-

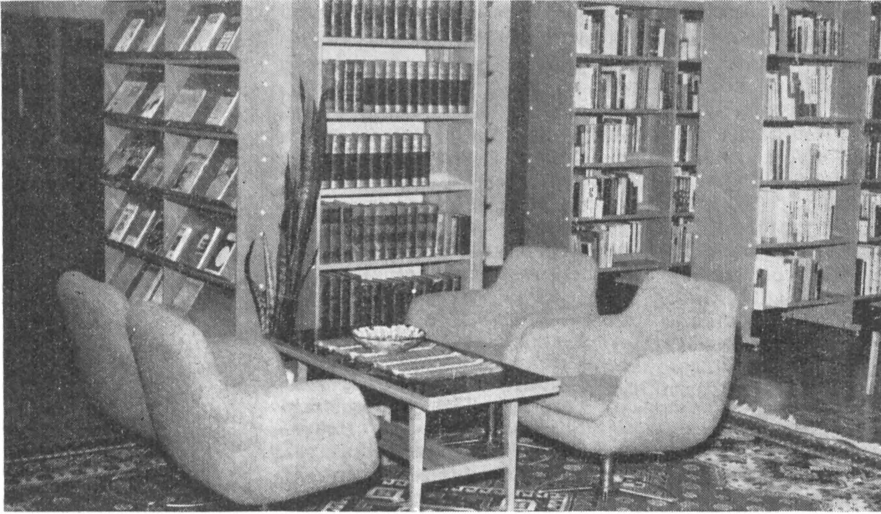
ügyi Hivatal a Szabványosítási szakkönyvtár című sorozatának 13. számaként.

A Szabványkiadó által 2000 példányban közreadott szabályzat összeállítói, Dezső László, Földi Pál és Tökés László tizenegy fejezetben részletesen foglalkoznak a mikrofilmzés szabványosításával — ennek hazai és nemzetközi vonatkozásaival —, terminológiai kérdéseivel, anyagaival, a mikroformákkal, a mikrofilmzés gépeivel, készülékeivel, a mikrofilmzésre alkalmas dokumentumokkal — ezekkel kapcsolatban a műszaki rajzokkal is —, a mikrofilmkészítés technikájával, a filmek olvashatóságával, az olvashatósági vizsgálatokkal, a mikrofilmzésnek a szakirodalmi információcserében játszott szerepével, a mikrofilmek raktározásával és csomagolásával, valamint a mikrofilmzéssel összefüggésben jelenleg folyó szabványosítási munkálatokkal.

A kézikönyv nagy erénye gazdag ábraanyaga — például külön mellékletet ad a mikrofilmen alkalmazható szimbólumok piktogramjaival, rajzos eligazító jeleivel —, továbbá minden fejezet végén részletes irodalomjegyzéket is közöl. (1979 [1980] 212 l., sztl. mell. — 180 Ft)

A JANUÁR ELSEJÉIG A SZERKESZTŐSÉGBE ÉRKEZETT PERIODIKUS KIADVÁNYOK; MUNKATERVEK: Borsod-Abauj-Zemplén megye irodalma a sajtóban. 1980. II. negyedév. (A II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár helyismereti füzetei 9.); Események-évfordulók 1981. (Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ); Eseménynaplár. Módszertani útmutatás, ajánló bibliográfia és kiállítási segédanyag a negyedév fontosabb évfordulóhoz. 1981/1. sz. (Fővárosi

Szabó Ervin Könyvtár — Könyvtártudományi és Módszertani Központ); Gyarapodási jegyzék. 1980/2. sz. Román nyelvű könyvek, 1980/3. sz. Francia nyelvű könyvek, 1980/4. sz. Orosz nyelvű szépirodalmi művek (Allami Gorkij Könyvtár); Irodalomkutatások. Az általános és nyilvános könyvtárakban elvégzett irodalomkutatások jegyzéke. 1980. december (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); Könyvtári Tájékoztató. 1980/12. sz. (december) (Nagyközségi-Járási Könyvtár, Edelény); Külföldön megjelent fontosabb legújabbkori történelmi és politikai művek jegyzéke. 1980. második negyedév (Országgyűlési Könyvtár); Nógrádi Tükör. Bibliográfia és repertórium. 1980. január 1.—június 30. (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); OMKDK Híradó, 1980/11. sz. (Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ); Somogyi Honismereti Híradó. 1980/2. sz. (Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár, Kaposvár); Tájékoztató a külföldi közgazdasági irodalomról. „A”-sorozat. Referátumok 1980/12. sz., „B”-sorozat. Bibliográfia. 1980/12. sz. (Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem, Központi Könyvtár); Tájékoztató a Vas megyéről szóló irodalomból. 1980. november (Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); Tájékoztató jegyzék vezetők számára. 1980/11. sz., november (Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, Debrecen); Újabb külföldi szerzemények (tudományos és ismeretterjesztő művek). 1980/1. sz., január—március. 1980/2. sz., április—június (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár). — [A] Szakszervezetek Megyei Tanácsa Központi Könyvtára 1981. évi munkaterve (SZMT Központi Könyvtár, Tata-bánya).

**A Mezőgépipari Szövetkezeti Közös Vállalat
legújabb terméke a
TÉKA
könyvtári bútorcsalád**

Tartóoszlop: bútortlap; laminált tölgy

Polc: lemezpolc; rilzánózott vagy festett felületkezeléssel,
a kívánt színben

**I. és II. jelű változatban, a megrendelő által meghatározott
polcosztással készül**

Polcállítási lehetőség: 5 cm-enként

Magasság az I. jelűnél: 150 cm, 180 cm, 210 cm, 270 cm,
a II. jelűnél: 150 cm, 180 cm, 210 cm

Díjtalan tanácsadás

Gyártja és forgalmazza:

**Mezőgépipari Szövetkezeti
Közös Vállalat, Szany**

Ügyintéző: Németh László

Postacím: TÖVÁLL

Szany, Ady E. u. 9317

TAMÁS PÁL rézkarca
(Cikkünket lásd a 108. oldalon)

JOJON HAZA EDESANYAM
 MERT MEGHAI EDESPAM
 VAGY LAJOS MEGY KISIT, HOGY FORDULJAK
 EGY KISIT

BEKE FORARIA

EGYET-KEGYET FORDULJOK, MINNYART
 OTTHON VAGYOK...

1978